

**T.C.
RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI**

**SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE TARİHSEL EMPATİ
ETKİNLİKLERİNİN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK
BAŞARI, KALICILIK VE DERSE KARŞI
TUTUMLARINA ETKİSİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Sebahat ÇORAPÇI

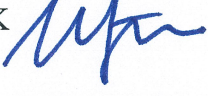
Doç. Dr. İlhan TURAN

Danışman

**RİZE
2019**

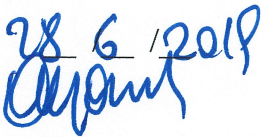
KABUL VE ONAY

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, [Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi] Ana Bilim Dalında, [Sebahat ÇORAPÇI] tarafından hazırlanan [*Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Empati Etkinliklerinin Öğrencilerin Akademik Başarı, Kalıcılık ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi*] başlıklı bu çalışma, [30/04/2019] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Yüksek Lisans Tezi] olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Ufuk ŞİMŞEK (Kabul/~~Red~~)

Üye (Danışman) : Doç. Dr. İlhan TURAN (Kabul/~~Red~~)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ayşe SEYHAN (Kabul/~~Red~~)

28.6.2019

(Doç. Dr. Ahmet YANIK)
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Bu tezdeki bütün bilgileri etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı bildiririm. İfade ettiklerimin aksi ortaya çıktığında ise her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim. 30/04/2019

Sebahat ÇORAPÇI

ÖN SÖZ

Bu çalışma, tarihsel empati destekli etkinliklerin Sosyal bilgiler dersi yedinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına, bilgilerin kalıcılığına ve derse yönelik tutumlarına etkisini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu araştırma yoğun bir paylaşım ve ortak emeğin ürünüdür.

Öncelikle tezimin oluşumu süresince beni yönlendiren, bilgi birikimini ve desteğini esirgemeyen, önerileriyle eksiklerimi tamamlamama yardımcı olan danışman hocam Doç. Dr. İlhan TURAN'a,

Lisans ve yüksek lisans eğitim hayatım boyunca bilgi, görüş ve tavsiyeleriyle bana yardımcı olan, bana sonsuz sabır ve hoşgörü göstererek her zaman desteğini hissettiğim hocam Doç. Dr. Adem BELDAĞ'a

Yine lisans ve yüksek lisans eğitim hayatım boyunca tecrübelerinden yararlanma fırsatı edindiğim, tez yazım sürecinde istatistik ve çeşitli konularda yardımlarını esirgemeyen hocam Prof. Dr. Yılmaz GEÇİT'e

Akademik etik noktasında bilgi ve görüşlerinden faydalandığım hocam Doç. Dr. Selami YANGIN'a,

Çalışmamın birçok aşamasında görüşlerini ve yardımını esirgemeyen, istatistik konusunda bana yol gösteren Arş. Gör. Ali Haydar AKARSU'ya,

Yüksek lisans öğrenimine beraber başladığımız ve araştırma süresince fikir alışverişinde bulunduğumuz değerli arkadaşlarım Serpil ERSOY ve Hatice AYDOĞDU'ya,

Ve son olarak, maddi ve manevi her türlü fedakârlıklarla beni bu günlere getiren, her zaman yanımda olan canım annem Nevim ÇORAPÇI, sevgili babam İsmail ÇORAPÇI'ya yürekten teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	2
ETİK BEYAN	3
ÖN SÖZ	4
İÇİNDEKİLER	5
ÖZET	8
ABSTRACT	9
KISALTMALAR DİZİNİ	10
TABLOLAR LİSTESİ.....	11
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	13
GİRİŞ	14

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL BİLGİLER.....	22
1.1. Empati Kavramı ve Tarihçesi.....	22
1.2. Empati İle Karıştırılan Kavramlar.....	26
1.3. Empatinin Gelişimi	27
1.4. Empati Geliştirme Yolları	29
1.5. Empatinin Sınıflandırılması	30
1.6. Empatinin Tarih Bilimiyle İlişkilendirilmesi	31
1.7. Tarihsel Empati Tanımı.....	32
1.7.1. Tarihsel Empatinin Temel Nitelikleri/Özellikleri	34
1.7.2. Tarihsel Empatinin Öğretimi	36
1.7.3. Tarihsel Empatinin Uygulama Aşamaları	39
1.7.4. Öğrencinin Tarihsel Empatiye Ulaşmasındaki Engeller	40
1.7.5. Tarihsel Empatinin Yararları	41
1.7.6. Tarihsel Empatinin Sınırlılıkları ve Yöneltilen Eleştiriler	42
1.7.7. Tarihsel Empatinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi	42
1.7.8. Tarihsel Empati Düzeyleri.....	43
1.7.9. Tarihsel Empati İle İlgili Yapılmış Çalışmalar	46
1.8. Sosyal Bilgiler Dersi ve Sosyal Bilgilerin Tanımı.....	53
1.9. Sosyal Bilgiler Programının Amaçları	54

1.10. Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Belli Başlı Disiplinler.....	55
1.10.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarih	56
1.11. Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Beceriler	56

İKİNCİBÖLÜM

2. YÖNTEM	60
2.1. Araştırmanın Modeli	60
2.2. Çalışma Grubu	62
2.3. Veri Toplama Araçları	64
2.3.1. Akademik Başarı Testi (ABT).....	66
2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği	69
2.3.3.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu.....	70
2.3.4. Kalıcılık Testi	71
2.4.Uygulama Süreci.....	71
2.5.Veri Analizi.....	72
2.5.1. Nicel Verilerin Analizi	72
2.5.2. Nitel Verilerin Analizi	74

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BULGULAR VE YORUM	75
3.1. Nicel Verilerin Analizinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum	75
3.1.1. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Akademik Başarı Ön Test Puanlarının Analizi.....	75
3.1.2. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Ön Test Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Puanlarının Analizi	76
3.1.5. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Son Test Akademik Başarı Puanlarının Analizi.....	77
3.1.8. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Son Test Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Puanlarının Analizi	77
3.1.9. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Akademik Başarı Kalıcılık Testi Puanlarının Analizi.....	78
3.2. Nitel Verilerin Analizinden Elde Edilen Bulgular	79
3.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Tarihsel Empatiye Dayalı Etkinlikleri Beğenme Durumu	79

3.2.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Tarihsel Empatiye Dayalı Etkinliklerin Tarih Konularında Kullanılmasını İsteme Durumu	82
3.2.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Tarihsel Empatiye Dayalı Etkinliklerin Öğrenci Öğrenmeleri Üzerindeki Etkisi	83
3.2.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Tarihsel Empatiye Dayalı Etkinliklerde Zorlanılan Kısımlar ve Çözüm Önerileri.....	85
3. 2.5. Uygulamayı Geliştirecek Öneriler.....	87
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	89
KAYNAKLAR	98
EKLER	107
EK-1: MEB Uygulama İzni	107
EK-2: Akademik Başarı Testi	108
EK-3: Kişisel Bilgi Formu	115
EK-4: Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği	116
EK-4.1: Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği Kullanım İzni	117
EK-5: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	118
EK-5.1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Öğrenci Cevaplarından Örnekler.....	119
EK-6: Örnek Ders Planları	120
EK-7: Etkinliklere İlişkin Görseller	128
EK-8: Çalışma Yapraklarından Örnekler.....	140
ÖZ GEÇMİŞ.....	146

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ana Bilim Dalı: Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

Tez Türü: Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. İlhan TURAN

Hazırlayan: Sebahat ÇORAPÇI

Yıl: 2019

Sayfa Sayısı: 146

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE TARİHSEL EMPATİ ETKİNLİKLERİNİN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK BAŞARI, KALICILIK VE DERSE KARŞI TUTUMLARINA ETKİSİ

Bu araştırmada, “7.sınıf sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati etkinliklerinin akademik başarıya, kalıcılığa ve derse karşı tutuma etkisi” incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 21’i deney grubu 21’i kontrol grubu olmak üzere toplam 42 yedinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Akademik başarı testi ve sosyal bilgiler tutum ölçeğinden elde edilen nicel bulgular, SPSS 18 veri analiz programıyla çözümlenmiştir. Tarihsel empati etkinlikleri hakkındaki öğrenci görüşleri içerik analizi yapılarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın nicel sonuçlarına göre, deney ve kontrol grubu son test akademik başarı puan ortalamaları arasında deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Bununla beraber deney ve kontrol grubu son test sosyal bilgiler dersi tutum puanları arasında anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir. Deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin kalıcılık testi puanlarının karşılaştırılması sonucunda ise deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Araştırmanın nitel sonuçlarına göre ise, öğrencilerin genel olarak tarihsel empati etkinliklerini beğendikleri ve sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati etkinliklerinin kullanılmasında istekli oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tarihsel Empati, Empati, Tarih Eğitimi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Öğrenme kalıcılığı

Recep Tayyip Erdogan University Graduate School of Social Sciences

Department: Turkish and Social Sciences Education

Thesis Type: Master's Thesis

Supervisor: Doç. Dr. İlhan TURAN

Author: Sebahat ÇORAPÇI

Year: 2019

Pages: 146

ABSTRACT

THE EFFECT OF HISTORICAL EMPATHY ACTIVITIES IN SOCIAL STUDIES COURSE ON ACADEMIC ACHIEVEMENT, PERMANENCE, AND ATTITUDES OF THE STUDENTS TOWARDS THE COURSE

“The effect of historical empathy activities in social studies course at 7th grade on academic achievement, permanence, and attitude towards the course” was examined in this research. 42 students at 7th grade, 21 of whom were in the experimental group and 21 of whom were in control group, constituted the study group of the study. The quantitative findings, which were obtained from academic achievement test and social studies attitude scale, were analysed through the SPSS 18 data analysis program. The opinions of the students about historical empathy activities were evaluated by conducting content analysis. According to the quantitative results of the research, a statistically significant difference in favour of the experimental was observed between the post-test academic achievement score means of the experimental and control group. However, there was no significant difference between the post-test social studies course attitude scores of the experimental and control groups. A statistically significant difference in favour of the experimental group was obtained as a result of comparing the permanence test scores of the students in the experimental and control groups. According to the qualitative results of the research, it was concluded that the students liked historical empathy activities in general and that they were willing to use the historical empathy activities in social studies course.

Key Words: Historical Empathy, Empathy, History Education, Social Studies Education, Permanent Learning

KISALTMALAR DİZİNİ

Akt.	Aktaran
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
f	Frekans (ifadelerin tekrarlanma sıklığı)
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
M.	Madde
N (n)	Öğrenci sayısı
NCSS	Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (National Council For the Social Studies)
Ö	Öğrenci
p	Anlamlılık değeri
s.	Sayfa
Sd.	Serbestlik derecesi
SPSS	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (Statistical package for the social sciences)
Ss.	Standart sapma
TTKB.	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
Vb.	Ve benzeri
Vd.	Ve diğerleri
$\bar{X}$	Aritmetik ortalama

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1 Hoffman'ın Empati Gelişim Aşamaları ve Piaget'in Bilişsel Gelişim Aşamaları	28
Tablo 2 Sınıfta Tarihsel Empati Uygulamalarına Örnekler	39
Tablo 3 Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Empatiyle İlintili Beceriler	57
Tablo 4 2005 ve 2018 Yıllarındaki Programlarda Beceriler	57
Tablo 5 2005 ve 2018 Yıllarındaki Programlarda Kazanımlar	58
Tablo 6 Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Demografik Özellikleri	63
Tablo 7 Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları ve Kullanım Amaçları ..	65
Tablo 8 Madde Güçlük İndeksine Göre Madde Seçme Ölçütleri	66
Tablo 9 Madde Güçlük İndeksi ve Ayırt Edicilik İndeksi	67
Tablo 10 Kazanımlara Yönelik Belirtke Tablosu	68
Tablo 11 Akademik Başarı Testi Bilişsel Alan Basamakları Soru Dağılımı	69
Tablo 12 Ölçek Puanlama Tablosu	70
Tablo 13 Normallik Testi Analizleri	73
Tablo 14 Yapılan Analizler ve Kullanılan Testler	73
Tablo 15 Deney ve Kontrol Gruplarının Akademik Başarı Ön Testi Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	75
Tablo 16 Deney ve Kontrol Grubu Ön test Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	76
Tablo 17 Deney ve Kontrol Grubu Akademik Başarı Son Testi Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	77
Tablo 18 Deney ve Kontrol Grubu Son test Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	78
Tablo 19 Deney ve Kontrol Grubu Akademik Başarı Kalıcılık Testi Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları	78
Tablo 20 Etkinliklerin Beğenilme Durumuna İlişkin Öğrenci görüşleri	80
Tablo 21 Etkinliklerin Tarih Konularında Kullanılmasını İsteme Durumuna İlişkin Öğrenci Görüşleri	82
Tablo 22 Etkinliklerin Öğrenci Öğrenmeleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Öğrenci Görüşleri	84

Tablo 23 Etkinliklerde Zorlanılan Kısımlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğrenci Görüşleri	85
Tablo 24 Uygulamayı Geliştirecek Önerilere İlişkin Öğrenci Görüşleri.....	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Kavram olarak empati	24
Şekil 2. Süreç olarak empati.	24
Şekil 3. Kapsam olarak empati	25
Şekil 4. Döngüsel süreç olarak empati.....	26
Şekil 5. Aşamalı empati sınıflaması	30
Şekil 6. Tarihsel empatinin bilişsel ve duyuşsal boyutları.....	34
Şekil 7. Tarihsel empati uygulama aşamaları	40
Şekil 8. Tarihsel empatiyi öğretmek ve ölçmek için hiyerarşik olarak sıralanmış amaçlar şeması	45
Şekil 9. Sosyal bilgiler	55
Şekil 10. İç içe Karma Desen.....	61
Şekil 11. Araştırmanın deneysel deseni	61

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, alt problemleri, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Yakın zamanlara dek bilgi, bilhassa sosyal bilimler kapsamındaki derslerde bilenden (öğretmen), öğrenene (öğrenci) doğru yönelmekteydi. Başka bir deyişle “öğretmek” bilginin öğrenene aktarılması olarak algılanan bir kavramdı. Bu yapı içerisinde öğrencinin üstlendiği rol ise bilgiyi kendisine aktarıldığı şekliyle edinin içselleştirmek olarak kendini göstermekteydi (Kabapınar, 2007: 102). Ancak, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı öğreneni merkeze alıp öne çıkarmakta ve öğrencilerin sorgulama, araştırma, karar verme ve problem çözme süreçlerine katılımını destekleyen etkinliklerin kullanılmasını önermektedir. Öğretim süreci içerisinde öğretmenin üstlendiği rol öğrencilere bilgiyi yüklemek değil belirli becerileri kazandırarak bilgiye ulaşabilmelerine yardımcı olabilmek şeklinde belirlenmiştir (ERG, 2005’den aktaran: Ayva, 2010). Öğretmenlerden beklenen öğrencilere bilgiyi aktarmak değil onlara rehberlik yapma ve onların yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine fırsat vermektir. Yapılandırmacı yaklaşıma yönelik oluşturulan tarih ve sosyal bilgiler ders programlarında öğrencilerden programda olan konuları pasif olarak ezberlemeleri değil, bir tarihçi rolüne bürünüp onun gibi düşünerek geçmişi öğrenme çabalarına girmeleri beklenmektedir (Kabapınar, 2007: 103). Böylelikle eleştirel düşünme, problem çözme gibi becerilerin tarih dersi aracılığıyla kazandırılması gündeme gelmiştir (Yarema, 2002). Yani yeni öğretim programlarında, tarihçilerin kullandığı üst düzey düşünme becerilerinin öğrencilere kazandırılmasına önemle değinilmiştir (Yılmaz ve Koca, 2012: 857).

Tüm bunlarla beraber ülkemizde ve dünyada son yıllarda tarih konularının öğretimiyle ilgili birçok tartışma ve çalışmalar söz konusu olduğu için bilim adamlarını araştırmaya sevk etmiştir. Tarih konularının öğretimi hususunda eleştiriler genelde ders kitaplarının sıkıcı ve hatalı olması, tarihsel olay ve

olguların katı bir şekilde öğretilmeye çalışılması, öğrencileri araştırmaya ve üst düzey düşünme becerilerini kullanmaya teşvik etmeyen anlayışın baskın olduğu noktasında birleşmektedir (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009). Buna bağlı olarak da tarih konularının ezberlenerek öğrenilebileceği gibi yanlış bir yargı genelleşmiştir. Ezberle karşılaşan öğrencinin dersi sevmesi ve derse ilgi duyması zorlaşmaktadır (Şimşek, 2006). Öğrenciyi doğrudan ezber tehlikesiyle karşı karşıya bırakan önde gelen sebeplerinden biri de tarih bilimindeki amacın geçmişi anlaşılır kılarak insanların bugünkü durumlarını anlamalarına yardımcı olmak olduğunun düşünülüyor olmasıdır. Yıldız (2003)'e göre tarih öğretiminde konular gelecek ve günümüzle ilişkilendirilmelidir. Öğrenciler geçmişin derinliklerine götürüldüğü kadar geleceğin sokaklarında da yürütülmelidir. Ezberden ziyade bu geliş ve gidişler, öğrencilerin aktif olduğu derslerde gerçekleştirilmelidir.

Tarih öğretiminde karşılaşılan sorunlardan bir diğeri ise tarih öğretim yöntemlerinden kaynaklanan sorundur. Bu doğrultuda tarih öğretiminde kullanılan yöntem ve teknikler; geçmiş zamanda yaşanan olayları kavratmak, soyut kavramları kazandırmak ve günümüzde izleri kalmış yaşantıları öğrenci zihninde canlandırmaya yönelik olduğu için yöntem ve tekniklerin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi de kendine has güçlükler taşır (Bal, 2011). Tarih öğretim yöntemlerinden kaynaklanan sorunlar günümüzde öğretimin sıkıcı olduğu, öğrencinin ilgisini çekemediği, öğrenciyi tarihten uzaklaştırdığı şeklindedir. Öğretmenlerin farklı yöntem ve teknikleri yeterince kullanmamaları, birçok durumda geleneksel, düz anlatıma dayalı yöntemi tercih etmeleri (Safran, 2002: 73-79) ve tarih dersini sebep-sonuç ilişkisi içerisinde, sadece öğretmek amacından ziyade öğrencilerin ilgisini ve dikkatini derse yöneltecek etkinliklerle (görsel materyaller, rol oynama, tarihi kanıt ve mekanlar vb.) zenginleştirmemeleri öğrencinin derse olan bakışını olumsuz bir şekilde etkilemektedir. Sıkıcı olan ve öğrenciyi tarihten uzaklaştıran bu tarzın değişmesi tarih öğretimi için büyük bir önem taşımaktadır.

Tarih öğretimi hususunda yapılan eleştiriler bağlamında eğitimciler ve tarihçiler “Tarih konularının öğretimi nasıl olmalı?” ve “Tarih dersi öğrencilere nasıl sevdirebilir?” sorularını cevaplandırmak için yeni arayışlar içine girmişler ve bu derse özgü yeni yöntem ve teknikler geliştirmeye çalışmışlardır. Öğretim

yöntem ve tekniklerindeki bu yeni yaklaşımlar, tarih öğretimine bambaşka bir çehre kazandırmıştır (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009). Bu bağlamda genelde geleneksel öğretim yöntemlerine alternatif olarak öğrencilerin zihinsel becerilerini ön plana çıkararak, ilgi ve isteklerini göz önünde bulunduran ve öğretmenin yalnızca öğrenciye rehber olduğu yöntemler ve yaklaşımlar ortaya konmaktadır (Aysal, 2012: 1). Ulaşılması hedeflenen beceri, değer ve kazanımların, uygun yöntem ve tekniklerle kazandırılmaya çalışılması, tarih öğretiminde karşılaşılan mevcut sorunların çözümünü sağlayacağı düşünülmektedir. Bu noktada çocukların ilgi ve dikkatini tarihe yöneltecek yöntem ve tekniklerin kullanılması tarih öğretiminin verimli olabilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır (Şimşek, 2006). Tarih öğretim yöntemlerini kullanırken tarih derslerinde öğrencilerin tarihçi gibi düşünmesi sağlanmalı, öğrencilere küçük bir tarihçi oldukları hissi verilmelidir. Kullanılan yöntemlerle öğrencilere tarihi bakış açısı kazandırılmalıdır. Öğrencileri anlatılan zamanın şartlarına götürmeli ve o zamanda yaşadıkları hissi verilmelidir (Yıldız, 2003).

Tarihsel empatinin tarih öğretiminde öğrenciyi tarihin içine sokarak onun ilgisini ve tutumunu geliştireceği düşünülmektedir. Empati yapan bir öğrenci derste aktif bir role bürünerek bilgiye, duygu ve düşünce boyutunu da katacağından dolayı salt bilginin kendisini sokacağı kalıplardan kurtulur. Gerek sosyal bilgiler gerekse tarih öğretiminde öğrencinin merkezde olup, bilgiyi aktif bir şekilde kendi zihninde yapılandırabilmesi ve bir tarihçi rolüyle üst düzey düşünme becerilerini kullanabilmesi karşılıklı olarak tarihsel empati ile birbirlerini besleyen unsurlardır diyebiliriz (Keskin, 2007: 2).

Bundan dolayı sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde tarihsel empatiye yönelik gerçekleştirilen uygulamaların öğrenciler üzerinde etkileri de önem kazanmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı tarihsel empatiye dayalı yapılan öğretimin öğrenci başarısına, tutumuna ve kalıcılığa olan etkilerini belirlemektir. Bununla beraber tarihsel empatiye dayalı öğrenim gören deney grubu öğrencilerinin tarihsel empati etkinliklerine yönelik görüşlerini belirlemektir.

Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgiler dersi, içeriğinde tarih konularını da barındırması tarihsel empati becerisinin bu ders kapsamında önemini ortaya çıkarmakla beraber M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın hazırlamış olduğu, günümüzde 6.-7. sınıf sosyal bilgiler ve tarih öğretim programları, öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama, tarihsel olgu ve yorumları ayırt etme, zaman ve kronolojiyi algılama, geçmiş dönem ile bugün arasında bağlantı kurma ve tarihsel empati gibi tarih öğretiminde ön plana çıkan kavram ve becerileri kazanmalarını amaçlamaktadır (MEB, 2018).

Bununla beraber tarihte herhangi bir dönem içerisinde yer edinmiş insanların fikir ve dünya görüşleri arasında farklılıklar söz konusu olmaktadır. Tarihi süreçlerde cereyan eden olay ve olgular daha sonraki süreçlerde dönemin şartlarına göre farklı algılanabilir. Tarih öğretiminde de dönemler arasındaki ve kişilerin dünya görüşleri arasındaki bu farklılıklar göz ardı edilemeyecek derecede önem arz etmektedir. Çünkü bu insanlar, tam anlamıyla dönemin şartlarından, kendi perspektiflerinden ve dünya görüşlerinden yola çıkarak karar vermiş ve uygulamış olabilirler (Yanık, 1998'den aktaran: Ataş, 2014: 1). Bundan dolayı tarihsel empati, geçmiş dönemlere ait farklı dünya görüşlerini ve tarihi şahsiyetlerin varmış oldukları kararları anlayabilmek için önem arz etmektedir. Öğrenciler tarihsel empati ile geçmiş dönemde yaşamış insanların düşüncelerini, faaliyetlerini ve hayat tarzlarını yakından inceleyerek kendi kimlikleri üzerine belirgin bir fikir edinmiş olurlar. Geçmişteki olay, olgu ve şahsiyetlerin farklı kanıt ve kaynaklardan, farklı perspektiflerden ele alınması, öğrencilerin çok boyutlu düşüncelerine yardım etmektedir. Bu durum öğrencilerin kendi düşüncelerinden her ne kadar farklı da olsa diğer insanlarla iletişime geçmelerine, zıt görüşleri önyargıdan uzaklaşarak anlamalarına ve fikri çatışmalara insanlarla diyalog kurarak çözüm önerileri getirmelerine yardımcı olmaktadır (Aysal, 2012: 19). Tarihsel empati, yalnızca kendimizi başka şahsiyetler yerine koymak olarak düşünülmemelidir. Bir başkası gibi düşünmek, hissetmek ve faaliyetlerde bulunmak tarihsel empatiyi açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Tüm bunlarla beraber geçmiş zamandaki başkaları ile bugündeki bizler arasında var olan birçok benzerlik ve farklılığın farkında olmayı ve bunları dikkate almayı gerektirir.

Tarihi anlamak geçmişteki insanların zihinlerini anlamakla mümkün olabilmektedir. Bu ise empati aracılığıyla olur (Keskin, 2007: 3). Tarihi açıklamaya çalışmakla, anlamaya çalışmanın birbirinden ayrı kavramlar olduğu düşünülürse tarihi çalışmanın asıl amacı tarihi açıklamak değil anlamak(tarihteki karakterlerin hareketlerinin arkasındaki manayı bulmak) olmalıdır. Gerçek anlamaya ulaşmanın da “tarihteki kişiyi bulunduğu şartlarda hayal etmeyi”, yani empati kurmayı gerektirdiği (Portal,1986’dan aktaran: Karabağ,2003: 44) ve tarihsel empatinin tarih öğretiminde öğrenciyi tarihin içine sokacak onun ilgisini ve tutumunu geliştirecek bir beceri olduğu düşünülmektedir (Yılmaz, 2003). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel empatinin kullanılması, konulara yönelik laboratuvar çalışması gibi tarihi bilgilerin öğrenciler tarafından nesnel bir şekilde toplanmasını sağlayacaktır (Meydan ve Akkuş, 2014).

Shemilt, (1980’den aktaran: Doğan, 2007: 46) farklı kanıt türlerini kullanabilme, anlama ve yorumlayabilme, değişim kavramını zihinde anlamlandırarak açıklayabilme, olayların içerisinde yer alan kişilerin perspektifleriyle olayları görebilme (Empati), neden-sonuç ilişkisini kavrayabilme, elde edilen kanıtları eleştirel süzgecinden geçirebilme ve süzebilme, olayları doğru bir şekilde tarihsel bağlam içerisinde yerleştirebilme yeteneği gibi faaliyetlerin tarih dersi öğretiminde düşünme ve anlamayı geliştirebilme açısından son derece etkili bulmuştur. Bu noktada empatinin etkili bir şekilde öne çıkması, sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde öğrencilerin daha gerçek ve geçerli anlamalar sağlayabilmeleri, tarihi sahiplenmeden veya reddetmeden tarafsız tarihsel yorumlar yapabilmeleri için sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde tarihsel empati becerisini kazandırmaya ve geliştirmeye odaklanmaktadırlar.

Bununla beraber, yurtiçi ve yurtdışındaki araştırmalar da genel olarak değerlendirildiğinde; araştırmaların çoğunda empatinin eğitim içinde öğrenmeyi ve diğer becerileri olumlu yönde etkilediği ortaya konulmuştur. Ayrıca, sosyal bilgiler ve tarih derslerinde empati becerileriyle bilişsel düzeyde öğrenmelerin sergilenmesi de ele alınmıştır. Bu noktada Karabağ (2003) yapmış olduğu doktora çalışmasında tarihsel empatinin öğretilebilir ve duyusal bir beceri olduğunu ortaya koymuştur. Literatürde tarihsel empatinin tarih öğretiminde pek çok faydasının

olduğuna değinilmekle beraber ÷lkemizde tarihsel empatiye yönelik yeterli kaynak bulunmamaktadır (Oruç ve Ulusoy, 2008). Bu noktada ise hazırlanan bu çalışmada, yapılmış olan bu araştırmaların oluşturduğu boşluğu doldurmak hedeflenmiştir.

÷lkemizde sosyal bilgiler dersi kapsamında önemli yer edinen tarihsel empatinin öğrenci akademik başarisına, bilgilerinin kalıcılığına ve derse karşı tutumuna etkisini inceleme açısından önemli bir çalışma olacaktır.

Araştırmanın Problem C÷mlesi

Bu çalışmada araştırmanın problem c÷mlesi “Sosyal bilgiler dersi öğretiminde tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin, öğrencilerin akademik başarı, kalıcılık ve derse karşı tutumları üzerinde etkisi var mıdır? şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın nitel problem c÷mlesi ise “Öğrencilerin tarihsel empati etkinliklerine ilişkin görüşleri nelerdir? şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın alt problemleri şöyledir:

Alt Problemler

Bu araştırmada problem c÷mlesinden yola çıkararak oluşturulan alt problemlere cevap aranımıştır. Alt problemler şöyledir:

- 1- Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında ön test akademik başarı puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 2- Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında ön test sosyal bilgiler dersi tutum puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 3- Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında son test akademik başarı puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 4- Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında son test sosyal bilgiler dersi tutum puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 5- Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında kalıcılık puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?
- 6- “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanına ayrılan 5 kazanıma ayrılan zaman dilimi (15 saat) bitiminde tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin uygulamasına dair öğrencilere uygulanan görüşme formu ışığında öğrenci görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Varsayımları

- 1- Hazırlanan etkinlikler, ünite kazanımlarını verme açısından yeterlidir.
- 2- Öğrenciler, veri toplama araçlarına doğru ve içten yanıt vermişlerdir.
- 3- Tutum ve başarı için verilen eğitimin süresi araştırma için yeterlidir.
- 4- Deney ve kontrol grubu öğrencileri deneysel işlem süresince, dış etkenlerden benzer şekilde etkilenmişlerdir.
- 5- Deney ve kontrol grubu öğrencileri uygulama süreci dışında etkileşimde bulunup birbirlerini etkilememişlerdir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

- 1- Nitel veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerdeki öğrenci cevaplarıyla sınırlıdır.
- 2- Araştırma, “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” öğrenme alanı, bu öğrenme alanına ayrılan zaman dilimi (15 ders saati) ve öğrenci etkinlikleri ile sınırlıdır.
- 3- Araştırma, Rize ili Çayeli ilçesindeki bir ortaokulda öğrenim gören 7. Sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

Tanımlar

Sosyal Bilgiler Dersi, “Sosyal bilgiler, coğrafya, tarih, felsefe, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset, hukuk ve psikoloji gibi vatandaşlık bilgisi ve sosyal bilimlerin konularını içerisinde barındıran; geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında bireyin fiziki ve sosyal çevresi ile etkileşiminin ele alındığı; toplu öğretim anlayışından yola çıkarak oluşturulan bir ilköğretim dersi” (MEB, 2005: 51).

Empati, “bir bireyin, diğer insanlara ait duygu, düşünce ve dünya görüşlerini doğru bir şekilde anlamaya çalışabilmesidir” (Dökmen, 2002: 135).

Tarihsel Empati, “geçmiş dönemde yaşamış şahsiyetlerin sahip oldukları duygu ve düşünceleri anlamaya çalışarak bu duygu ve düşüncelerin onların eylemlerinde etkisini araştırmaya yönelik bir etkinliktir” (Dilek, 2002:185).

Bir tarihçi geçmişteki olay ve olguları anlayabilmek için, farklı zaman ve yerlerde yaşamış kişilerin dünyaya bakış açılarını, dünya görüşlerini, kararlarını

ve eylemlerini anlamak zorundadır. (Ashby ve Lee,1987'den aktaran Karabağ, 2003).

Tutum, “bir durum, olay veya kişi karşısında belirli bir tavır sergilemeye, davranış ortaya koymaya hazır olma durumu.” (İnceoğlu, 2010: 5).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL BİLGİLER

1.1. Empati Kavramı ve Tarihçesi

Empati kavramı tarihsel süreç içerisinde birçok şekilde tanımlanmış olup bu kavramın doğası, anlamı ve faydası hususunda yapılan tanımlar arasında birtakım çelişkiler mevcuttur. Anlamı, kökeni ve işlevi bakımından empati iletişim, estetik ve psikoloji gibi çalışma çevrelerinde araştırmacıların ilgisini çekmeyi başarmıştır. Fakat kavramın tanımı noktasında bir anlaşmaya varılamamıştır (Hickson, 1985).

Empati kavramının temeli, felsefe ve estetiğe dayanmaktadır. 19. yüzyılda Alman istatistikçilerin kullandığı “*emphthung*” terimi İngilizceye empati olarak çevrilmiştir. *emphthung* terimini 1873 yılında estetik değerlendirme konusundaki bir tartışmada Robert Vischer ortaya atmıştır. *emphthung* kavramının ortaya atıldığı o dönemlerde “güzel obje içerisine kişinin kendisinin yansıması” olarak tanımlanmıştır (Yılmaz, 2003: 14).

1909 yılına gelindiğinde Titchener, eski Yunanca kökenli bir sözcük olan “*emphthiq*”yu kullanarak “*emphthlu[n]g*” kelimesinin İngilizceye çevirisini “*emphth[h]y*” olarak yapmıştır. Yunanca bir sözcük olan “*emphthiq*” terimi; “bireyin aktif bir şekilde duygusal deneyimini anlamak” olarak tanımlanmıştır. (Eroğlu, 1995: 11).

Alman psikolog Theodor Lipps ise empati kavramını 1897 yılında kullanarak, empati kavramına ilk kez modern anlamını kazandıran kişi olmuştur (Katz, 1963’den aktaran: Karabağ, 2003: 22). 1950 yıllarının sonlarına kadar, empati kavramı bilimsel bir kavram olarak kabul edilmiştir. Bu süreç içerisinde empati, kişinin karşısındaki insanı tanıyıp anlaması, kendisini o kişi yerine koyarak onun bakış açısına sahip olması şeklinde tanımlanmıştır. 1960 yıllarında, empatinin bilişsel niteliğiyle beraber duygusal niteliği üzerinde de durulmuştur.

Empatinin duygusal yönünün ağırlık kazandığı bu dönemde, birçok bilim adamı “karşıdaki insanın gözlemlenen duygusal yaşantısına katılarak verilen duygusal bir tepki” şeklinde empatinin tanımlamasını yapmışlardır. 1960 yıllarına oranla 1970’li yıllar da ise empatinin anlamı, daha kısıtlı bir çerçevede ele alınarak “bir insanın sahip olduğu duyguları anlama ve bu duygulara uygun karşılık verme” şeklinde tanımlanmıştır (Dökmen, 1997’den aktaran: Karabağ, 2003: 23).

Verilen bu tanımlar ve yorumlamalar dışında empati kavramı üzerine birçok kişi farklı tanımlar ekleyerek empati kavramını yorumlamışlardır. Empati ile ilgili yapılan diğer bazı tanımlar aşağıda belirtilmiştir.

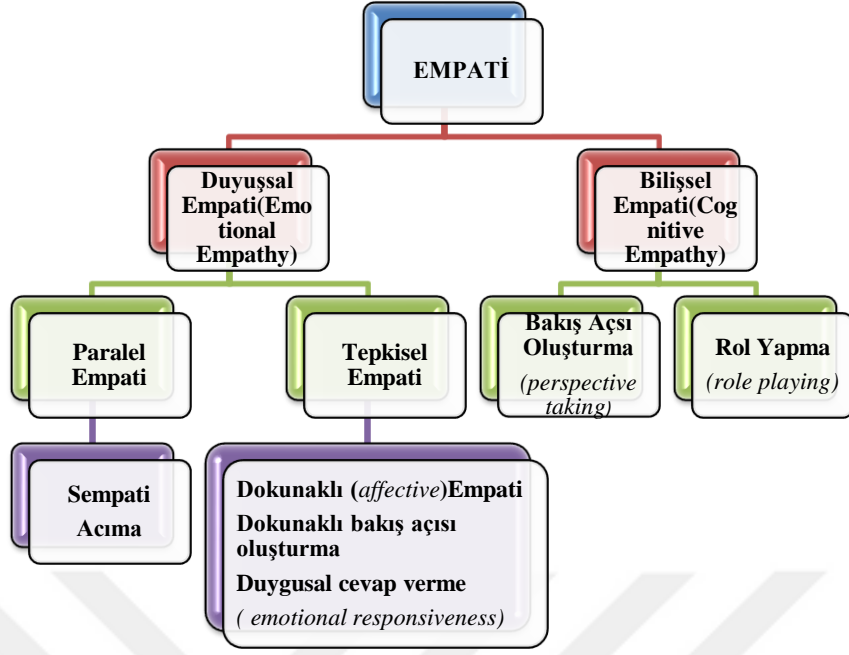
Rogers (1983)’e göre; “empati kurabilmek, bir kişinin kanaat getirme ve karar alma sürecini doğru bir şekilde anlayabilmek, onun duygusal deneyimlerini kendisi imiş gibi yaşamak ve özümseyerek anlamak koşulunu yerine getirmektir.”

Empatinin eğitim için önemli bir kavram olduğunu ileri süren Dökmen, empatiyi; “bir kişinin, diğer insanların sahip olduğu duygu ve düşüncelerini doğru bir şekilde anlama çabasıdır” şeklinde tanımlamıştır (Dökmen, 2002: 135).

Dymond (1949’dan aktaran: Yılmaz, 2003: 22) empatiyi; başka insanların duygu, düşünce ve eylemlerini hayal gücünün yardımıyla kendi içerisine alma şeklinde tanımlamıştır.

Günümüzde ise empati kavramı, en başta sosyal bilimler, sanat ve etik üzerine olan çalışmalar, çok kültürlülük çalışmaları, eğitim, sağlık, hukuk olmak üzere oldukça geniş bir alanda kullanılmaktadır. (Keskin, 2007: 12).

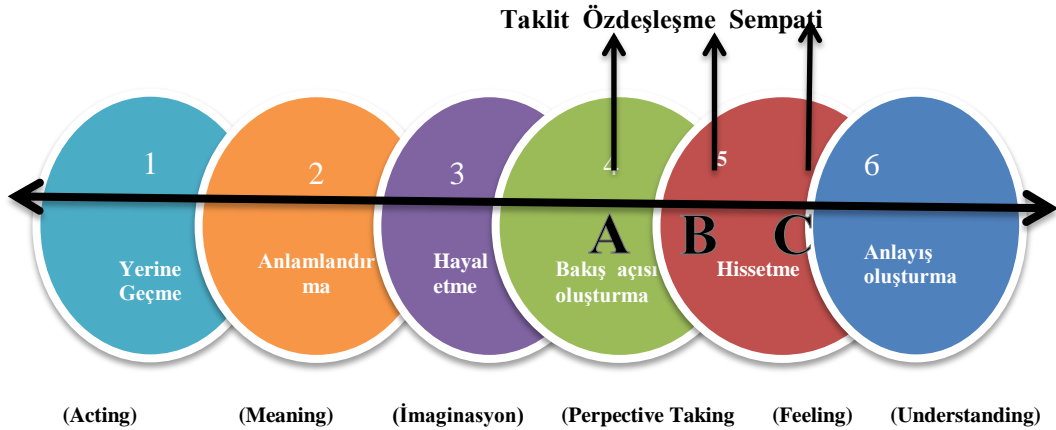
Yukarıda kavram boyutuyla ele alınan empati, şekil 1’de özetle verilmiştir (Keskin, 2007: 19). Empati kavramı duyuşsal empati ve bilişsel empati olarak iki boyuta ayrılmaktadır.

Şekil 1. Kavram olarak empati

Paralel empati ile tepkisel empati empatinin duyuşsal boyutunu oluştururken, bakış açısı oluşturma ve rol yapma bilişsel boyutunu oluşturmaktadır. Kişi dokunaklı empati ile diğ erinin durumunu görmekle sıkıntı yaşarken, dokunaklı bakış açısı oluşturarak karşısındaki kişinin duygularıyla olaya bakar. Diğ er kişinin duygularına yanıt vererek ve deneyimine eşlik ederek ise duyuşsal cevap vermiş olur.

Şekil 2’de (Keskin, 2007: 19) ise empati yerine kullanılan fakat tek başlarına empatiyi karşılamayan ve empatinin aşamalarını oluşturan kavramlara yer verilmiştir. Görüldüğü üzere bu kavramlar, empatik süreci oluşturmaktadır.

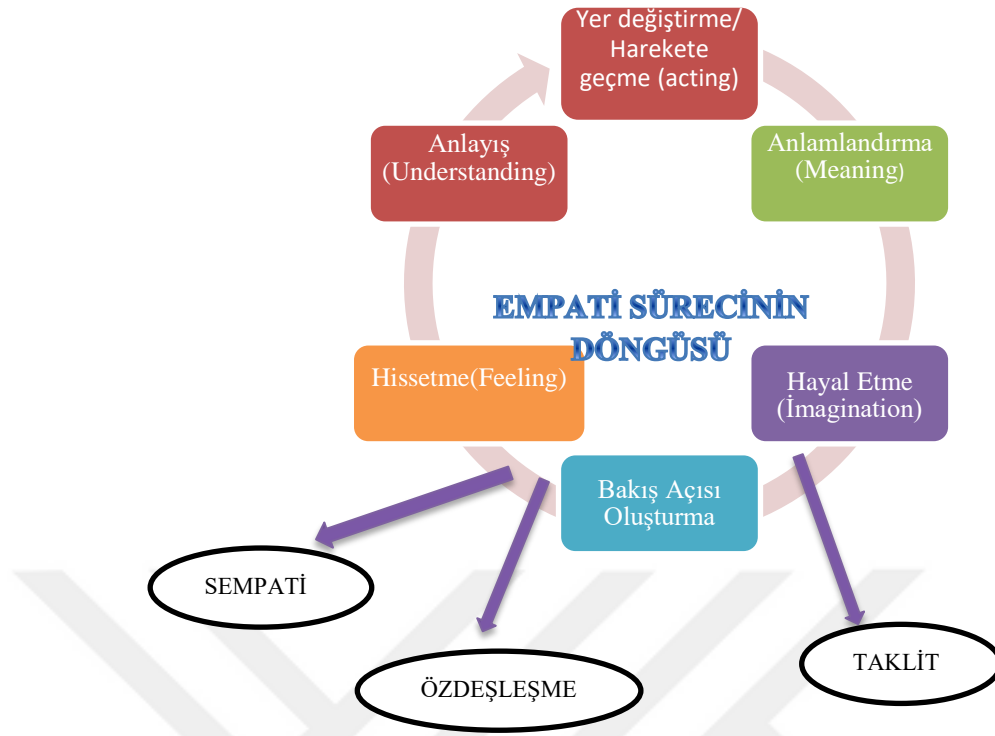
Şekil 2. Süreç olarak empati.

Tabloda da görüldüğü üzere, kişi başkasını anlamaya çalışırken; önce o kişinin yerine kendisini koyarak (yerine geçme) (1) onu ve yaşadıklarına bir anlam verir (Anlamlandırma) (2). Bu esnada olayı yaşayan biri olarak kendini hayal eder (hayal etme) (3) ve onun bakış açısından olaya/olaylara bakar (bakış açısı oluşturma) (4), onun neler hissettiğini hisseder (hissetme)(5). Gösterdiği bu çaba sonucu kişinin hissettiklerini ve düşüncelerini sezmeye çalışarak bir anlayış (anlayış oluşturma)(6) oluşturur. Bu süreç içerisinde hayal ettikten (3) sonra, kişi diğer kişiyi taklit (A) edebilir; empati kurmaya çalıştığı kişinin kimliğiyle özdeşim kurabilir (B) veya da onunla aynı duyguları paylaşarak kişiyle sempati (C) kurabilir (Keskin, 2007: 20).

Şekil 3. Kapsam olarak empati kaynak: Keskin, 2007

Şemadan da anlaşılacağı üzere; empati kapsamının içerisinde birçok kavramı barındırmaktadır. Empati, bu kavramların her birini kapsamakta iken, bu kavramlar tek başına empati kavramını açıklamada yeterli olmamaktadır (Keskin, 2007: 22). Bununla beraber bu kavramların empatiyi hem destekleyici hem de zedeleyici nitelikte olduğu söylenebilir.

Şekil 4. Döngüsel süreç olarak empati. kaynak: Keskin, 2007

Empatinin kişiden kişiye, konudan konuya ve kişilerin yaşadıkları deneyimlere göre farklılık gösteren bir kavram olduğu düşünüldüğünde, sürecin hangi aşamada başlayacağını tahmin edilmesinin mümkün olmaması olasıdır. Bu bağlamda, bu sürecin hangi aşamada başlayacağı kişiden kişiye değişebileceği söylenebilir (Keskin, 2007: 21).

1.2. Empati İle Karıştırılan Kavramlar

Sempati: Kişi sempati yaparken, kendi duygularıyla karşındaki kişinin duygularını birbirine karıştırır. Sempati, empatiye benzemekle birlikte empatiden kesinlikle farklı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Sempati karşındaki kişinin duyguları ile uyum içinde olmak ve o kişiyle aynı duygulara sahip olmak iken, empati ise, karşındaki kişinin sahip olduğu duyguları anlamaya çalışmaktır (Lieber 1995'den aktaran: Keskin, 2007: 17). Empati sempatiden farklıdır, çünkü sempatide kendimizi bir başkasıyla aynı çizgide görme anlamı vardır ve anlamış olmasak bile karşındaki kişiye hak verme durumu söz konusudur. Sempatide karşındaki kişiye hak verirken onun doğru düşünüp düşünmediğini dikkate almazız. (Cairns, 2018).

Özdeşleşme: Özdeşleşme sürecinde kişi, karşısındaki kişi gibi olmaya çalışma ve kendi benliğini kaldırarak yerine o kişinin benliğini yerleştirme eyleminde bulunur. Özdeşim kurmadan önce kendimize ait sınırları kaybederiz. Kişi özdeşim yaptığı bireydeki tüm özellikleri sorgulamadan kendisine mal eder ve bu durumda farkında olmadan özdeşim yapılır. Bu bağlamda karşımızdaki insanlarla günlük hayatımızın birçok anında küçük özdeşimler söz konusu olmaktadır (Yavuzer, 2002: 286-287). Kendimiz ile karşımızdaki kişiyi özdeşleştirerek onu model almaya başlarız. Onun düşüncelerini ve eylemlerini kendimize yansıtırız ve değerlendirmelerimizi özdeşimlerimizden yola çıkarak yaparız. Bu durum empatiye zarar verebilir (Dökmen, 1997'den aktaran: Karabağ, 2003: 28).

Taklit: Bir bireyin veya grubun mevcut davranışlarını bilerek veya bilmeyerek kopya etme ve alışkanlık haline getirme sürecidir. Davranışlarımızın, becerilerimizin, ilgi ve tutumlarımızın, rol davranışlarımızın vb. birçoğunda önemli ve belirleyici bir rol üstlenen temel öğrenme şekillerinden birisidir (Budak, 2009: 694).

Perspektif alma: Bir başkasının bakış açısını anlama olarak tanımlanmaktadır. Perspektif alma tarihsel empati becerisinde olduğu gibi tüm duyuşsal ve bilişsel süreçleri kapsamayabilir. Tarihsel empatide yalnızca perspektif almak değil aynı zamanda tarihsel bağlamı anlamak ve bu perspektifleri bu bağlam içerisinde açıklamak ve anlamak vardır. Dulberg'in (1998: 24) değinmiş olduğu gibi tarihsel empati ile perspektif alma benzer süreçleri içermektedir. Tarihsel empati duyuşsal ve bilişsel bileşenlerin hepsini gövdesinde barındıran bir ağaç ise, perspektif alma bu ağacın bilişsel olan dalını oluşturmaktadır. Tarihsel empati daha geniş içerikli ve anlama temelli iken perspektif almanın daha dar içerikli ve açıklama temelli olduğunu söyleyebiliriz.

1.3. Empatinin Gelişimi

Hoffman (1979'dan aktaran: Köksal, 1997: 17), empati gelişimi üzerine çalışmış ve empati gelişim aşamalarını üzüntü reaksiyonu (distress reaction), rol alma (role taking), bireyin sürekliliği (person permanence), empati (comprehensive empathy) şeklinde dört gruba toplamıştır.

Hoffman'ın empati gelişim aşamalarının her biri aralarında bazı farklar bulunmakla beraber Piaget'in bilişsel gelişim aşamalarına karşılık gelmektedir. Hoffman'ın oluşturmuş olduğu empati gelişim aşamaları ve Piaget'in oluşturmuş olduğu bilişsel gelişim aşamaları karşılıklı olarak Tablo 1'de gösterilmektedir (Hoffman, 1979'dan aktaran: Köksal, 1997: 18).

Tablo 1

Hoffman'ın Empati Gelişim Aşamaları ve Piaget'in Bilişsel Gelişim Aşamaları

Hoffman'ın Empati Gelişim Aşamaları	Tanım	Örnek	Piaget'in Bilişsel Gelişim Aşamaları
Üzüntü reaksiyonu (distress reaction)	Çocuklar diğer bireyin üzüntüsüne tepki verirler. Ancak o bireyin üzüldüğünün farkında olduklarını belli etmezler.	Bir çocuğun düştüğünü ve ağlamaya başladığını gören 11 aylık çocuk sanki kendi ağlayacakmış gibi görünür; başını annesinin bacaklarına saklar ve başparmağını emer	-Duygu-motor Dönem (0-2 yaş) -Refleks reaksiyon
Bireyin sürekliliği (person permanence)	Çocuk, diğer bir bireyin üzüntülü olduğunu anlayabilir, ancak diğer bireyin kendisinden farklı gereksinimlerinin olabileceğinin farkında değildir ve bu nedenle uygun olmayan tepkiler verebilirler.	Başka bir çocuğun düştüğünü gören bir çocuk, diğer çocuğun annesi yanında olsa bile onu rahatlatmak için kendi annesini götürür.	-İşlem öncesi Dönem (2-7 yaş) -Objelerin sürekliliği geçerlidir. -Egosentrizm yaygındır.
Rol alma (role taking)	Çocuk, diğerinin üzüntülerine uygun tepkiler verir, çünkü kendisini diğer kişinin yerine koyabilir.	7 yaşındaki çocuk, öğle yemeği parasını kaybettiği için üzüntülü olan arkadaşını düşünür ve onunla kendi öğle yemeğini paylaşır.	-Somut işlemler Dönemi (7-11 yaş) -Egosentrizm son bulur. -Korumacılık kazanılır.
Empati (comprehensive empathy)	Çocuk hayat deneyimi arttıkça üzüntülerden daha çok haberdar olur ve akut durumlara olduğu kadar kronik durumlara da empati geliştirir.	12 yaşındaki çocuk kendisinden daha az şanslı olanların üzüntüsünü hafifletmek için yardımseverlik adına yardım için para toplar.	-Formal işlemler Dönemi (11 yaş ve yukarısı) -Varsayımsal durumları anlayabilme.

Empati gelişim aşamaları ile bilişsel gelişim aşamaları arasındaki farklardan biri, Hoffman'ın empati gelişim aşamaları arasında niteliksel olarak bir farklılık yok iken Piaget'in bilişsel gelişim aşamalarında bu durum söz konusu değildir. Hoffman'a göre empati nitel olarak bütün yaş gruplarında görülebilir. Bu durumda bilişsel gelişim aşamaları empatinin yalnızca dışavurumunu (ifade edilmesini) değiştirir, empatiyi yaratmaz (Hoffman, 1979'dan aktaran: Köksal, 1997: 18).

1.4. Empati Geliştirme Yolları

Basmakalıp düşüncelerin (Sterotipler) Farkına Varma: Basmakalıp düşünceler (Sterotipler) insanların diğer insanlarla nasıl bir ilişkide olacaklarına karar verirken görüşlerini etkiler. Diğer insanlar hakkında doğru olmayan tahminler yapmalarına, özel meşguliyet ve faaliyet seçimlerinden, muhtemel arkadaş çevresinden kaçınmaya götürürler. Çocuklar da grupları ve nesnelere kendilerine karmaşık gelen dünyada anlam ifade etmesi için sınıflandırmaya doğal olarak eğilimlidir. Herkes bunu bir dönem yapar. Çocuk yaşadıkça ve deneyimleri arttıkça bu kategorizasyon sayısı artar. Eleştirel düşünme becerisi ise, basmakalıp düşüncelerin farkına varmayı ve bu düşüncenin negatif sonuçlarından korunmayı sağlar (Aslan, 2015: 341-342).

İnsan davranışlarında hep olduğu gibi burada da anahtar kelime “Farkındalık”. Hayatımızı olumsuz etkileyen basmakalıp düşüncelerimizi ve sonucunda davranışlarımızı değiştirebilmenin ilk adımı farkında olmaktır. Bunlar beynimizde tamamen yok olmasalar da aralarında geçişler yaratabilmek büyük değişimlerin başlangıcı olabilir.

Duyguların Farkına Varma: Kişiyi ve ilişkilerini destekleyen önemli faktörlerden biri duyguların bilinçli bir şekilde farkında olmaktır. Kişide duygusal farkındalık düzeyinin yüksek olması, kişinin çevresini daha iyi anlayarak sorunlarla daha iyi başa çıkabilmelerini sağlamaktadır (Greenberg, 2002).

Buradaki temel yetenek, duyguyu hem kişinin kendi özünde hem de karşısındaki kişideki bazı ipuçları ile belli bir yayılımda etiketlemek ve sınıflamaktır. Çocuklara kendi duygusal reaksiyonlarını geliştirmeleri için yardım edilmelidir (Aslan, 2015: 341).

Duyguyu Açıklama: Duyguyu açıklama becerisi, belli bir olay ve durum karşısından insanların farklı duygu ve düşüncelere sahip olabileceklerinin farkında olmayı içerir. Çocukların duygusal ve düşünsel temeldeki bu farklılığı anlaması, başka kişilerin bakış açılarını anlamalarına destek olacaktır. Bunu geliştirmek için çocuklara hikâye okunurken veya okutulurken çocuktan hikâyedeki sahnede olup biteni düşünme ve tanımlaması istenebilir (Aslan, 2015: 342).

1.5. Empatinin Sınıflandırılması

Kişiler arası ilişkilerde kişilerin birbirlerine gösterdikleri tepkiler etkisi en az olandan çok olana doğru aşamalı olarak empati sınıflaması ortaya konmuştur. Bu sınıflama Şekil 5'te gösterilmiştir (Dökmen, 1988).

Şekil 5. Aşamalı empati sınıflaması

- ✓ *Onlar Basamağı:* Bu basamakta tepki veren kişi, sorun sahibinin duygu ve düşüncelerine odaklanmayarak ortamda bulunmayan üçüncü şahısların görüşlerini dile getirme eğiliminde bulunur. Kişi sahip olduğu duygu ve düşüncelerden de bahsetmez.
- ✓ *Ben Basamağı:* Bu basamakta kişi tepki verirken ben-merkezci bir tavır takınarak kişinin duygu düşüncelerine eğilmez ve sorun sahibini eleştirir, bazen de sorunu bir kenara bırakıp kendinden bahsetmeye başlar.
- ✓ *Sen Basamağı:* Bu basamakta kişi tepki verirken sorun sahibi bireyin rolüne girerek mevcut duruma o kişinin perspektifiyle bakar. Kişinin duygu ve düşüncelerine odaklanıp dikkat ederek onun mevcut düşünce ve hislerini anlamaya çalışır.
- ✓ *Biz Basamağı:* Birbirleriyle empati kuran kişiler, herhangi bir olay ve durum karşısında birbirlerinin bu durumda nasıl tepki vereceklerini ve neler hissedeceklerini tahmin edebilirler. Bu aşamada empati değil de sempati öne çıkmaktadır.

Bu basamaklardan birincisi düzeyi en alt düzeyde empatik tepki sonuncusu ise en üst düzey empatik tepki olarak gösterilebilir. Gerçek anlam da empati ise sen basamağına ilişkin ortaya çıkmaktadır (Dökmen, 1988).

1.6. Empatinin Tarih Bilimiyle İlişkilendirilmesi

Tarih biliminde empati kavramının ortaya çıkışı insan zihninin tarihini araştırmış olan Alman tarihçi Wilhelm Dilthey'e (1803-1911) dayanmaktadır (Knight, 1989).

Carr (1996: 30) "bir tarihinin, araştırıp incelediği insanların görüşlerini ve davranışlarının arkasındaki fikirlerini hayal gücü vasıtasıyla anlaması" gerektiğine önemle değinerek bunu "hayal gücü yoluyla anlayış" olarak açıklamaktadır.

Collingwood "*Tarih Tasarımı*" adlı kitabında Dilthey'in görüşlerini şöyle aktarmaktadır:

"...kişi bir tarihçi olarak geçmişi kendi zihninde yeniden canlandıracaksa, yeniden zihninde canlandığı geçmişi anlamalıdır. Geçmişi yeniden canlandırmakla, tarihçi sahip olduğu kişiliğini genişletir, geliştirir, başka insanların geçmişte yaşadıklarını kendi mevcut yaşantılarıyla bütünleştirir, ama böyle bütünleştirilen her şey onun kişilik yapısının bir parçası haline gelir ve bu yapı ancak psikoloji vasıtasıyla anlaşılabilir ve açıklanabilir. Kişi tarihi yeniden canlandırma sürecinde tarihte yaşayan geçmişi şimdide yaşar ancak şimdinin dolaysız yaşantısında değil, şimdiye ilişkin kendinin bilgisinde yaşar." (Collingwood, 1996'dan aktaran: Karabağ, 2003: 45).

Tarihsel empati kavramını tarih eğitim dünyasına ilk tanıtan İngiltere'de School Council (Okullar Konseyi)'in "Place, Time and Society 8-13" adlı projesi olmuştur. Proje ağırlıklı olarak sosyal bilgiler konularını içermekle beraber, tarihle ilgili boyutlarıyla bu alanda bir ilke imza atmıştır (Cooper, 1976'dan aktaran: Karabağ, 2015). Daha sonra Okullar Konseyi "History 13-16" projesiyle tarih alanında deneysel bir program çalışması başlatarak, o ana kadar bilinen program yaklaşımlarını değişime uğratmış ve "yeni tarih" anlayışı ile geleneksel tarih öğretimine meydan okumuştur (Farmer ve Knight, 1995'den aktaran: Karabağ, 2003: 61).

Türkiye'de 2007'den itibaren değiştirilen "Tarih Dersi Öğretim Programları"nda, ilk defa tarihsel düşünme becerilerine yer verilmiş ve öğrencilere kazandırılması gereken becerilerden biri olarak tarihsel empati

becerisine önemle değinilmiştir. Öğrencilerin “geçmiş tarihsele empati kurarak” yorumlamaları, “geçmişte yaşamış şahsiyetlerin inançlarını, dürtülerini, umutlarını, kazançlarını ve korkularını ortaya koyarak bu kişilerin farklı perspektiflerini göz önünde” bulundurmaları, “geçmişteki durum ve problemleri” tanımlamaları, “bir sorun yada konuyla alakalı insanların menfaatlerini, görüş ve bakış açılarını” analiz etmeleri ve “elde edilen mevcut kayıtlardaki boşlukları ortaya koyup, zaman ve mekan hakkında sahip olunan bilgi ve farklı bakış açılarını toparlayarak güçlü bir tarihi yorum yapmaları hedeflenmiştir (MEB, 2007).

1.7. Tarihsel Empati Tanımı

Geçmişteki insanların vermiş oldukları kararları, olaylar karşısındaki bakış açılarını ve düşüncelerini anlamlandırma işlemi için tarih bilimine ait bir kavram olarak kullanılmıştır (Lee ve Ashby, 2001’den aktaran: Karabağ, 2003: 58).

Araştırma konusu açısından bu kavram ele alındığında; tarihsel empati, tarihte farklı dönemlerde yaşamış kişilerin duygu, düşünce, fikirlerini anlamaya ve bu duygu, düşünce, fikirlerin o kişilerin davranışlarına yansımalarını araştırmaya dayalı bir etkinliktir diyebiliriz (Dilek, 2002: 185).

Lee ve Ashby (2001’den aktaran: Altıkulaç ve Gökkaya, 2014) yapılan tanımların yanında alternatif bir tanım ortaya koyarak ve tarihsel empatiyi

“Geçmişte tarihi olaylarda etkili olmuş kişilerin eylemleri ardındaki düşünceleri, gerçekleştirmeye çalıştıkları amaçları ve kendilerini hangi konumda gördükleri bilindiği noktada o kişilerin neler yaptıkları ile bunlar arasında ilişki kurabilmek ve tamamen kabul etmeden kendine mal edebilmektir”

şeklinde ifade etmişlerdir. Tarihteki kişilerin kendi dünyalarına özgü bir bakış açıları olduğunu bilmekle beraber, bu bakış açılarının gerçekleşen olayları ne şekilde etkilediğinin farkında olabilmek için kanıta dayalı derin bir düşünce süreci gereklidir. Daha ileri giderek farklı bir tanımlama ortaya atan Foster (1999) yapmış olduğu çalışmada tarihsel empatinin gözünde canlandırma, duygudaşlık, veya kimlik tespiti gibi kavramlardan ayırt edilmesi gerektiği görüşünü ortaya atmıştır.

Barton ve Levstik (2004: 259) demokrasi ve vatandaşlık kavramlarına değinerek öğrencilerin çoğulcu demokraside etkin bir vatandaş olabilmeleri

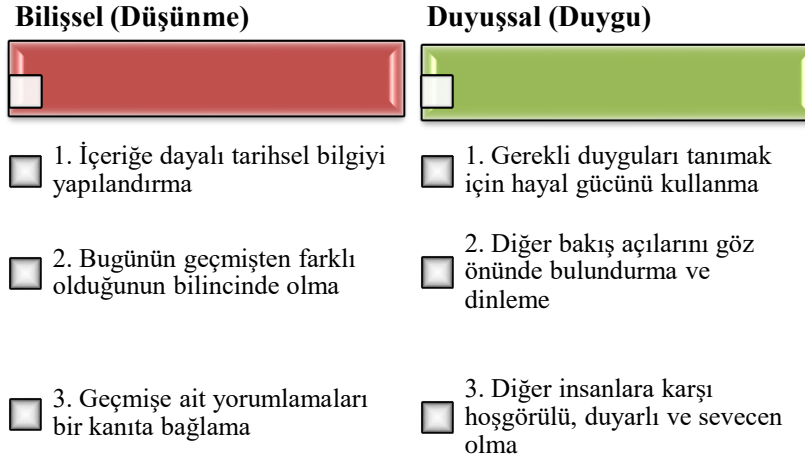
hususunda bir hazırlama vasıtası olarak tarihsel empatinin gelişimini sınıfta etkili bir şekilde tartışmışlardır.

Kasatura (1998) empati kelimesine karşılık olarak “duygudaşlık” terimini ortaya atmış ve empatiyi, diğer insanların duygularını anlamaya çalışma, kendimizi onun yerine koyabilme yeteneğidir şeklinde tanımlamıştır. Öğrencilerin tarihte yer almış olayları, günümüz yaşantısında değil de yaşandığı tarihsel dönemin özelliklerine göre değerlendirmeleri gerektiğini vurgulayarak önemle üzerinde durmuştur. Ona göre öğrencilerin bugünün değil de geçmiş dönemin şartlarıyla tarihsel olaya bakmaları sağlanmalıdır. Geçmiş tarihsel dönem ile bugün arasında ekonomik, teknolojik, siyasi, coğrafi gibi farklılıkların bulunduğunu göz önünde bulundurursak tarihsel olaya bugünün şartlarından sıyrılmadan bakmak ve bugünün şartlarında anlamlandırmaya çalışmak doğru olmayacaktır.

Carr (1996: 30) ise “tarihçilerin ele aldığı insanların zihniyetleri ve eylemlerinin arkasındaki fikirlerini, hayal gücü vasıtasıyla anlaması” gerektiğine vurgu yapmış ve bu durumu “hayal gücü yoluyla anlama” olarak tanımlamaktadır.

Her ne kadar empati, kişinin kendini başka birinin yerine koyarak onun bakı açısıyla düşünmesi ve eylemde bulunması şeklinde tanımlanmış olsa da tarihsel empati içerisinde önem arz eden bir farklılık barındırmaktadır. O farklılık ise geçmiş dönemlerde yaşamış olan bir insanı anlamayabilmektir (Davison, 2012: 3). ‘Geçmiş dönemlerde yaşamış tarihi şahsiyetler o zamanda, niçin o şekilde kararlar almayı tercih etmiştir’, önemli olan husus bu durumu anlamaya ve açıklamaya çalışmaktır. Tarihsel olayların, ancak ve ancak bu şekilde gerçeğe daha yakın ve eleştirel bir şekilde değerlendirilebilmesi mümkün olabilmektedir (Berberoğlu ve Berberoğlu, 2015).

Bir tarihçinin geçmişi anlayabilmesi için, geçmişte farklı mekan ve zamanlarda yaşamış insanların dünyaya bakış açılarını anlamak mecburiyetindedir. Geçmişte yaşamış insanların duygularını ve düşüncelerini anlayabilmek için, bu tanımı karşılayan daha elverişli, yerinde ve tarih bilimine ait bir kavramın eksikliğinden ötürü tarihsel empati kavramı kullanılmaktadır (Ashby ve Lee, 1987’den aktaran: Karabağ, 2003: 58).

Şekil 6. Tarihsel empatinin bilişsel ve duyuşsal boyutları kaynak: Brooks, 2009

Tarihi empati öğretiminde yapılacak en büyük hatalardan biri de, tarihsel empatinin sadece duyuşsal boyutuna odaklanıp kalmaktır. Oysa bu öğretimin bilişsel boyutları çok önemlidir. Bundan dolayı çocuklar düşünmeyi, bilgi toplamayı, kanıt değerlendirmeyi, sorgulama süreçlerini, hipotez kurmayı ve bunları ispatlamayı öğrenmeleri gerekmektedir. Tarihsel empatinin duyuşsal boyutu öğrenmeyi motive etmekte ve ilgiyi çekmekte faydalı olsa da, tarihi düşünüşü öğretmez ve bilgi kazanımını sağlayamaz. Bundan dolayı bilişsel açıdan da zengin bir ders içeriğini öğrencilere sunmamız gerekmektedir (Knight, 1989).

1.7.1. Tarihsel Empatinin Temel Nitelikleri/Özellikleri

Tarihsel empati bir kavram olmaktan ziyade duyuşsal ve bilişsel boyutlarının bulunduğu bir beceri olarak düşünüldüğünde bu noktada birçok özellikleri sıralanabilir.

Foster (2001'den aktaran: Karabağ, 2003: 67-68) tarihi empatinin özelliklerini şöyle sıralamıştır;

- ✓ Geçmişteki insanların davranışlarının ve vermiş oldukları tepkilerin altında yatan nedenleri açıklamamıza ve kavramamıza imkân sağlayan bir süreçtir.
- ✓ Tarihsel olgu ve olayların, bağlam ve kronolojik açıdan ele alınıp değerlendirilmelerini içerir. Bu noktada tarihsel empati kurarken bireyler, söz konusu tarihsel şahsiyetlerin, olayların ve döneme ilişkin toplumsal, ekonomik, kültürel, felsefi, siyasal bilgilerin farkında olmalıdırlar.

- ✓ Tarihsel empati, tarihsel kanıtların doğru ve etkili bir şekilde değerlendirilmesine ve analizine dayanmaktadır. Tarihsel kanıtları tarihin motoruna benzetirsek onların yokluğunda, hatta az buldukları durumlarda tarih makinesi çalışmayabilir. Öğrencilerin tarihsel olayları daha ayrıntılı bir şekilde anlayabilmeleri ve doğru bir şekilde yorumlayabilmeleri için tarihsel kanıtların incelenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili araştırmalarla baş edebilme becerisine sahip olmalıdırlar.
- ✓ Tarihte yaşanmış olayların sonuçlarına yönelik çalışmayı içermektedir. Öğrenciler, geçmiş olayların iç yüzlerini öğrenmekten haz duymakla beraber söz konusu bilgileri öğrenmenin faydalarını fark ederler (tarihte yer almış diğer olayları ve günümüzde meydana gelmiş olayları anlama ve birbirleri arasında ilişkiler kurmayı içerir. Geçmişte yaşamış tarihi şahsiyetin yapmış olduğu bir eylemin, daha sonraki süreçlerde başka bir olayı nasıl ve ne şekilde etkilediği incelenir).
- ✓ İncelenen dönemin, günümüzden kesin ve net bir şekilde farklı olduğunun anlaşılmasını sağlayan süreçtir. Tarihsel empati kurulurken, bugünün değerleri ile geçmişi yargılamamalıdır.
- ✓ Tüm bunlarla beraber tarihsel empati, insan davranışlarındaki çeşitliliğe farklılığa, ve karmaşıklığa saygı duymayı gerektirmektedir.

McCormick (2004) ise tarihî empatinin niteliklerini aşağıdaki şekilde ortaya koymuştur.

- ✓ Geçmişte yaşamış insanları anlamak ve açıklamak,
- ✓ Geçmişteki olayların değerlendirilmesinde tarihsel bağlam ve kronolojinin göz önünde bulundurulması,
- ✓ Tarihsel kanıtların değerlendirilmesi ve analizlerinin eksiksiz doğru bir şekilde yapılması,
- ✓ Geçmişteki suç unsuru içerisinde bulunduran eylemlerin değerlendirilmesi,

- ✓ Geçmiş bir dönemin sezgisini, insanların başarılarının, kararlarının, eylemlerinin ve düşüncelerinin karmaşıklığını değerlendirerek tüm bunlara karşı duyarlı olmak ve saygı göstermektir.

1.7.2. Tarihsel Empatinin Öğretimi

Tarihi empatinin öğretimde kullanılabilmesi için ele alınan konunun uygun tarihi karakterlere yer vermesi, öğrencilerin yaşına ve bilgi seviyesine uygun olması, tarihi kanıtların, araç gereçlerin yeterli olması gibi şartların yerine getirilmesi gereklidir (Ocak, 2008: 260).

Tarihsel empati aşağıda yer verilen etkinliklerle öğretilbilir;

Tarih Kanıtlarının Kullanılması: Öğrenci, tarihi empati ile birlikte tarih kanıtlarını yorumlama düzeylerinde de ilerleme kaydetmesi durumunda, her çeşit tarih kanıtları ve kaynakları gerektiği şekilde kullanabilmesi, bunların doğruluğunu test edebilmesi ve eğer varsa onlarda yer alan önyargılı tutumu ortaya çıkarabilmesi mümkündür. Tarihsel empati ve tarihi kanıt düzeyleri birlikte ilerlemediği sürece doğru bilgiye ulaşılması mümkün olmamaktadır. Bu noktada doğru bilgiye ulaşılması için ise tarihi kanıta doğru soruların sorulması gerekmektedir (Karabağ, 2003: 128).

Öğrenciler tarihi kanıtları gerçek bir tarih yazmak için kullanmamakla beraber, tarihin doğa bilimlerinden farklı olduğunun bilincinde olmalıdırlar. Geçmişteki insanların davranışlarını ve o dönemde gelişen olayları anlayabilmenin kesin bir kuralı yoktur. Öğrenciler her kişinin kendine özgü bir kişiliği, değerleri ve inançları olduğunu ve her olayın da kendine özgü şartlar içerisinde geliştiğini anlamalıdırlar (Doppen, 2000).

Görsel Sunu: Bazen binlerce kelimenin anlatmada yetersiz kaldığı şeyleri bir resim bir çırpıda bizlere anlatabilir. Görme özü olmayan tüm çocuklar, görsel araçlara kendi düzeylerine göre tepkiler verip oradaki görsel imajı alarak kendi görsel imajlarını oluşturmaktadırlar. Bu etkinlik kapsamında, öğrencilere sınıfa getirilen çeşitli resimlere ilişkin sorular sorulur, konuyla ilgili serbest resim çizdirilir veya resimli hikaye hazırlanabilir (Karabağ, 2003:148-149).

Drama ve Rol oynama: Tarihi empatinin geliştirilmesi için en güçlü yöntemlerden biri de dramadır. Tarihi empati kendisini bir başkasının yerine koymayı gerektirdiğinden drama, tarihsel canlandırma ve tiyatro çalışmaları

yaptırılabilir. Öğrenciler, tarihi karakteri canlandırma ile o karakteri daha iyi anlamaktadırlar. Dramanın tarihsel empatiyi geliştiren güçlü bir araç olduğu söylenebilir (Thompson 1983: 23).

Hayal Kurdurma Alıştırmaları: Öğrencinin kendisini geçmişteki birinin yerine koyması istenir. Bu doğrultuda Yazılı ödevler verilerek biyografi, piyes, mektup, tarihsel roman, hikaye, günlük vb. yazdırılabilir. Bunlar sadece tarihsel empatiyi motive edici alıştırmalar olup, ilk eden kanıt göstermedikleri için akademik değerleri zayıftır. Sadece hayal gücüne dayalı alıştırmalar yapmak yerine bu tür etkinlikler kanıtlarla zenginleştirilmelidir (Karabağ, 2003: 180).

Tarihi mekanlarda Canlandırma: Tarihi mekanlarda canlandırma, kavram kazanımını, tarihi kanıt kullanımını, değişim ve süreklilik, benzerlik ve farklılık temalarının farkına varılmasını sağlamakla beraber tarihsel dönem ve çevreyle empati kurarak geçmişe ait daha canlı bir portre oluşturabilmeyi ve tarihsel çevreyi koruma bilincini geliştirmektedir (Safran ve Ata, 1998). Bu doğrultuda geçmişi yeniden canlandırmak için tarihi mekânlara (kazılar, müzeler, tarihi site ve yapıtlar) gezi çalışmaları düzenlenebilir.

Tarihsel Film, Dizi ve Belgesellerin Kullanımı: Tarihsel döneme yer veren filmlerde, dönemin olaylarına değinmekle beraber toplum yapısı, sosyo-kültürel hayat, mimari doku, giyim kuşam ve ticaret hayatı gibi özellikler de yansıtılmaktadır (Öztaş, 2007). Video, resim, fotoğraf ve CD gibi görsel materyallerden faydalanarak, belirlenen görsellere tarihsel empati soruları yöneltilebilir ve alınan cevaplar değerlendirilebilir.

Kültür ve Ekonomiyle Bağlantı Kurma Alıştırmaları: Bu alıştırmalar birçok açıdan faydalıdır. Öncelikle öğrencilere tarihi empati problemi sunularak problem çözme becerilerinin gelişimine fayda sağlamaktadır. Öğrenciler mevcut problemleri yalnızca geçmiş dönemin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısını anlayarak çözebilirler. Bu ise öğrencilerin tarihsel empati kurarak geçmiş anlamalarına yardımcı olmaktadır. Bununla beraber öğrenciye tarihe siyasi tarih dışında farklı bakış açılarından bakabilme fırsatını vermektedir (Karabağ, 2003: 197).

Onaylamama/Empatik İkilem Etkinlikleri: Bu etkinlikte öğrencilere günümüz penceresinden bakıldığında anlamsız ve mantıksız gelen tarihsel

dönemdeki insanların yaptıkları, inandıkları veya uyguladıkları bir durum sunulur. Bunun akabinde öğrencilerin o dönemle ilgili bilgileri toplayıp, o dönemde insanların neden bunu yapmış ve uygulamış olduklarını keşfetmeleri ve anlamaları istenir (Dulberg, 1998).

Geçmişle Bugün Arasında Yapılandırılmış Farklar Etkinliği: Öğrencilerin bugünkü yaşantılarından sıyrılarak tarihsel dönemin şartlarını anlamaları oldukça zordur. Tarihsel empatinin doğru bir şekilde kurulması için tarihsel dönemin şartlarıyla olayların ve karakterlerin değerlendirilmesi şarttır (Karabağ, 2015: 528). Bu tür etkinliklerde döneme ait tarihsel belgeler ve gazete haberleri gibi materyallerden yararlanılarak, geçmişin bugünden farklı olduğu ve bu şartlar doğrultusunda anlaşılması gerektiği öğrencilere öğretilir.

Deneysel Yeniden Yaşama: Thompson (1983: 25) deneysel çalışmalara girebilecek uygulamaları şu şekilde sıralamıştır; müze ziyaretleri, sözlü tarih, film seyretme, tartışma gruplarına katılma, kültürel etkinliklere katılma ve koleksiyoncuların koleksiyonlarından yararlanma. Burada önemli olan öğrencilere kendilerinin deneyebilecekleri uygulamalar yaptırmaktır. Bu ve benzeri uygulamalarla öğrencilerin geçmişte küçümsedikleri insanların bile yapabildikleri şeyleri kendilerinin yapamaması, küçümsedikleri şeylerin aslında o dönemin şartlarında oldukça gelişmiş olduğunu görmelerini sağlayacaktır.

Empati kurmayı öğretmek kolay bir iş olmadığından dolayı bu noktada öğretmene göz korkutucu derecede bir sorumluluk düşmektedir. Empati kurmayı öğretmek için aşağıda sayılan unsurların bulunması önemlidir (Cairns, 2018).

- 1- Empati kurulacak tarihsel şahsiyetin yaşadığı dönemdeki mevcut bilgi birikimi göz önünde bulundurularak onun vakıf olduğu bilgilerin değerlendirilmesi.
- 2- Ele alınan olayın yaşandığı tarihsel döneme ilişkin hakim düşünce biçimlerinin bilinmesi.
- 3- Empati kurulacak tarihsel şahsiyetin hayatı ve görüşleri hakkında bilgi sahibi olma.
- 4- Tarihsel zaman dilimindeki sorunlarla yakından ilgilenme hususunda ciddi bir istekliliğe sahip olunması.

Tablo 2

Sınıfta Tarihsel Empati Uygulamalarına Örnekler

Empatik Tepkinin Niteliği	Görevin Mantığı	Etkinliğin Niteliği	
		Canlandırma	Tepki Verme
Tanımlayıcı	Özelliklerin Sentezi		Biyografi
	Kişisel Hayal Kurma	Drama ve Rol Oynama	Hayal Kurdurma Alıştırmaları (...olduğunuzu hayal edin)
		Tarihi Mekanlarda Canlandırma	İmgeleyerek Yeniden Oluşturma (...da hayat nasıldı?)
	Alternatifler ileri sürme	Oyun ve Benzetişim	Karar verme alıştırmaları
Açıklayıcı	Bağlantı kurma	Oyun ve benzetişim	Kültür ve ekonomiyle bağlantı kurma
	Beklentileri onaylamama	Deneysel yeniden yaşama	Onaylamama alıştırmaları
	Zıtlıkları çözme		Geçmiş ile bugün arasında yapılandırılmış farklılıklar

kaynak: Shemilt, 1984: 66

1.7.3. Tarihsel Empatinin Uygulama Aşamaları

Tarihsel empatinin gerçekleşmesi için Yeager ve Foster (2001'den aktaran: Karabağ, 2015:) tarafından önerilen aşamalar:

1. Adım: Bu adımda öğrencilere tarihsel olay ve kişiler hakkında temel bilgiler doğru bir şekilde aktarılmalıdır. Çünkü tarihsel döneme ilişkin mevcut şartlar hakkında bilgi sahibi olmadan öğrencilerin empati kurabilmeleri mümkün değildir.

2. Adım: Öğrencilerin incelenen tarihi olayı günümüzün değil de yaşandığı geçmiş dönemin koşullarına göre değerlendirip açıklamaları sağlanmalıdır.

3. Adım: Tarihi olayın açıklanması noktasında tarihsel kanıtların göz önünde bulundurulup değerlendirilmesi temel alınmalıdır. Öğrenciler bu sayede tarihe ait işlenmemiş ve yorumlanmamış kanıtlarla karşı karşıya kalır ve bu sayede incelenen olayın eksik açıklanan kısımlarını ve tartışmalı konularını keşfeder. Bundan sonra olaya ilişkin kanıtlarla, tarihçilerin konu hakkındaki

söylem ve tespitlerinde yola çıkarak öğrencilerin olay hakkında çıkarımda bulunmaları beklenmektedir.

4. Adım: En son adımda öğrenciler, incelenen tarihsel dönemde yaşamış insanlarla elde edilen tarihsel kanıtlardan yola çıkarak empati kurarlar.

Uygulamada tarihi empatiye başlamadan önce incelenecek olan tarihi olay, olayda geçen kişiler yeterince tanıtılmalıdır. Daha sonra olayın kronolojik bilgisi öğrencilere sunulur ve elde edilen çeşitli tarihi kanıt ve yorumlar öğrencilerle birlikte incelenir. Son olarak elde edilen bilgilerden yararlanarak öğrencilerin tarihi yeniden canlandırması ve kendi tarihi yorumunu oluşturması sağlanmalıdır (Ocak,2008: 260).

Şekil 7. Tarihsel empati uygulama aşamaları

1.7.4.Öğrencinin Tarihsel Empatiye Ulaşmasındaki Engeller

Öğrencilerin kayda değer düzeyde empati kurmasını engelleyen ana etmenler şu şekilde sınıflandırılabilir (Cairns, 2018)

Belirsiz Öz Farkındalık: Öğrencinin güçlü bir kimlik oluşturamaması ve tarihi kanıtlarda öne sürülen fikirleri kabul etmeye istekli olması.

Ben ve Öteki Ayırımının Yokluğu: Öğrencinin geçmişteki kişinin bakış açısını anlamakta güçlük çekmesi. Bu duruma düşsellik durumunun eşlik etmesi.

Başka Bir Çağdaki Olay ve Durumları Anlayacak Deneyimlerin Sınırlılığı: Öğrenciye hiçbir rehberlik yapılmadan veya yönerge verilmeden kendini geçmişteki kişinin yerine koymasının istenmesi durumunda karşılaşılan engeldir.

Öğrencilerin empati kurma sürecinde karşılaştığı diğer sorunlar şunlardır: Başa çıkılması gereken materyalin miktarı, hedeflenen kavrayış düzeyinin öğrencilerin kabiliyetini aşması, öğrencilerin sorulan soruların özünü kaçırmaları ve son olarak bazı öğrencilerin kendilerinden beklenenden daha komplike cevaplar vermeyi tercih etmesi (Cairns, 2018).

1.7.5.Tarihsel Empatinin Yararları

Konuya ilişkin literatür taraması sonucu tarihi empatinin yararları aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

✓ Ezbersiz öğrenmeyi sağlayarak öğrencilerin düşünme ve fikir yürütmelerini destekleyici süreci içerir. Ayrıca başarı duygusunu tattırdığı için öğrenciyi motive eder (Husbands, 1996: 55).

✓ Geçmişe uzanan bir köprü kurarak tarihi anlamlandırmayı, geçmiş ve bugün bağlamında tarihsel olayı işlemeyi sağlar. Üstelik sadece geçmiş ile bugün arasında değil, gerçek ile fantezi arasında köprü kurmaya da yardımcı olur (Ashby ve Lee, 1987'den aktaran: Karabağ, 2015: 517).

✓ Hayal gücünü, yaratıcı düşüncüyü ve tarih merakını geliştirir.

✓ Empati, günümüzde sosyal ilişkiler içerisinde yer alan insan ve toplulukların davranış, değer yargısı, inanç, duygu ve düşüncelerinin ardındaki sebeplere karşı duyarlılık oluşumunu ve bunların hissedilmesi ve anlaşılmasına yönelik becerilerin öğrencilerde gelişimini sağlar (Kabapınar, 2005).

✓ Farklı zamanlarda ve kültürlerde yaşayan insanların bakış açılarını anlayarak hoşgörü, barış, saygı, demokrasi gibi değerler kazanılmasını sağlar. İnsanları yargılamak yerine bulunduğu şartları ve durumu göz önünde bulundurarak onları anlamayı kolaylaştırır. Böylelikle, geçmişteki insanların neyi, neden yaptığını anlam vermeyi kolaylaştırır. Yargılamaların önüne geçerek onları anlamamızı sağlar (Shemilt, 1984: 70).

✓ Günümüz dünyası sorunlarıyla başa çıkmayı kolaylaştırmakta ve öğrencilerin, yaptıklarının diğer insanları ne şekilde etkilediğinin farkında olmalarını sağlamaktadır (Gorell, 2000).

✓ Tarihin karmaşık yapısını ve olayları daha iyi anlamak, doğru ve tarafsız bir şekilde değerlendirebilmek için tarihçilik becerilerini kullanmayı sağlar. Tarihsel empati, bilgiyi bulma, hatırlama ve kullanma, eleştirel ve yaratıcı düşünme, problemlere çözüm getirme, karar verme becerilerini teşvik eder (Shemilt, 1984: 70).

1.7.6. Tarihsel Empatinin Sınırlılıkları ve Yöneltilen Eleştiriler

Tarihsel empatiye yöneltilen eleştiriler genelde kavramın açık ve net bir tanımlanmasından yapılamamasından kaynaklanmaktadır (Knight, 1989). Tarihi empatinin sınırlılıkları ise aşağıdaki şekliyle özetlenmiştir.

✓ Birinci ve ikinci elden zengin ve farklı niteliklerde tarihsel kanıtların ortaya konulması gerekir aksi halde eksik ve yanlış tarihsel empati kurulur. Tarihsel dönem yada kişiyle ilgili yeterli kanıt yoksa gerçekleştirilmesi zordur (Portal, 1986'dan aktaran: Karabağ, 2015: 516).

✓ Zengin kanıtların sunulması ve kullanımı hususunda mekan ve zaman kısıtlılığı vardır. Öğretmen için de biraz daha çaba ve zaman gerektirmektedir.

✓ Öğretim ve değerlendirme zorluğu vardır. Low-Beer (1989'dan aktaran: Karabağ, 2015: 516) empatinin nasıl uygulanacağına dair az da olsa deneysel çalışmalar yapılmakla beraber nasıl ölçüleceğine dair araştırmalar çok az olduğu sorununa değinmiştir.

✓ Bugünün bakış açısından ve önyargısından sıyrılamama söz konusudur. Tarihsel olaylara ve kişilere tamamen tarafsız bakmak mümkün görünmemektedir. Jenkins ve Brickley (1989'dan aktaran: Karabağ, 2015: 516-517)'e göre geçmiş geçmişte kalmıştır ve bizler sadece tarih ile onu anladığımızı sanırız. Bununla beraber kendimizi geçmişteki birinin yerine koymamız istendiğinde bizler tarihçilerin kaynaklarını okuruz ki bu da bizim tarihe dönemin karakteri gözünden değil, o tarihçinin gözünden bakmamız demektir. Öğrencilerin duyuşsal deneyimleri ile sahip oldukları bilgi birikimleri doğru ve eksiksiz bir tarihsel empati kurmalarına yetmemektedir ve çocukların yetişkinlerin dünyasını anlama zorluğu söz konusudur. Bu bağlamda ders planlarının iyi yapılamadığı durumlarda öğretimin gerçekleşmemesi sorunu ortaya çıkabilir.

1.7.7. Tarihsel Empatinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi

Öğretmenlerin tarihsel empati ile ilgili olarak en çok sorun yaşadıkları husus, tarihi empatinin ölçülmesi ve değerlendirilmesidir. Tarihi empati sorusu sormak ayrı bir beceri isterken, bir de verilen cevapların birbirinden çok farklı olması değerlendirme hususunda öğretmeni ümitsizliğe düşürmektedir. Bu durumda öğretmenlerin çoğu, verilen cevapları tarihi gerçekliğe uyma ölçütüne göre değerlendirmektedirler (Karabağ, 2003: 208).

Ancak öğrencilerden bir tarihçi gibi yazmalarını bekleyemeyiz. Öğrencilerin yazdıkları, tarih araştırmalarının yansımaları değil, öğrencilerin tarihi düşünme süreçlerine ilişkin kanıtlar olarak görülmelidir. Öğrencilerin vermiş olduğu cevaplar performanslarına göre değerlendirilmelidir. Örneğin; yalnızca kronolojik bilgiyi aktaran veya ezberlemiş olduğu bilgileri sıralayan bir öğrencinin verdiği cevap her ne kadar tarihi gerçeklikle uyuşsa bile, tarihi empati noktasında başarılı sayılamayabilir. Fakat tarihi bilgilerini ilgili dönemde yaşamış şahsın ağzından aktarabilen bir öğrenci olaya daha yakından bakabildiğinden tarihi empati bağlamında öğrenmesini daha pekiştirmiştir diyebiliriz. Sonuç olarak, kesin doğru ve yanlış cevapların tarihi empatide söz konusu olmadığını söyleyebiliriz. Ancak çeşitli kriterleri içeren bir değerlendirme süzgeci vardır (Boddington, 1980'den aktaran: Karabağ, 2003: 208-209).

Değerlendirme konusunda yaşanan bir başka sorun ise değerlendirme kriterleri yani düzeylerdir. Empati sorusuna verilen bir cevapta bazen iki bazen de üç düzeyden de örnekler bulunması mümkündür. Bu durum ise değerlendirmede güçlük yaratmaktadır. Ancak öğrenci birden fazla düzeyde bulunamayacaktır. Çünkü her düzey birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Bu durumda öğretmenin iki yakın düzey arasında kararsız kalmasının çözümü, okunan cevapta iki ya da üç düzey tespit edilse bile ağırlıklı olanın hangisi olduğuna karar vermektir. Ayrıca öğrencinin tarihi empati becerisi sonuç olarak değil, süreç olarak takip edilirse daha sağlıklı değerlendirmeler yapılır. Tarihsel empati için hem süreç hem de sonuç odaklı, her ikisinin de ortalamasının alındığı değerlendirmeler yapmak daha doğru olacaktır (Karabağ, 2003: 209).

1.7.8. Tarihsel Empati Düzeyleri

Shemilt (1984) Okullar Konsülü Tarih 13-16 Projesi kapsamında elde ettiği tarihi empati ve tarihi algılama üzerine geniş kapsamlı verileri değerlendirmesi neticesinde, tarihi empati kategorisi oluşturmuştur. Bu kategori kapsamındaki düzeylere aşağıda yer verilmiştir.

1.Düzye: Kurumuş Kemikler ve Üstünlük Duygusu: Shemilt (1984: 51), bu düzeyde bulunan öğrencilerin IQ düzeylerinin diğer öğrencilere kıyasla daha düşük olduğunu vurgulamış ve bu düzeyin entelektüel beceri düzeyi ile ilgili olduğu gibi öğretmenin uygulamış olduğu öğretim ile de ilgili olduğuna

değirmiştir. Bu düzeydeki öğrenciler, geçmişteki insanları her yönden küçük görerek aptal olarak değerlendirirler. Genelde teknolojik ve kültürel üstünlükle biyolojik üstünlük öğrenciler tarafından karıştırılır. Geçmişteki insanların teknolojik açıdan ilkel ve geride olduğu gibi beyin olarak da az gelişmiş oldukları, duygu ve düşünce yönünden kendilerinden düşük oldukları yanılgısına düşerler. Bu düzeyde öğrenciler “bir insan neden böyle davranmış olabilir?” gibi bir sorunun cevaplanmasını gereksiz ve anlamsız bulur.

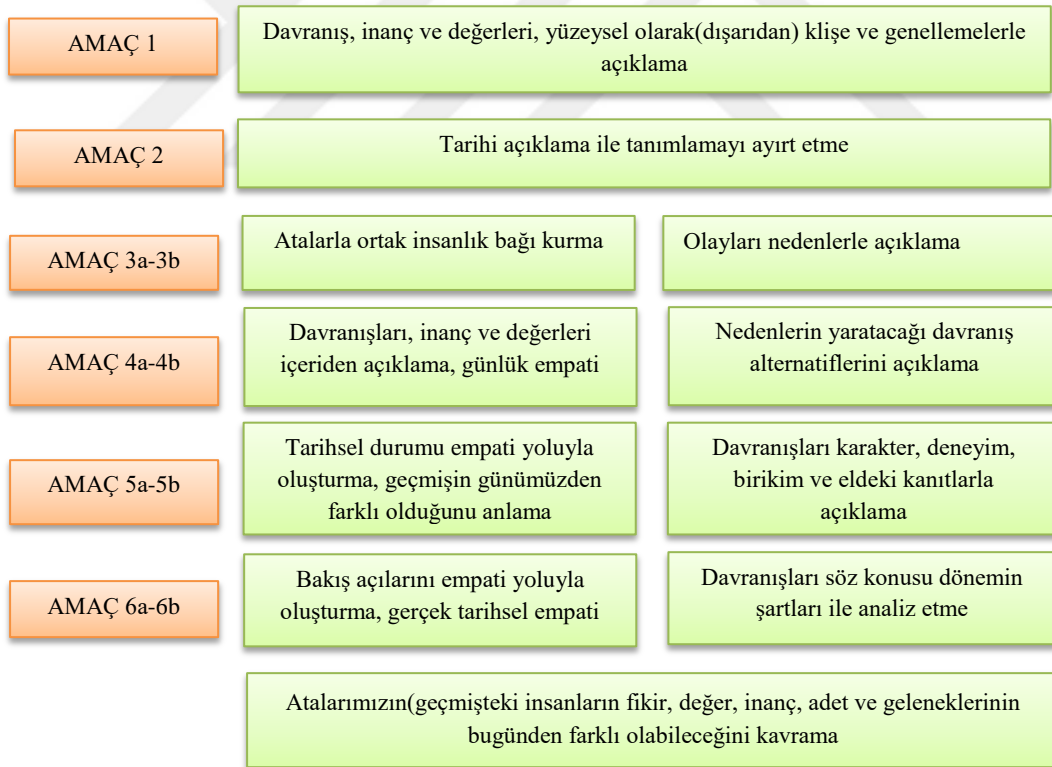
2. Düzey: Ortak İnsanlık Tavrı ve Sebepler Üzerinde Durma: Bu düzeydeki öğrenciler, geçmişteki insanların inançları ve davranışları karşısında hayrete düşerler. Geçmişteki insanların yapmış olduğu hareketlerin aslında akılsızca değil insanca bir davranış olduğu noktasına gelirler ve çocuklar artık atalarına sempati duymaya başlar. Fakat öğrenciler bu düzeyde olaylara içeriden değil de dışarıdan baktıklarından dolayı olayları o günün değerleriyle değil, basmakalıp bakış açılarıyla açıklamaya çalışır. Bu düzeyde bir öğrenci olayın nedenlerini açıklamaya çalışırken aslında tarihi karakterin nasıl bir insan olduğunu anlatmaya çalışıyordur. Bunun yanında tarihi karakterin yapmak istediği ve yapmış olduğu hareketin arasındaki farkı göremeyerek, bunları karıştırırlar (Karabağ, 2003: 217)

3. Düzey: Günlük Empati ve Tarihe Uygulanışı: Bu düzeydeki öğrenciler, karşısındaki kişiyi “onun ayakkabılarını giyerek” anlayabilir. Fakat tarihsel empati sadece farklı bir fiziksel ortamı veya kişiyi zihinde hayal etmek değildir. Ancak öğrencilerden atalarına sempati duymalarını ya da günlük hayattan bir kesiti zihinlerinde canlandırmalarını istemek bile, öğrencilerin geçmişteki insanların tutumlarını, fikirlerini ve değerlerini zihinlerinde oluşturmaya çalışmaları demektir ve bu da tarihi empati belirtisidir. Bu düzeyde öğrenciler, günlük hayatlarında karşılaştıkları insanları anlamaya çalıştıkları şekilde geçmişteki insanları anlamaya çalışırlar. Bununla beraber “genelde insanlar bu durumda böyle yaparlar ve bu tarihi karakter de bunun için böyle yapmış olabilir” gibi bugünkü insanlarla ilgili görüşlerini geçmişe uygularlar (Karabağ, 2003: 218).

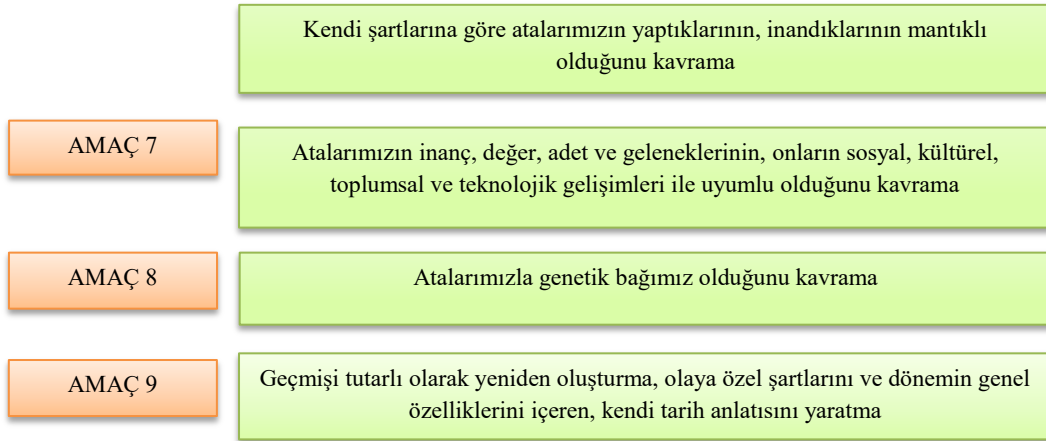
4. Düzey: Tarihi empati: Bu düzeydeki öğrenciler, geçmişteki insanları o dönemin bakış açısıyla anlayıp değerlendirebilirler. Çünkü kendilerini o kişinin

yerine koyabilirler. Bununla beraber öğrenci, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın etkilerini, İstanbul'un fethini yahut 2. Dünya Savaşı'nı değerlendirebilir. Ancak bunu günümüzde herhangi bir insanın bu olayları anladığı gibi yapmaz. Geçmişin geleneklerinin, göreneklerinin, değerlerinin ve tutumlarının günümüzden az veya çok farklı olduğunun bilincindedir. Başka bir deyişle bu düzeydeki öğrenciler, geçmişini bir tarihçi gözüyle anlamaya çalışırlar (Karabağ, 2003: 219).

5. Düzey: Empatik Metodoloji: Bu düzeyde, geçmişteki zihinlerin içinde var olan düşüncelerin ve fikirlerin tam olarak anlaşılıp anlaşılmayacağına yönelik şüpheler belirmeye başlar ve bu durumu aşabilme amaçlı sorular sorularak cevapları aranır. Genelde bu düzeyde birinci veya ikinci elden kaynaklardaki içeriklerden yola çıkarak geçmiş anlamlandırılmaya ve açıklanmaya çalışılır. Kanıtlar doğrultusunda kişiler ve olaylara ilişkin hipotezler ortaya koyar, bu doğrultuda alternatif açıklamalar sunarlar. Geçmişte kabul gören ve kabul görmeyen davranışlar üzerinde tartışılır (Karabağ, 2003: 219).

Şekil 8.Tarihsel empatiyi öğretmek ve ölçmek için hiyerarşik olarak sıralanmış amaçlar şeması kaynak: Shemilt, 1984: 80

Şekil 8. (Devam) Tarihsel empatiyi öğretmek ve ölçmek için hiyerarşik olarak sıralanmış amaçlar şeması

Tarihsel empati ile ilgili ölçme ve değerlendirme yapmak, değerlendirme öncesinde ve sonrasında çaba ve zaman gerektirdiğinden zaman alıcı bir uğraştır. Her ne kadar detaylı bir cevap anahtarı çıkarmak zor olsa da deneyim ve uygulamalarla zorluklar azalmaktadır. Öğrencilerin zaman içerisinde tarihsel empati becerileri geliştiği gibi öğretmenlerin de zamanla tarihsel empatiyi öğretme ve değerlendirme becerileri gelişmektedir. Öğretmenlerin tarihsel empatiyi ölçmesinde ve değerlendirmesinde hiyerarşik amaçlar tablosu yardımcı olacaktır (Shemilt, 1984: 81). Tarihsel empatiyi değerlendirme sürecinde alınan temel ölçüt, öğrencinin o dönemin bakış açısıyla olayı anlayabilmesidir. Bu nedenle öğrencinin kitaptaki bilgileri ezberlemesinden ziyade kendi tarih anlatısını tarihsel empati kurarak kendi yorum ve ifadeleriyle ortaya koymasıdır.

1.7.9.Tarihsel Empati İle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Bu alt başlık altında, araştırmanın amacından yola çıkarak eğitim alanında yapılmış olan, tarihsel empati becerisine ve öğretim süreci içerisindeki uygulamalarına yönelik literatürde mevcut olan bilimsel çalışmalara ve bu çalışmalardan elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

1.7.9.1.Yurtiçinde Yapılmış Çalışmalar

Karabağ (2003)'ın yapmış olduğu “*Öğretilebilir ve bilişsel bir beceri olarak tarihi empati*” adlı doktora çalışması Türkiye’de tarihsel empati

konusunda yapılmış ilk araştırma olması nedeniyle önem arz etmektedir. Araştırmacı ilköğretim 8. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada Lee ve Shelmit'in ortaya koyduğu empatik düzeyleri dikkate alarak çalışmasını yürütmüştür. Araştırma sürecinde deney grubunda, tarihi empati becerisinin öğretimine yönelik çeşitli teknikler kullanılarak tarihi empati becerisi kazandırılmaya çalışılmış, kontrol grubunda ise geleneksel yöntemle ders işlenmiştir. Dersler sonunda iki gruba konuyla ilgili 6 soruluk bir yazılı sınav yapılarak tarihi empati becerisine yönelik soruların cevapları Lee'nin tarihi empati düzeylerine göre analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucuna göre, deney grubu öğrencileri bilgileri daha iyi hatırlamakta ve kullanmaktadırlar. Bu bulgular ışığında tarihsel empatinin öğretilbilir ve duyuşsal bir beceri olduğunu ortaya koymuştur.

Keskin (2007) "*Sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerinin kullanılması*" adlı çalışmada, sosyal bilgiler dersleri empati becerilerine yönelik etkinliklerle yürütülerek; öğrencilerin duyuşsal, bilişsel, ahlâkî ve sosyal becerileri ele alınmıştır. Sosyal bilgiler sınıfında empatik öğrenme süreci ortaya konulmuş, öğretim süreci içerisinde öğrencilerin göstermiş oldukları gelişimler değerlendirilmiştir. Araştırma sonucuna göre, empatik becerilerin öğretim sürecinde yoğun bir şekilde kullanıldığı sosyal bilgiler sınıfında; öğrencilerin, empatik öğrenme süreci aşamalarında en yüksek düzeye kadar performans gösterdikleri ortaya konmuştur.

Çalışkan (2008) "*Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empatinin kullanılmasına yönelik örnek bir uygulama: sefer günlükleri*" adlı araştırmasında, tarihsel empatinin ilköğretim yedinci sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanılmasını uygulama ile ortaya koymuştur. Araştırmada savaş konularının öğretiminde sefer günlüğü tekniğinin tarihsel empati açısından etkililiğini ve bu tekniğin öğretim sürecindeki işlevselliğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmada öğrencilerin empati kurarak yazdıkları "sefer günlüklerinden" yararlanılmıştır. Uygulama sürecinin üç ders saati olarak planlanarak gerçekleştirilen bu araştırmanın sonucunda, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor anlamda Mısır seferine katılan askerlerle tarihsel empati kurabildikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin yapılan araştırmada, Mısır seferini nedenleri ve sonuçlarını etkili bir

şekilde anladıkları, olayları ve durumları yazdıkları "sefer günlükleri'ne çok iyi bir şekilde yansıtılabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Şeker (2010) *“Tarih ve Sosyal bilgiler öğretiminde empati”* adlı çalışmasında, empatiyi tarih ve sosyal bilgiler öğretiminde uygulanan bir metot olarak ele almıştır. Bu çalışmada öncelikle literatür taraması yapılmış, bu doğrultuda tarih ve sosyal bilgiler dersi öğretim sürecinde empatik öğrenmenin daha iyi anlaşılabilmesi için araştırmacı empatiye dayalı bir ünite ve ders planı ortaya koymuştur.

Karapınar (2011) *“Biyoloji dersi kapsamında empati uygulamalarının bilimsel yöntem ve bilim insanı imajı üzerine etkisi”* adlı çalışmasında, 4. düzey ve bu düzey üzerindeki öğrencilerin "tarihi empatiyi" kullanmaları halinde bu öğrencilerin düşünce gücünü geliştirdiği sonucuna varmıştır. Tarihsel empati becerisinin öğrencinin programda yer alan birçok beceriyi desteklediği akademik çalışmalarda görülmektedir.

Aysal (2012) çalışmasında *“Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empatiye dayalı rol oynama yönteminin akademik başarıya etkisini”* incelemiştir. Araştırmanın bulgularından elde edilen sonuçlara göre ise tarihsel empati ile desteklenen rol oynama yönteminin uygulanmış olduğu deney grubu öğrencilerinin akademik başarısı 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı doğrultusunda öğretim sürecinin şekillendiği kontrol grubundaki öğrencilere oranla daha yüksek seviyede çıkmıştır. Öğrencilerin görüşme formuna vermiş olduğu cevaplardan olumlu görüşlerin ortalaması %83,70 olumsuz görüşlerin ortalaması ise %14,25’dir. Bu sonuçlar öğrencilerin tarihsel empati etkinliklerine daha yatkın olduklarını göstermektedir.

Akıncı ve Dilek (2012) *“İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temsili Resim Kullanımıyla Tarihsel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi”* adlı doktora çalışmasında temsil resimlerin öğrencilerin düşünce becerilerinin geliştirmesindeki etkileri incelenmiştir. Araştırmada, deneysel işlem süreci 7. sınıf sosyal bilgiler dersi “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı doğrultusunda yürütülmüştür. Araştırmacı, temsili resim kullanımının sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerini geliştirebileceği sonucuna varmıştır.

Yılmaz ve Koca (2012) çalışmalarında “*Tarih öğretmenlerin tarihsel empatiye yönelik algı, görüş ve deneyimlerini*” incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, katılımcı olan öğretmenlerin tarihsel empati kavramına yönelik algı düzeylerinin oldukça düşük olduğu, tarihsel empatinin sempati gibi tarihsel düşünme becerileri ile karıştırıldığı ve bu noktada öğretmenlerin kavram yanılıgısına düştükleri sonucuna varılmıştır. Tüm bunlarla beraber katılımcıların tarihsel empati algıları ile öğretim sürecinde uygulamış oldukları sınıf etkinlikleri arasında genel itibariyle bir tutarlılık görülmediği ve katılımcıların tarihsel empatiyi uygulamalarda ortaya koymadıkları sonucuna varılmıştır. Araştırma bulgularına dayalı olarak çıkarılan bir diğer sonuç ise tarihsel empati öğretiminde ortaöğretim ve yükseköğretim seviyelerinde başarılı olunamadığıdır.

Altıkulaç ve Gökkaya (2014) çalışmalarında “*Tarih dersinde hatıratların kullanılmasıyla öğrencilerin tarihsel empati becerilerinin geliştirilmesini*” amaçlamışlardır. Araştırmanın uygulama sürecinde araştırmacının uygun gördüğü değişik yazarların 37 tane “hatırat”ından faydalanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Hatıratlarla geliştirilen etkinliklerin uygulandığı çalışma grubundaki öğrencilerin öğretim süreci sonunda tarihsel empati düzeyleri incelenmiştir. Araştırmanın betimsel analizlerden elde edilen bulgularına göre, TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde hatıratların kullanılması öğrencilerin tarihsel empati düzeylerini olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Ata ve Keçe (2014) çalışmasında “*Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin tarih okuryazarlığını etkileyen faktörleri*” incelemişlerdir. Bu çalışmada, tarih öğretiminde tarihsel kanıt ve kaynaklara ulaşabilmeyi başarabilen, ulaşabildiği kaynakları sorgulayan, değerlendiren, eleştiren öğrenciler yetiştirme hedefinin olması, tarih okuryazarlığı çerçevesinde hareket edildiğinin göstergesi olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber çalışmada, öğretmen görüşlerine dayalı olarak öğrencilerin tarih okuryazarlığı düzeylerini etkileyen faktörler ve bunların nedenleri üzerinde durulmuştur.

1.7.9.2.Yurtdışında Yapılmış Çalışmalar

Foster, Yeager (1998) “*Tarih anlayışının gelişiminde empatinin rolü*” adlı çalışmasında, Empati'nin geçmişi anlamak için güçlü bir araç olduğunu iddia eder.

Tarihsel empatinin kuramlarını ve anlamlarını tartışır. Tarihsel empatinin öğrencileri tarihsel sorgulama ve yorumlamalarla meşgul ettiğini ve onları geçmiş hakkında eleştirel düşünmeye teşvik ettiğini düşünür.

Jensen (2008) *“Tarihsel empatiyi tartışmayla geliştirmek: bir eylem araştırması”* adlı çalışmasında perspektif alımı olarak da adlandırılan tarihsel empatinin öğrencilerin öğrenmesi için önemli bir yetenek olduğunu, tarihçilerin geçmiş olayları nasıl açıkladığının karmaşıklığını anlamak için öğrencilerin tarihsel empatiye sahip olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bununla beraber bu aksiyon araştırma çalışmasında, bir öğretmen, beşinci sınıftaki perspektifin gelişimini teşvik etmek için tarihi tartışmayı kullanmıştır. Tartışma yoluyla, öğrenciler geçmişten gelen insan perspektiflerini ele aldılar ve geçmiş olayları daha iyi anladılar. Tartışmalar, öğrencilerin tarihsel bağlamları ve geçmişte farklı bakış açıları arasındaki farklılıkları anlamalarını, hem perspektif almanın önemli yönlerini öğrenmesini sağladı. Ancak öğrenciler, geçmişin şimdiki zamandan farklı olduğunu göstermekte zorlandılar.

Rantala (2011) *“Tarihsel empatiyi simülasyon yoluyla değerlendirmek”* adlı çalışmasında sınıf öğretmenliği öğrencilerinin tarihi empati anlayışını ele almıştır. Makale 360 sınıf öğretmenliği öğrencisinin Küba füze krizini simüle eden bir oyun oynadığı çalışmaya dayanmaktadır. Öğrencilerin görevleri ise süper güç liderlerinin rollerini üstlenmek ve bu roller temelinde kararlar almaktır. Sonuç olarak simülasyon, öğrencilerin çoğunluğunun bağlamsal bir tarihsel empati kurma düzeyine erişebildiğini göstermiştir.

D’Adamo ve Fallace (2011) *“Çok çekirdekli araştırma projesi: Tarihsel empati geliştirmeye yönelik bir yaklaşım”* adlı aksiyon araştırma çalışmalarında, “Çok Çekirdekli Araştırma Projesinin” 22 dördüncü sınıf öğrencisinin bir sınıfında tarihsel empati veya tarihi perspektif alma becerilerini geliştirip geliştirmediklerini araştırmıştır. Bu çalışma, üst düzey ilköğretim öğrencilerinin tarih perspektiflerini ne derecede tanıyabildiklerini ve çok-merkezli araştırma projesinin bu özel beceriyi geliştirmeye elverişli olup olmadığını araştırmıştır. Çalışmadaki öğrenciler tarihsel konuların bir listesinden tarihi bir konu seçmiş, daha sonra bu konuyu araştırmış ve öğrendiklerini birden fazla tür aracılığıyla

sergilemiştir. Eylem araştırmacısı, çok-merkezli araştırma projesinin öğrencilerin tarih perspektifindeki farklılıkları anlamasını sağladığını tespit etmiştir.

Perikleous (2011)'un "9-12 Yaşındaki Rum Öğrencilerin Tarihsel Empati Fikirleri Üzerine Bir Vaka Çalışması" adlı makalesi Kıbrıslı Rum ilköğretim öğrencilerinin tarihsel empati kavramlarını inceleyen ve öğrencilerin kavram konusundaki fikirlerini daha iyi anlamalarını sağlamayı amaçlayan bir vaka çalışmasıdır. Kıbrıs'taki bir ilköğretim okulundan 32 öğrenciye geçmişteki iki uygulama hakkında soru soruldu: 20. Yüzyıl başlarındaki çocuk işçiliği ve Sparta'daki erkek öğrencilerin eğitimi. Çalışmanın bulgularına dayanarak bu makale, insanları anlamaya yönelik girişimlerde kendilerine yardımcı olacak daha güçlü fikirlere geçmeleri için öğrencilerin önyargılarının tanımlanıp ele alınmasının olası yollarını önermektedir. Bu makale öğrencilerin tarihsel empati ile ilgili çeşitli yanlış anlamalarda bulunması, öğretmenlerin tarihsel empatiyi geliştirmelerine yardımcı olacak daha güçlü yollar bulmaları gerektiğini göstermektedir. Öğrencilerin tarihsel empati ile çalışabilmelerine, maddi bilgilerini geliştirmeleri yardımcı olmaktadır.

Metzger (2012) "Tarihsel Empati Sınırları: Öğrenciler Film Yoluyla Holokost'larla karşılaştı" adlı vaka çalışmasında, dramatik filmleri (filmler) kullanan dersler yoluyla duygusal olarak zor olan konuları öğrenmek için tarihsel empatide potansiyel eğitimsel gerilimleri araştırmıştır. Bir lise öğretmeni ve öğrencilerinin sınıfta yaptığı ve konuştukları şeyleri analiz ederek sınıftaki tarihsel empati vakalarını incelemiştir. Gözlemlenen ders, 2002 Akademi ödüllü filmi The Pianist'i kullanıldığı Dünya Tarihi dersinde 2. Dünya Savaşı'nda öğretmenlik biriminin ve Holokost'un bir parçasıydı. Sonuç olarak, filmlerin görsel ve duygusal gücünün bazı öğrencilerde "aşırı-empati kurmasına" neden olabileceğinin bir örneği olarak yorumlamış ve tarihsel empatinin "sevecen" yönü, tarihsel bağlamı aşmak ve içerik bilgisi öğrenmek ve uygulamak gibi diğer eğitsel hedefleri geçersiz kılma potansiyeline sahip olduğunu belirtmiştir.

Endacott ve Brooks (2013) "Tarihsel Gelişim İçin Güncellenmiş Teorik ve Pratik Model Empati" adlı çalışmalarında öğrencilerle tarihsel empati kurmak için çeşitli teorik ve pratik yaklaşımlar benimsemiştir. Araştırmanın empatiyi teşvik etmek için en iyi uygulama üzerinde ve nerede daha fazla çalışmaya ihtiyaç

duyulduğu konusunda fikir birliğine varıldığını ortaya koymayı amaçlamışlar ve hedeflerini, tarihsel empatiyi açıkça çift boyutlu, bilişsel-duyuşsal bir yapı olarak tanımlayan güncelleştirilmiş bir kavramsallaştırma sunmak ve tarihsel empati ile tarihsel sorgulamanın yalnızca bilişsel veya duyuşsal biçimlerinden ayırmak olarak belirtmişlerdir. Ayrıca, tarihi empati yaklaşımının yakın ve nihai hedefleri de göz önünde bulundurulmak üzere tarihi empati için güncellenmiş bir öğretim modeli sunmuşlardır.

Seixas (2014) “*Çok kültürlü bir ortamda tarihsel anlama*” adlı çalışmasında altı öğrencinin tarihsel bilgisinin okul ve aile kapsamında şekillenmesini ele almıştır. Yazar, bu iki kaynak arasındaki ayrımlar ve etkileşimler hakkında öğrenci algılarını araştırmıştır. Büyük sosyal, kentsel ve çok kültürlü bir okulda 11.sınıflardan etnik kökenleri temsil eden öğrenciler seçilmiştir. Katılımcı gözlemleri ve her öğrenciyle birlikte yapılan görüşmeler derinlemesine verileri sağlamıştır. Öğrencilerin geçmiş anlayış kalıpları, tarihsel kanıt, otorite ve tarihsel empati, tarihsel yargı gibi unsurlara özel dikkat gösterilerek analizler yapılmıştır. Çalışmada sonuç olarak, aile deneyimlerinin ve okulun dışındaki diğer bilgi kaynaklarının öğrencilerin tarihi nasıl anladıklarını kuvvetle etkilediği ileri sürülmüştür. Son olarak yazar, öğrencilerin daha önceki tarihsel bilgilerinin incelemelerini ve geliştirmelerini sağlamak için özellikle çok kültürlü sınıfta müfredat içeriğini ve sınıf etkinliklerini şekillendiren avantajlar önermektedir.

Endacott ve Pelekanos (2015) “*Köleler, kadınlar ve Savaş! Ortaokul öğrencilerinin kalıcı anlayış için tarihsel empatiye katılımı*” adlı araştırmada tarihsel sorgulama ve anlayışı teşvik etmek için tarih derslerinde tarihsel empati kullanmanın yararlarını göstermiştir. Bu makale, öğrencilerinin kalıcı sosyal kontrol anlayışlarını geliştirmelerine yardımcı olmak için güncel bir teorik ve pratik tarihsel empati modelini Eski Atina'daki mevcut bir öğretim ünitesine entegre ettiği için bir ortaokul öğretmenin deneyimlerini anlatıyor. Öğrenciler birincil kaynakları araştırır, grup etkinliklerine katılır ve kölelik etrafında dönen önermeler, kadınların hakları ve Sparta ile savaş olasılığına maruz kalan Atina vatandaşlarının tarihi bağlamını, bakış açılarını ve duygusal düşüncelerini ortaya çıkarmak için Sokratik diyaloga katılırlar.

Boltz (2017) "*Geçmişte Onlardan Duymak Gibi: Video Oyunlarında Tarihsel Empatinin Bilişsel Duygusal Modeli*" adlı nitel odaklı çalışmasında tarihsel empatinin bilişsel-duygusal modelinin oyun yoluyla ortaya çıkıp çıkmadığını incelemiştir. Bu bağlamda tarihsel empatinin, farklı perspektiflerin bilişsel olarak tanınmasını hem de geçmişte yaşanan deneyimlere duygusal katılımını içeren çok boyutlu bir yapı olduğunu vurgulamıştır. Bu çalışmada, Valiant Hearts adlı video oyunu sırasında tarihsel empatinin nasıl ortaya çıktığı incelenmiştir. Araştırmada, geleneksel ders tabanlı öğretime maruz kalan öğrenciler tarihsel eylemlere yönelik naif açıklamalar getirme eğilimindeyken; geçmişteki insanların gözünden bakan etkinliklere katılan öğrenciler tarihin derin ve karmaşık anlayışlarına daha entelektüel açıklamalar getirmektedirler. Sonuçlar, belirli oyun türlerinin, tarihsel empatinin belirli boyutlarını diğerlerinden daha iyi destekleyebileceğini ve bazı boyutların kendiliğinden ortaya çıkmaya eğilimli olduğunu göstermektedir. Bu tür araştırmalar video oyunlarının tarihsel empatiyi teşvik etmek için önerilebilir olduğunu ortaya koymaktadır.

Leur, Boxtel ve Wilschut (2017) "*Öfkeli İnsanları ve Kırık Heykelleri Gördüm: Ortaöğretim Tarih Eğitiminde Tarihsel Empati*" adlı çalışmasında, 'geçmişte olduğunuzu düşünün (ilk kişi)' veya 'geçmişte birisini hayal et (üçüncü kişi)' ya da bu tür bir hayal gücünün açıkça sorulmadığı ayrı görevler verilen öğrencilerin cevaplarındaki farklılıkları ortaya koymuştur. Sonuçlar, tamamladıkları görevlere bakılmaksızın, tüm öğrencilerin görevden bazı bilgiler kazandıkları idi. Öğrencilerin durumsal ilgisi de üç görev arasında farklılık göstermedi. Ancak, öğrencilerin yazılı çalışmaları, ilk ve üçüncü kişi yazma görevlerinin öğrencileri geçmişin somut detaylarını ve tarihsel aktörlerin duygularını hayal etmelerini teşvik ettiğini gösterdi. Açıkça kendilerini geçmişte ya da geçmişteki birilerini hayal etmeyi isteyen öğrenciler yazılarına daha fazla perspektif kattılar. Görevi ilk kişi olarak tamamlayan öğrenciler, üçüncü kişide bir görevi tamamlayan öğrencilere göre geçmişin daha fazla çeşitliliğini ve ahlaki yargılarını gösterme eğilimindeydiler.

1.8. Sosyal Bilgiler Dersi ve Sosyal Bilgilerin Tanımı

Sosyal bilimin toplum hayatındaki rolü ve katkısı fark edildiğinde bundan istifade etme yolu olarak sosyal bilgiler ortaya çıkarılmıştır. Sosyal bilgiler, 19.yy

Sonlarında ABD’de yaşanan sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlara ilişkin sosyal bilimlerce önerilen çözümleri vatandaşlara aktarma vasıtası olarak ortaya çıkmıştır (Bilgili, 2008: 2).

Günümüzde dünyada birçok ülkede kullanılan sosyal bilgiler, ilk akla geldiğinde içeriği sosyal bilimlere göre yapılandırılan ve bağımsız bir alanı kapsayan ders akla gelir. Her ülke sosyal bilgileri içine alan bir eğitim programı geliştirmek zorundadır. Bu programda uygun açıklamalar, hedefler, planlar, kaynaklar ve çalışmalar yer almalıdır (Akdağ,2009: 4).

Barth ve Demirtaş (1997’den aktaran: Kılıçoğlu, 2009) Türkiye’deki sosyal bilgilerin tanımını şöyle yapmıştır:

“Sosyal Bilgiler programı, Türk demokratik toplumlarda sorumlulukları bulunan vatandaşların görevlerine uygun hedefler ortaya koyan, coğrafya, tarih ve vatandaşlık alanlarına yönelik konuları ilişkilendirerek kendi içeriğini yapılandıran ve yaşam boyunca vatandaşlık becerileri aktaran bir eğitim planıdır.”

Sönmez (1994: 8) sosyal bilgileri “Toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun neticesinde elde edilen canlı bilgiler.” şeklinde bir tanımlamıştır. Toplumsal gerçek ile yaşamdaki her türlü etkinliğin akla gelebileceğini vurgulamıştır. İnsanların hayatlarında kullandığı ve zorunluluk olan; onların daha rahat ve mutlu bir şekilde hayatlarını sürdürmesine imkân veren tüm toplumsal ilişkiler ve olgular bu kavramın sınırları içerisine girebilir. Bu bakımdan sosyal bilimlerin kesiştiği bir alan olarak görülebilir.

Sosyal bilgilerin, disiplinler arası bir disiplin olduğu söylenebilir; çünkü sosyal hayatı düzene koyan ilke ve genellemeler, sosyal bilgilerin konusu içerisinde yer alabilir. Burada ise tüm sosyal bilimlerin ortak olarak ileri sürüp benimsediği, toplumsal uzlaşmayı sağlayan temel önermeler söz konusudur. Sosyal bilgilerin kapsamına her sosyal bilimin kendine özgü ilke ve önermeleri girmeyebilir. (Sönmez, 1994: 8-9).

1.9. Sosyal Bilgiler Programının Amaçları

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın amaçları toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Programın 15. amacında öğrenciler “*İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik*

kurallara göre düzenlemeleri” ifadesi yer almakta ve tarihsel süreç ve vatandaşlığa atıf yapılmaktadır. Bununla beraber, tarih teması programda toplam 2 madde ile vurgulanmıştır. Buna göre öğrenciler, “Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları” (M.10). 2018 programında tam manasıyla Türk tarihine odaklanmaktan sıyrılarak daha evrensel bir şekilde ele alınmaya başlanmıştır. Bununla beraber 2018 programında öğrencilere karşılaştırma yaparak düşünme, değişim ve sürekliliği algılama ve araştırma ve akıl yürütme gibi bazı becerilerin kazandırılması hedeflenmiştir (MEB, 2018).

Bu amaçların gerçekleşme durumu ise hitap ettiği kesimde gözlemlendiği ya da benimsendiği takdirde gerçekleşmiştir, denilebilir (Akdağ,2009: 11).

1.10. Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Belli Başlı Disiplinler

İlkokul ve ortaokullarda sosyal bilimlerden alınmış olan içerik, sosyal bilgilere ait ünitelerde kaynaştırılarak kullanılmaktadır. Ayrıca mevcut konuların işlenmesi esnasında, içeriğin dayandığı sosyal bilimlerin yöntemleri kullanılmaktadır (Öztürk,2009: 18).

Şekil 9. Sosyal bilgiler

İçeriği çok disiplinli program yaklaşımına göre oluşturulan Sosyal Bilgiler derslerinde üniteler, konunun dayandığı sosyal bilimlere göre yapılandırılır. Konular, tarihi, coğrafi, ekonomik, sosyo-kültürel vs. boyutlardan ele alınır ve aralarındaki ilişkiler ortaya konur (Öztürk ve Deveci, 2011: 9).

1.10.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Tarih

Tarih, sosyal bilgiler programlarında önemli bir yer edinmiştir. Sosyal bilgiler programında bulunan tarih içeriğinin öğretimi, öğrencilerdeki tarihsel sorgulama (historical inquiry) becerisini geliştirmeyi amaçlamalıdır. Bu beceri sayesinde öğrenciler, tarihte meydana gelmiş olayların kronolojisini öğrenmekle birlikte bilgi ve kanıtlardan yola çıkarak olayların niçin meydana geldiğinin bilincinde olurlar (Farris, 2001'den aktaran: Öztürk, 2009: 21).

Tarihsel bakış açısını kullanabilen öğrenciler, geçmişin değer yargılarını hesaba katarak yorumlar yaparken geçmişin değerlerini sahiplenmek veya reddetmek yerine anlamaya ve açıklamaya çalışırlar. Tarihçilerin yorumlarının birbirinden farklı olacağına bilincinde olan, tarihsel kanıt ve bilgiye dayanarak hayal gücünü kullanan öğrenciler, geçerli yorum ve değerlendirmeler yapmakla beraber yapılan yorumların birbirlerinden farklılık göstereceğini kavrayacaklardır (Dilek, 2002:106).

Steele (1976'dan aktaran: Dilek, 2007: 67-68)'e göre tarihsel zamanın anlaşılması büyük bir olasılıkla zihinsel olgunluğa bağlı olduğu kadar çocukların tarihsel zamanla ilgili anlayışlarının geliştirilmesine de aynı derecede önemli olmaktadır.

Öğrencilerin tarihsel zamanla ilgili öğrenmelerini yapılandırma öğretmenler kronolojik şekilde ifade edilen metrik ve doğrusal zamanın yanında kültürel ve bölgesel olan zaman kavramlarına da değinerek öğrencilerin somut imgeler aracılığıyla olayların geçtiği zamanı soyut olarak kavramalarına yardımcı olmaları gerekmektedir. Bununla beraber bilginin ve sorgulamaya dayalı öğretim tekniklerinin öğrencilerin tarihsel düşünmesinin gelişiminde pozitif bir role sahiptir (Dilek, 2007: 68).

1.11. Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Beceriler

2018 Sosyal Bilgiler Programı, öğrencilere 4 -7. sınıf düzeyinde diğer derslerle ortak ve kendine özgü olan 27 beceriyi kazandırmayı içermektedir.

Anladıklarını karşısındaki kişiye iletebilen; başka bireylerle başarılı bir iletişim kurabilen; kendisinin ve başka bireylerin duygularını anlayabilen ve bunlar arasındaki farkı ayırt edebilen; yalnızca günümüzde yaşayan insanlarla değil, geçmişte yaşamış insanlarla da empati kurabilen bireylerin sahip olması

gereken beceriler 2018 programında da ifade edilmiştir. Tablo 3'te empati ve empati ile ilintili beceriler sunulmuştur.

Tablo 3

Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Empatiyle İlişkili Beceriler

İletişim	Dinleme, sözlü ve yazılı kendini ifade etme, tartışma, bağlantı kurma, farklı perspektiften bakma açık fikirli olma, başkalarının düşünce ve duygularını anlama, farklılıklara saygı duyma, görüşlerini gerekçelendirme, ortak amaç etrafında toplanma.
Gözlem	Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme, algılama, doğru ve tarafsız tanımlama, gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme.
Sosyal Katılım	Birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma.
Empati	Kendini karşısındakinin yerine koyma, olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma, kendini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşısındakine iletme, dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama (Tarihsel Empati).

kaynak: Kaya, 2015: 263

Yenilenen Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda değer, beceri ve kazanımlarda değişiklikler meydana gelmiştir. 2005 ve 2018 yıllarındaki programlarda yer alan kazanım ve beceriler aşağıdaki tablolarda karşılaştırılmıştır.

Tablo 4

2005 ve 2018 Yıllarındaki Programlarda Beceriler

2005	2018	2005	2018
Eleştirel Düşünme Becerisi	Eleştirel Düşünme	--	Kalıp yargı ve Önyargıyı Fark etme
Yaratıcı Düşünme Becerisi	--	--	Hukuk okuryazarlığı
Problem Çözme Becerisi	Problem çözme	--	Çevre Okuryazarlığı
Karar Verme Becerisi	Karar verme	--	Yenilikçi Düşünme
İletişim Becerisi	İletişim	--	Dijital Okuryazarlık
Araştırma Becerisi	Araştırma	--	Finansal Okuryazarlık
Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi	--	--	Harita Okuryazarlığı
Girişimcilik Becerisi	Girişimcilik	--	Konum Analizi
Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi	Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma	--	Kanıt Kullanma

Tablo 4 (Devam) 2005 ve 2018 Yıllarındaki Programlarda Beceriler

Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi	Değişim ve Sürekliliği Algılama	--	Medya Okuryazarlığı
Sosyal Katılım Becerisi	Sosyal Katılım	--	Tablo, Grafik ve Diyagram Çizme ve Yorumlama
Gözlem Becerisi	Gözlem	--	İşbirliği
Mekânı Algılama Becerisi	Mekânı Algılama	--	Öz Denetim
Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi	Zaman ve Kronolojiyi Algılama	--	Politik Okuryazarlık
Empati Becerisi	Empati		

kaynak: MEB, 2005; MEB, 2018

2018 yılı öğretim programında 27 becerinin bulunduğu 2005 programında yer alan “Bilgi Teknolojilerini Kullanma” ve “Yaratıcı Düşünme” becerilerinin programdan çıkartıldığı ve yeni öğretim programına 9 yeni becerinin eklendiği saptanmıştır.

Tablo 5

2005 ve 2018 Yıllarındaki Programlarda Kazanımlar

2005	2018
<p>1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.</p> <p>2. Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.</p> <p>3. Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.</p> <p>4. Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.</p> <p>5. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.</p> <p>6. Eğitimin meslek edindirme hedefini kavrayarak ilgi ve yetenekleri doğrultusunda meslekî tercihlerine yönelik planlama yapar.</p>	<p>1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.</p> <p>2. Üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.</p> <p>3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir.</p> <p>4. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.</p> <p>5. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni meslekleri dikkate alarak mesleki tercihlerine yönelik planlama yapar.</p> <p>6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim alanında meydana getirdiği değişimleri analiz eder.</p>

kaynak: MEB, 2005; MEB, 2018

Tablo 5’de görüldüğü üzere güncellenmiş programda “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan 2. kazanım (*Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir*) tamamen çıkartılmıştır. Bununla beraber üniteye 6. bir kazanım (*Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder*) eklenerek içerik değişikliğine gidilmiştir. Bunun dışında kazanımlarda içerik bakımından bir değişikliğe gidilmediği görülmektedir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında yapılan uygulamaların güncellenmiş programda da geçerliliğini yitirmediği ve kazanımlara uygulanabilirliği görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmada kullanılan araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, deneysel işlem ve verilerin analizinde kullanılan tekniklere ilişkin açıklamalar yer almaktadır.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarı, kalıcılık ve derse karşı tutumlarına etkisi araştırılmıştır. Araştırma, hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem yaklaşımına göre tasarlanmıştır. Bu yöntemde nicel ve nitel yaklaşımların beraber kullanılması her iki yaklaşımı tek başına kullanmaya nazaran araştırma problemlerinin daha doğru anlaşılmasını sağlar (Baki ve Gökçek, 2012).

Bu çalışmada karma araştırma desenlerinden “*Gömülü Desen*” kullanılmıştır. Bu desende veri türlerinden birinin, diğer veri türünü destekleme rolünü üstlenmesi zorunluluktur. Gömülü deseni diğer desenlerden ayıran en önemli etken genel araştırmaya nicel veya nitel metodolojinin yön vermesidir. Bir tür veri diğerinin içinde olduğundan içte kalan veri türüne daha az önem verilir. Bunun bir sebebi az önem verilen veri türünün tümüyle farklı bir soru veya soru takımlarına cevap vermede yardımcı olmak için kullanılıyor olmasıdır (Gökçek, 2016: 394).

Gömülü deneysel çalışmalarda nicel bir strateji olan deney çerçevesinde nitel yaklaşım kullanılarak nicel yaklaşımla ulaşılamayacak veriye ulaşılr. Böylelikle araştırma alanı genişletilmiş olur. Örnek olarak nicel veri toplama yöntemleri kullanılarak bir müdahalenin etkisi ölçülürken nitel veri toplama yöntemleri kullanılarak deney grubunun müdahale hakkındaki görüşleri

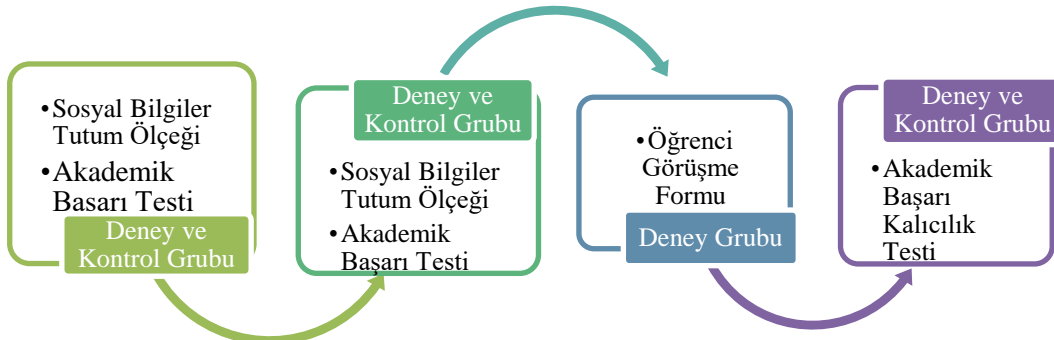
belirlenebilir (Creswell, 2017: 710). Creswell (2017:708) yararlanılarak oluşturulan gömülü desen Şekil 10’da şematik olarak açıklanmıştır.

Şekil 10. Gömülü Desen

Bu araştırmanın nitel destekli nicel bir çalışma olduğu söylenebilir. Araştırmanın nicel boyutunda deney ve kontrol gruplu yarı-deneysel desen kullanılmıştır. Deneysel desenler, değişkenler arasında bulunan neden sonuç ilişkilerini ortaya koymayı amaç edinen araştırma desenleridir. Araştırmacı bu amaçtan yola çıkarak iç geçerliliği korumak ve bağımsız değişkenleri manipüle etmek için bağımlı değişkenler üstünde ölçüm yapmak ve değişkenleri kontrol altına almak mecburiyetindedir (Borg ve Gall, 1989; Hovardaoğlu, 2000; Kerlinger, 1973’den aktaran: Büyüköztürk, 2007:3). Araştırmanın nitel boyutunda, çalışılan konu hakkında geniş bir bakış açısı kazanmak için yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine yer verilmiştir. Araştırmacı önceden belirlenmiş olduğu konulara sadık kalarak daha ayrıntılı bilgi alma amacıyla görüşme sırasında ortaya çıkan konulara göre ek sorular sormakta serbesttir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 150).

Araştırmada uygulanan deneysel modelde, bağımlı değişkenler Sosyal Bilgiler Dersi Akademik Başarı Testi, Kalıcılık Testi ve Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeğidir. Açıklanan bağımlı değişkenler üzerinde etkisi incelenen bağımsız değişken ise, öğretim sürecinde kullanılan tarihsel empatiye dayalı öğretim etkinlikleridir.

Şekil 11. Araştırmanın deneysel deseni

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmada çalışma grubunu belirlerken aşağıdaki ölçütler dikkate alınmıştır:

1. Araştırmanın gerçekleştirileceği çalışma grubunun 7. sınıf seviyesinde olması,
2. Araştırmada deney ve kontrol grubu öğrencilerinin sosyo-ekonomik seviyelerinin birbirine benzer nitelikte olması,
3. Araştırmada deney ve kontrol grubu öğrencilerinin cinsiyetleri açısından birbirine denk olması,

Bu doğrultuda araştırma, 2017-2018 öğretim yılında Rize ili Çayeli İlçesi'nde bulunan bir ortaokuldaki 7. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Okuldaki tüm 7.sınıf şubeleri içerisinde gerek öğretmen görüşleri gerekse sınıf başarı düzeyleri dikkate alınarak birbirine denk olarak kabul edilen 7-D sınıfı (deney grubu) ile 7-A sınıfı (kontrol grubu) araştırmanın deneysel işleminin çalışma grubu olarak belirlenmiştir. Araştırmadaki akademik başarı testinin pilot uygulaması Rize ili Çayeli ilçesinde bulunan iki ortaokulda öğrenim görmekte olan 8. Sınıf öğrencileri (119) ile yürütülmüştür. Deney grubunda 21 kontrol grubunda ise 21 olmak üzere toplam 42 öğrenci ile çalışılmıştır. Deney grubunun %47.6'sı, kontrol grubunun ise %52.3'ü kız öğrencilerden oluşmaktadır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerine buldukları grup hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Deney ve Kontrol grubu öğrencilerinin demografik özellikleri kişisel bilgi formu (EK-3) ile belirlenmiştir. Uygulanan bu kişisel bilgi formu ile deney ve kontrol gruplarında bulunan öğrencilerin bazı demografik özelliklerde denk olup olmadığı öğrenilmek istenmiş, deneysel işlem öncesinde grupların denkliği sağlanmaya çalışılmıştır. Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanını, tarihsel empatiye dayalı öğretim etkinlikleri kapsamında işleyen deney grubu öğrencilerinin ve öğretim faaliyetlerine herhangi bir müdahale yapılmayan kontrol grubu öğrencilerinin demografik özellikleri Tablo 6'de verilmiştir.

Tablo 6

Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

Değişkenler		Deney Grubu		Kontrol Grubu	
		f	%	f	%
Cinsiyet	Kadın	10	47.6	11	52.3
	Erkek	11	52.3	10	47.6
Anne Öğrenim Durumu	Okuma-yazma bilmiyor	1	4.76	1	4.76
	Herhangi bir okul mezunu değil	-	0	-	0
	İlkokul mezunu	9	42.8	7	33.3
	Ortaokul mezunu	6	28.5	4	19.0
	Lise mezunu	3	14.2	4	19.0
	Yüksekokul/Fakülte mezunu	2	9.52	5	23.8
	Okuma-yazma bilmiyor	1	4.76	-	0
Baba Öğrenim Durumu	Herhangi bir okul mezunu değil	-	0	1	4.76
	İlkokul mezunu	1	4.76	1	4.76
	Ortaokul mezunu	5	23.8	4	19.0
	Lise mezunu	10	47.6	8	38.0
	Yüksekokul/Fakülte mezunu	4	19.0	6	28.5
	Okuma-yazma bilmiyor	1	4.76	-	0
Anne Meslek	Ev hanımı	13	61.8	11	52.3
	Öğretmen	5	23.8	3	14.2
	Bankacı	-	0	1	4.76
	İşletmeci	-	0	1	4.76
	Aşçı	1	4.76	-	0
	Terzi	-	0	2	9.52
	Temizlik elemanı	1	4.76	2	9.52
	Çocuk bakıcısı	-	0	1	4.76
	Çaycı	1	4.76	-	0
Baba Meslek	Öğretmen	3	14.2	2	9.52
	Emekli	4	19.0	2	9.52
	İşçi	3	14.2	2	9.52
	Esnaf	1	4.76	3	14.2
	Teknisyen	-	0	3	14.2
	Şoför	1	4.76	2	9.52
	Kaptan/gemi çalışanı	3	14.2	1	4.76
	Madenci	2	9.52	1	4.76
	Serbest meslek	2	9.52	1	4.76

Tablo 6 (Devam) Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Demografik Özellikleri

	Terzi	-	0	1	4.76
	Memur	-	0	3	14.2
	Personel müdürü	1	4.76	-	0
	Matbaacı	1	4.76	-	0
Evde Bilgisayar mevcudiyeti	Evet	16	76.1	17	80.9
	Hayır	4	19.0	2	9.52
	Yok ama akrabamdan temin ediyorum.	1	4.76	2	9.52
Evde İnternet Kullanımı	Evet	16	76.1	18	85.6
	Hayır	4	19.0	2	9.52
	Yok ama akrabamdan temin ediyorum	1	4.76	1	4.76
Sosyal Bilgiler Ders Notu	1	2	9.52	1	4.76
	2	1	4.76	2	9.52
	3	3	14.2	2	9.52
	4	3	14.2	3	14.2
	5	12	57.1	13	61.88

Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin cinsiyet, ders başarısı, ailenin ortalama geliri, anne-baba eğitim durumu, vb. özelliklerinde genel itibariyle bir benzerliğin söz konusu olduğu görülmektedir. Deney ve kontrol gruplarını oluşturan öğrencilerin ortaya konulan demografik özelliklerindeki bu benzerlik, deneysel çalışmaların sonuçlarını etkileyebilecek bir risk olarak görülen, “çalışma bulgularında yer alan son testler arasında çıkan farklılıklar grupların deneysel işlem öncesi sahip oldukları demografik özelliklerindeki farklılıklarından kaynaklanıyor olabilir.” durumunu ortadan kaldırmıştır (Büyüköztürk, 2007: 22).

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler, sosyal bilgiler tutum ölçeği, akademik başarı testi, öğrenci görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve kullanım amaçlarının aşamalı sınıflandırılması Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7

Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları ve Kullanım Amaçları

Veri Toplama Aracı	Kullanım Amacı	Araştırma Aşamaları		
		Ön-test	Son-test	Kalıcılık Testi
Akademik Başarı Testi (ABT)	Akademik başarının ölçülmesi	X	X	X
Sosyal Bilgiler Tutum Ölçeği (SBTÖ)	Derse karşı tutumun ölçülmesi	X	X	
Görüşme Formu	Uygulanan tarihsel empatiye yönelik etkinliklerle ilgili öğrenci görüşlerinin alınması		-	

1. İlköğretim 7. sınıf “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı kazanımları kapsamında araştırmacı tarafından hazırlanan çoktan seçmeli bir *Akademik Başarı Testi-ABT* ön test, son test olarak deney ve kontrol gruplarına uygulanmıştır (EK-2).

2. Sosyal Bilgiler dersine karşı öğrenci tutumlarını ölçmek için Demir ve Akengin (2010) tarafından geliştirilen *Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği SBDTÖ* deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test olarak uygulanmıştır (EK-4).

3. Tarihsel empatiye dayalı öğretim uygulamaları sonunda öğrencilerin uygulamayla ilgili görüşlerini, düşüncelerini ve eleştirilerini öğrenmek amacıyla *Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu* uygulanmıştır (EK-5).

4. Tarihsel empatiye dayalı öğretim uygulamaları sonunda son test yapıldıktan 5 hafta sonra *Kalıcılık Testi* uygulanmıştır (EK-2).

2.3.1. Akademik Başarı Testi (ABT)

Öncelikle “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanının kapsamı ve beş kazanımı göz önünde bulundurularak çoktan seçmeli 45 sorudan oluşan madde havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra 7. sınıf deneyimi olan 3 sosyal bilgiler öğretmeni ve 3’ü sosyal bilgiler eğitimi 1’i tarih eğitimi ve 1’i Türkçe eğitimi alan uzmanı olmak üzere 5 uzmanın görüşleri doğrultusunda 35 sorudan oluşan ön deneme formu hazırlanmıştır. Ön deneme formuna yönelik pilot uygulama, Rize ili Çayeli ilçesinde bulunan iki ortaokulda öğrenim gören toplam 119 öğrenciye yapılmıştır. Çalışma grubunun hazırlanan maddelere verdikleri cevaplar puanlandırılmıştır. Puanlama sürecinde cevaplanan maddelere doğru cevaplar için “1”, yanlış veya boş cevaplar için “0” puan verilmiştir. Puanlarının toplamı alınan kağıtlar, yüksekten başlayıp düşük puana doğru sıraya konulmuştur. Ortaya konulan bu Sıralamada en yüksek puanlanan kâğıtların %27’si üst grup olarak, en düşük puanlı %27’lik grup ise alt grup şeklinde belirlenmiştir. Yapılan madde analizleri neticesinde her bir maddenin ayırt edicilik ve güçlük indeksleri hesaplanmıştır.

Tekin (1996: 222) madde ayırt edicilik değerlerini üç gruba ayırmıştır. Bu bağlamda 0.40 ve üzerinde olan maddeler, ayırt etme gücü yüksek olarak değerlendirilen maddelerdir. 0.20-0.39 arasındaki maddeler orta derecede iyi ayırt etme gücüne sahip, testte kullanılabilir olarak değerlendirilir, ayırt edicilik indeksi 0.19 ve daha küçük maddeler ise düşük ayırt etme gücüne sahiptir. Bu maddeler testte kullanılmamalıdır. Ayırt edicilik indeksi .20’nin altında olan maddeler atılmıştır.

Tablo 8

Madde Güçlük İndeksine Göre Madde Seçme Ölçütleri

Madde Güçlük İndeksi	Madde Değerlendirmesi
.70-1.00 arası	Çok Kolay
.50-.69 arası	Kolay
.30-49 arası	Orta Güçlükte
.29 ve altında	Zor

kaynak: Büyüköztürk vd., 2014: 123

Pilot uygulama sonucunda elde edilen madde güçlük indeksi ve ayırt edicilik indeksi Tablo 9’da belirtilmiştir.

Tablo 9

Madde Güçlük İndeksi ve Ayırt Edicilik İndeksi

Madde No	Ayırt edicilik indeksi	Güçlük indeksi	Madde No	Ayırt edicilik indeksi	Güçlük indeksi
1.	0.40	0.67	19.	0.43	0.62
2.	0.31	0.48	20.	0.28	0.42
3.	0.31	0.49	21.	0.46	0.60
4.	0.46	0.51	22.	0.21	0.42
5.	0.31	0.59	23.	0.46	0.57
6.	0.62	0.59	24.	0.25	0.49
7.	0.34	0.45	25.	0.43	0.40
8.	0.40	0.57	26.	0.40	0.54
9.	0.31	0.43	27.	0.25	0.43
10.	0.46	0.54	28.	0.46	0.60
11.	0.40	0.42	29.	0.28	0.39
12.	0.37	0.49	30.	0.53	0.51
13.	0.46	0.51	31.	0.37	0.53
14.	0.62	0.37	32.	0.21	0.39
15.	0.40	0.57	33.	0.46	0.39
16.	0.43	0.53	34.	0.31	0.53
17.	0.31	0.56	35.	0.31	0.59
18.	0.62	0.62			

Tablo 9’da verilen bilgilere göre, başarı testinde yer alan 10 maddenin ayırt edicilik değeri 0.20-0.39 arasındadır. Geriye kalan 25 maddenin ayırt edicilik değerleri 0.40-0.62 arasında değişmektedir. Madde analiz sonuçları göz önünde bulundurulduğunda testteki maddelerin 25’i çok iyi derecede, 10’u ise iyi derecede ayırt edicilik gücüne sahiptir. Aynı tabloda testte bulunan maddelerin güçlük değerlerine bakıldığında, bu değerlerin 0.37-0.67 arasında değiştiği görülmektedir. Tespit edilen 19 maddenin güçlük değerleri .50-.69 arasındadır. Geriye kalan 16 maddenin güçlük değerleri .30-.49 arasında değişmektedir. Yapılan pilot uygulama sonrasında hesaplanmış olan madde ayırt edicilik gücü ve uzman görüşleri doğrultusundaki değerlendirmelere dayanarak tamamı 27 sorudan oluşan ABT nihai şeklini almıştır. Tüm bu aşamalar gerçekleştirilirken testin

kapsam geçerliliğinin korunmasına dikkat edilmiştir. Akademik başarı testi her doğru cevap 1 puan, yanlış cevap 0 puan şeklinde puanlanmış ve bir öğrencinin alabileceği tam puan da 27 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada kullanılmak için madde güçlük dereceleri ve madde ayırt edicilik indeksi hesaplanan 27 soruluk nihai testin kazanımlara yönelik belirtke tablosu Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Kazanımlara Yönelik Belirtke Tablosu

KAZANIMLAR	KONULAR	KAVRAMLAR	MADDE
1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.	1- TOPRAĞIN GÜCÜ	Bütçe, Ekonomi, Ekonomik faaliyet, Tüketim, Üretim, Vergi, Yönetim	1
			6
			11
			16
			22
			23
2. Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.	2- DEVLETLER GELİŞİYOR	İhracat, Kaynak, Okyanus, Ticaret, Ürün	7
			10
			12
			17
			24
3. Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.	3-İNSAN GÜCÜNDEN MAKİNEYE	Teknoloji, Ulaşım	3
			13
			18
			20
			21
			26
4. Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.	4- SOSYAL YAŞAMDA VAKIFLAR	Sivil toplum kuruluşu Vakıf	2
			4
			8
			14
			25
5. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıtır.	5-NASIL EĞİTİM GÖRDÜLER?	Meslek, Sorumluluk	5
			9
			15
			19
			27

Akademik başarı testi geliştirilirken Bloom taksonomisi bilişsel alan basamaklarına göre değerlendirilmesi amacıyla uzman görüşüne sunulmuştur. bilişsel alan basamaklarına göre soru dağılımı Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Akademik Başarı Testi Bilişsel Alan Basamakları Soru Dağılımı

Soru No	Bilişsel Alan Basamakları					
	Bilgi	Kavrama	Uygulama	Analiz	Sentez	Değerlendirme
2, 8, 20, 24	X					
1,3, 5, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 21, 22, 26		X				
4, 6, 7, 9, 12, 18, 19, 23, 25,				X		
27, 17					X	

2.3.2. Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği

Bu çalışmada öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını incelemek amacı ile 2010 yılında Demir ve Akengin tarafından geliştirilen Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği (SBDTÖ) kullanılmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin 15'i olumsuz, 11'i ise olumludur. Ölçek; “Öğrenme İsteği”, Dersinden Hoşlanma”, “Sosyal Bilgiler Sevgisi” ve “Sosyal Bilgiler “Öğretmenden Kaynaklanan Tutumlar” şeklinde dört alt boyuttan oluşmaktadır.

Araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği'nin bütününe ilişkin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,932'dir. Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği'nin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha katsayıları; 1.Boyut için 0,901, 2.Boyut için 0,839, 3.Boyut için 0,762 ve 4.Boyut için ise 0,720'dir (Demir ve Akengin, 2010: 34). Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği güvenirlik ve geçerlik kapsamında, daha önce benzer öğrenci grubuyla (6. ve 7.sınıf öğrencileri) uygulamaya tabi tutulduğu için bu çalışma kapsamında pilot uygulama yapılmamıştır. Bu çalışmada, deney ve kontrol grubuna uygulanan Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği ön teste ilişkin Cronbach Alpha katsayısı ise ,823 bulunmuştur.

Alpha güvenirlik katsayılarının değerlendirilmesinde kullanılan ölçütlere göre:

- 0.00-0.40 arasında-güvenilir değil,
- 0.41-0.60 arasında-güvenirlik düşük,

- 0.61-0.80 arasında-oldukça güvenilir,
- 0.81-1.00 arasında- yüksek düzeyde güvenilir olarak nitelendirilir

(Özdamar,1999: 522; akt. Tavşancıl, 2010: 29).

Bu ölçütler doğrultusunda, başarı testinin hesaplanan güvenilirlik katsayısına dayanarak Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği'nin güvenilir bir ölçüm aracı olduğu ifade edilebilir. SBDTÖ, araştırmacının bilgisi ve onayı dâhilinde kullanılmıştır. Bu araştırmanın başında ve sonunda hem deney hem de kontrol grubundaki öğrencilere uygulanmıştır.

Ölçekte yer alan olumlu maddelerin puanlaması ise Tablo 12'de Ölçek Puanlama Tablosunda belirtilmiştir.

Tablo 12

Ölçek Puanlama Tablosu

Cevaplar	Puan	Olumsuz Maddeler	Puan
Tamamen Katılıyorum	5	2, 3, 4, 6, 7, 16, 17	1
Katılıyorum	4	18, 19, 21, 22, 23	2
Kararsızım	3	24, 25, 26	3
Katılmıyorum	2		4
Tamamen Katılmıyorum	1		5

2.3.3.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından bir diğeri tarihsel empatiye dayalı öğretim etkinliklerinin uygulanma sürecine ilişkin deney grubundaki öğrenci görüşlerinin alınması için araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” dur. Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak tarihsel empati etkinliklerinin uygulaması ile ilgili öğrenci görüşlerine yer verilmiştir.

Görüşme formu hazırlama sürecinde, öncelikle deney grubunda uygulanan tarihsel empati etkinliklerinin öğrenme sürecine etkilerini ortaya koyacak sorular hazırlanmıştır. Daha sonra, oluşturulan görüşme soruları 3 sosyal bilgiler öğretmeni, 4 akademik uzman görüşüne sunulmuştur. Alınan görüşler doğrultusunda sorular üzerinde gereken düzeltmeler yapıldıktan sonra görüşme formuna son şekli verilmiştir. Hazırlanan sorular, deney grubu öğrencilerinin

tamamına (21 kişi) sorulup görüşleri yazılı olarak alınmıştır. Formda tarihsel empati etkinliklerine ilişkin öğrenci görüşlerini ortaya çıkaran sorular yer almaktadır. Bu sorulara yönelik çözümlenmelerde ise öğrenci verileri kodlanmış, cevaplardan hareket ederek Kategoriler oluşturulmuş; kategori ve kodlar bir bütün halinde sunularak yorumlanmıştır.

2.3.4. Kalıcılık Testi

Araştırma kapsamında tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin, 5 hafta boyunca işlenen “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan konuların öğretiminde kalıcı öğrenmeler oluşturup oluşturmadığını belirlemek için deney ve kontrol gruplarına akademik başarı son test uygulamasından 5 hafta sonra akademik başarı testi kalıcılık testi olarak uygulanmıştır.

2.4.Uygulama Süreci

Araştırmada uygulama süresi MEB'nin öngördüğü öğretim programı ve uygulanan ünitelendirilmiş yıllık ders planına bağlı kalınarak 5 haftalık bir süreçte uygulanmıştır (Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders sayısı; 3'tür). Araştırmada, deney grubunda dersler tarihsel empati becerisi aşamalarına göre hazırlanan ders planlarına yönelik yürütülmüş, kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamış dersler 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve öğrenci çalışma kitabındaki etkinlikler ve yöntemler kapsamında yürütülmüştür. Deney ve kontrol grubunda dersler farklı sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından yürütülmüştür. Bu süreçte araştırmacının rolü, tarihsel empati becerisine yönelik etkinliklerin uygulanması esnasında gerekli malzemeleri öğrencilere sağlamak olmakla beraber araştırmacı, uygulama sürecine ilişkin müdahaleden uzak durmuştur. Araştırmada, uygulama sürecinde aşağıdaki işlem basamakları takip edilmiştir.

✓ Uygulamanın yapılması için Rize İl Milli Eğitim Müdürlüğünden 20.04.2018 tarih ve 57774812-605.01-E.8011348 sayılı tez çalışma izni alınmıştır (EK-1).

✓ Deneysel işlem öncesinde ilgili literatür incelenmiş, araştırma konusu ve ilgili öğretim materyalleri taranmıştır.

✓ Deneysel işlem sürecinde kullanılacak olan Sosyal bilgiler tutum ölçeği için kullanım izni alınmış, başarı testi ve görüşme formu ilgili alan uzman

görüşleri doğrultusunda oluşturulmuş ve geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapılmıştır.

✓ Araştırmacı tarafından ders kazanımları doğrultusunda etkinlikler ile somut materyaller hazırlanmış ve ders planlarında gerekli düzeltmeler yapılmıştır (EK-6).

✓ Uygulama sürecinin hemen öncesinde 2 ders saati hem deney hem kontrol gruplarına başarı testi ve tutum ölçeklerinin (ön test) uygulaması için ayrılmıştır. 1 ders saati boyunca da yapılacak uygulamayla ilgili deney grubu öğrencilerine bilgi verilmiştir.

✓ Deney gurubu öğrencilerine araştırmanın uygulaması 2018 yılının Mart/Nisan ayında yapılmıştır. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan konular tarihsel empati etkinlikleriyle gerçekleştirilmiştir.

✓ Uygulama sonrasında 2 ders saati hem deney hem kontrol gruplarına başarı testi ve tutum ölçeklerinin (son test) uygulaması için ayrılmıştır. Deney grubu öğrencilerinin tarihsel empati etkinlikleri hakkındaki görüşlerini ve eleştirilerini öğrenmek amacıyla ise yarı yapılandırılmış görüşme formu 1 ders saatinde uygulanmıştır.

✓ Uygulama sürecinin bitişinden 5 hafta sonra akademik başarı testi gruplara kalıcılık testi olarak uygulanmıştır.

✓ Nicel ölçme araçlarından elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS 18 paket programı aracılığıyla yapılmıştır. Nitel veriler ise içerik analizi tekniğiyle analiz edilerek yorumlanmıştır.

2.5. Veri Analizi

Bu başlık altında nicel ve nitel verilerin analiz sürecine yönelik bilgilere yer verilmiştir.

2.5.1. Nicel Verilerin Analizi

Akademik başarı testi sorularının ve tutum ölçeğinde yer alan maddelerin istatistiksel analizi SPSS 18 paket programı aracılığıyla yapılmıştır. Verilerin analizine karar vermek için yapılan normallik testi analizleri Tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13

Normallik Testi Analizleri

Test Türü	Gruplar	Çarpıklık	Basıklık
Başarı Testi	Deney ön test	.492	.450
	Kontrol ön test	-.242	-.892
	Deney son test	-.692	1.407
	Kontrol son test	-.086	-.709
	Deney	-.198	-.036
Kalıcılık Testi	Kontrol	.143	-1.115
	Deney ön tutum	-.326	.106
Tutum Ölçeği Testi	Kontrol ön tutum	-.247	-.826
	Deney son tutum	-.675	1.132
	Kontrol son tutum	-1.133	.986

Çarpıklık ve basıklık değerleri -1.96 ve +1.96 arasında kalıyorsa, dağılım normal kabul edilebilir (Can, 2014: 85). Buna göre Tablo 13 İncelendiğinde; başarı, kalıcılık ve tutum ölçeği testlerinin değerlerinde normal bir dağılım olduğu, çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1,133 ile +1,407 arasında yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla verilerin analizinde parametrik analiz tekniklerinden olan bağımlı ve bağımsız gruplar t-testi kullanılmıştır.

Araştırmada öncelikle deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin demografik özellikleri belirlenip grupların denklığı incelenmiştir. Yapılan analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Nicel verilerde yapılan analizler ve kullanılan testler Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14

Yapılan Analizler ve Kullanılan Testler

Yapılan Analizler	Kullanılan Testler	Yapılan Analizler	Kullanılan Testler
Deney ve Kontrol grubu öğrencilerinin ön test akademik başarı puanlarının analizi	Bağımsız gruplar t-testi	Deney ve Kontrol grubu öğrencilerinin son test sosyal bilgiler dersi tutum puanlarının analizi	Bağımsız gruplar t-testi
Deney ve Kontrol grubu öğrencilerinin ön test sosyal bilgiler dersi tutum puanlarının analizi	Bağımsız gruplar t-testi	Deney ve Kontrol grubu öğrencilerinin akademik başarı kalıcılık testi puanlarının analizi	Bağımsız gruplar t-testi
Deney ve Kontrol grubu öğrencilerinin son test akademik başarı puanlarının analizi	Bağımsız gruplar t-testi		

2.5.2. Nitel Verilerin Analizi

Deney grubu öğrencilerinin araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formuna verdikleri cevapların analizi için nitel araştırmalarda kullanılan veri çözümleme yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir. Verilerin kodlanması sürecinde kullanılan kavramlar araştırmacının kendisinden, okuduğu alan yazından ya da verinin içinden gelebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 256). Bu süreçte oluşturulan kategori ve kodlar, öğrencilerin cevaplarındaki ifadelerden seçilmiş, elde edilen veriler iki ayrı araştırmacı tarafından ayrı bir şekilde kodlanmıştır. Güvenirlik amacıyla yapılan farklı iki kodlama üzerinde $\frac{\text{Görüş birliği}}{(\text{Görüş ayrılığı} + \text{Görüş birliği})} \times 100$ formülü uygulanmıştır (Miles ve Hubermann, 2015: 64). Yapılan güvenirlik hesaplaması sonucunda bu araştırmanın güvenirlik ortalaması %80,3 olarak tespit edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanına yönelik deneysel çalışma sonunda “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” ve “Akademik Başarı Testi” puanlarına ilişkin deney ve kontrol grubu öğrencilerinden toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri ile ortaya çıkan bulgulara ve deney grubundan “Öğrenci Görüşme Formu” ile elde edilen görüşlerin analizlerine yer verilmiştir.

3.1. Nicel Verilerin Analizinden Elde Edilen Bulgular ve Yorum

Bulgularda ilk olarak sosyal bilgiler dersinde öğrencilere uygulanan “Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği” ve “Akademik Başarı Testi” testlerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.1.1. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Akademik Başarı Ön Test Puanlarının Analizi

“Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında ön test akademik başarı puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulabilmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi analizi uygulanmıştır.

Tablo 15

Deney ve Kontrol Gruplarının Akademik Başarı Ön Testi Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

GRUP		N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	p
Ön test	Deney	21	12.85	3.67812	40	.067	.947
	Kontrol	21	12.76	5.32827			

p>.05

Tablo 15 incelendiğinde uygulama öncesinde deney grubu ile kontrol grubunun akademik başarıları bakımından ön test sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı ($t_{(40)}=.067$; $p>.05$) belirlenmiştir. Gruplara ait ortalamalar dikkate alındığında, deney grubundaki öğrencilerin, kontrol grubundaki öğrencilere göre akademik başarı ön test puanlarının az bir farkla daha yüksek ($12.85 > 12.76$) olduğu fakat bunun istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmadığı, deney ve kontrol gruplarının akademik başarı düzeylerinin birbirine denk olduğu söylenebilir.

3.1.2. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Ön Test Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Puanlarının Analizi

“Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında ön test sosyal bilgiler dersi tutum puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulabilmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi analizi uygulanmıştır.

Tablo 16

Deney ve Kontrol Grubu Ön test Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

GRUP		N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	P
Ön test tutum	Deney	21	91.42	12.93	40	.319	.751
	Kontrol	21	90.09	14.13			

$p>.05$

Tablo 16 incelendiğinde deney grubu ön test sosyal bilgiler dersi tutum puan ortalaması ($\bar{X}=91.42$) iken kontrol grubu ön test sosyal bilgiler dersi tutum puan ortalaması ($\bar{X}=90.09$) olduğu görülmektedir. Bulgular neticesinde uygulama öncesinde deney grubu ile kontrol grubunun sosyal bilgiler dersi tutum puanları bakımından ön test sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı ($t_{(40)}=.319$; $p>.05$) belirlenmiştir. Bu sonuç deney ve kontrol gruplarının tutum düzeylerinin birbirine denk olduğunu göstermektedir.

3.1.5. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Son Test Akademik Başarı Puanlarının Analizi

“Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında son test akademik başarı puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulabilmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi analizi uygulanmıştır.

Tablo 17

Deney ve Kontrol Grubu Akademik Başarı Son Testi Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

GRUP	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	P
Deney	21	19.61	3.63	40	2.227	.032
Kontrol	21	16.47	5.34			

p<.05

Tablo 17’ye göre deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin akademik başarı son test puanlarının karşılaştırılması sonucunda deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmiştir ($t_{(40)}=2.227$; $p<.05$). Deney grubunda yer alan öğrencilerin akademik başarı son test puan ortalaması ($\bar{X}=19.61$) kontrol grubunda yer alan öğrencilerin akademik başarı son test puan ortalamasına ($\bar{X}=16.47$) göre daha yüksektir.

Nitekim her iki uygulama sonucunda da öğrencilerin akademik başarı ön test-son test puanları arasında artış meydana gelmiştir. Ancak kontrol grubundaki öğrenciler ön teste göre ortalama puanlarını 3.71 artırmışlarken, deney grubundaki öğrencilerin ortalama puanlarındaki artış ise 6.76 olarak gerçekleşmiştir. Bu sonuçlara göre uygulama sonrasında deney grubu öğrencilerinin kontrol grubu öğrencilerine nazaran daha fazla bilgi kazandıklarını ve deney grubuna uygulanan tarihsel empatiye etkinliklerinin öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik akademik başarılarını arttırmada etkili olduğunu söyleyebiliriz.

3.1.8. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Son Test Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Puanlarının Analizi

“Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında son test sosyal bilgiler dersi tutum puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulabilmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi analizi uygulanmıştır.

Tablo 18

Deney ve Kontrol Grubu Son test Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

	GRUP		SS	Sd	t	P	
	N	$\bar{X}$					
Son test	Deney	21	100.85	20.71	40	1.156	.255
	Kontrol	21	93.66	19.58			

$p > .05$

Tablo 18'e göre deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin son test sosyal bilgiler dersi tutum puanlarının karşılaştırılması sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($t_{(40)}=1.156$; $p > .05$).

Deney grubunda yer alan öğrencilerin son test sosyal bilgiler dersi tutum puan ortalaması ($\bar{X}=100.85$) kontrol grubunda yer alan öğrencilerin son test sosyal bilgiler dersi tutum puan ortalamasına ($\bar{X}=93.66$) göre daha yüksek olmasına rağmen bu farklılık anlamlı düzeyde değildir. Elde edilen bulgulara göre deney grubundaki öğrencilerin başlangıçtaki tutum puanlarının tarihsel empati etkinlikleriyle gerçekleştirilen öğretim sonunda artış gösterdiği fakat bu artışın deney ve kontrol grubu son test sosyal bilgiler dersi tutum puanları arasında anlamlı farklılık oluşturmadığı söylenebilir.

3.1.9. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin Akademik Başarı Kalıcılık Testi Puanlarının Analizi

“Deney ve kontrol grubu öğrencileri arasında kalıcılık puanları bakımından anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemine yanıt bulabilmek amacıyla bağımsız gruplar t-testi analizi uygulanmıştır.

Tablo 19

Deney ve Kontrol Grubu Akademik Başarı Kalıcılık Testi Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar t-Testi Sonuçları

	GRUP		SS	Sd	t	P	
	N	$\bar{X}$					
Kalıcılık	Deney	21	19.23	3.44	40	2.888	.006
	Kontrol	21	15.14	5.50			

$P < .05$

Tablo 19'a göre, deney ve kontrol grubunda yer alan öğrencilerin kalıcılık testi puanlarının karşılaştırılması sonucunda deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmiştir ($t_{(40)}=2.888$; $p<.05$). Deney grubunda yer alan öğrencilerin akademik başarı kalıcılık puan ortalaması ($\bar{X}=19.23$) iken kontrol grubunda yer alan öğrencilerin akademik başarı kalıcılık puan ortalaması ise ($\bar{X}=15.14$) olarak bulunmuştur. Bu bulgulara göre deney grubundaki öğrencilerin akademik başarı kalıcılık puanları kontrol grubundaki öğrencilerin son test puanlarından daha yüksek olduğu söylenebilir. Bununla beraber deney grubundaki öğrencilerin son test puanları ile kalıcılık testi puanları arasında farklar değerlendirildiğinde öğrencilerde unutmamanın az olduğu, öğrencilerin 5 hafta sonra yapılan kalıcılık testinde son teste yakın puanlar aldığı görülmektedir. Bu da tarihsel empati etkinliklerinin öğrenmede etkili olduklarını göstermektedir.

3.2. Nitel Verilerin Analizinden Elde Edilen Bulgular

“Üretim, Dağıtım ve Tüketim” ünitesinde 5 kazanıma ayrılan zaman dilimi (15 saat) bitiminde tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin uygulamasına dair öğrencilere uygulanan görüşme formu ışığında öğrenci görüşleri nelerdir? alt problemine cevap aranmıştır. Bulgular “etkinlikleri beğenme durumu, etkinliklerin tarih konularında kullanılmasını isteme durumu, etkinliklerin öğrenci öğrenmeleri üzerine etkisi, etkinliklerde zorlanılan kısımlar ve çözüm önerileri, uygulamayı geliştirecek öneriler” başlıkları altında toplanmıştır. Öğrencilerin görüşme sorularına vermiş oldukları cevaplardan yola çıkarak kategori ve kodlar oluşturulmuş, yüzde ve frekansları hesaplanmıştır.

3.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Tarihsel Empatiye Dayalı Etkinlikleri Beğenme Durumu

Öğrencilerin tarihsel empatiye dayalı yapılan etkinlikleri beğenme durumlarına ilişkin görüşleri alınmış ve elde edilen bulgular Tablo 20'de ifade edilmiştir.

Tablo 20

Etkinliklerin Beğenilme Durumuna İlişkin Öğrenci görüşleri

Kategori	Kod	Tekrar Eden Öğrenci	f	Gerekçeler	Tekrar Eden Öğrenci	f
Beğenilen Etkinlikler	Sanal Gezi	ö17,ö7,ö19,ö2,ö12,ö11,ö14,ö9,ö5	9			
	Rol oynama	ö7,ö21,ö20,ö15,ö3,ö11,ö18,ö9,ö8	9	Eğlenceli ve güzel olmaları	ö10,ö8,ö4,ö5,ö21,ö12,ö1,ö6	8
	Belgesel	ö21,ö20,ö3,ö10,ö14,ö13	6	İlgi çekici ve Zevkli olmaları	ö7,ö3,ö14,ö15,ö19	5
	Fotoğraflı tarih şeridi	ö1,ö7,ö20,ö15,ö21	5	İlginç ve farklı olmaları	ö2,ö5,ö7,ö1	4
	T. Empati Günlüğü	ö7,ö19,ö9,ö14	4	Tarihi anlamaya yardımcı olmaları	ö9,ö2,ö13	3
	Osmanlı esnafları	ö4,ö12,ö11	3	Öğrenmeyi kolaylaştırmaları	ö11,ö10	2
	Ben Kimim?	ö6,ö7,ö4	3	Somut ve anlaşılır olmaları	ö20,ö4	2
	Yazılı/Görsel Kanıtlar	ö11,ö9,ö17	3	Heyecan verici olmaları	ö17	1
	Görüş Geliştirme	ö6, ö17,ö9	3	Anlamlı olmaları	ö19	1
	Aşık Veysel	ö2,ö13	2	Hayal gücünü geliştirmeleri	ö7	1
	Powerpoint	ö21,ö3	2			
	Balıklıçığı	ö1,ö3	2			
	6 Şapka	ö11	1			
	T.Empati Çalışma yaprakları	ö18	1			
Beğenilmeyen Etkinlikler	Powerpoint	ö15,ö17,ö14	3	Sıkıcı olmaları	ö11,ö4,ö5,ö12	4
	T.Empati çalışma yaprakları	ö1,ö4,ö15	3	Uzun ve yoğun slaytlar olması	ö20,ö15,ö17	3
	Loncalar çözülüyor	ö11,ö13	2	Ödevlerin fazla olması	ö15,ö8	2
	Ev ödevleri	ö15,ö8	2	Zor olmaları	ö12,ö13	2
	Belgesel	ö5	1			

Öğrencilere ilk olarak sorduğumuz “Uygulama sürecinde yapılan etkinliklerden beğendiğiniz ve beğenmediğiniz etkinlikleri nedenlerini de açıklayarak belirtiniz?” sorusudur. Beğenilen etkinlikler kategorisinde 14 beğenilmeyen etkinliklerde ise 5 etkinliğin yer aldığı görülmektedir (Tablo 20).

Beğenilen etkinlikler sıralamasında öğrenciler, görüşlerinde en başta sanal gezi olmakla beraber rol oynama, belgesel, fotoğraflı tarih şeridi, tarihsel empati günlüğü, Osmanlı esnafları/eşleştirme ve ben kimim? etkinliklerini belirtmişlerdir. Beğenilen etkinlikler sıralamasında öğrenci görüşlerinde en az belirtilen etkinlikler ise altı şapka, powerpoint, balıkkılçığı, Aşık Veysel, görüş geliştirme etkinlikleri olmuştur. Beğenilmeyen etkinlikler kategorisinde öğrenciler powerpoint, T. Empati çalışma yaprağı, loncalar çözülüyor ve belgesel etkinliklerine görüşlerinde yer vermişlerdir. Öğrenci görüşlerine göre powerpoint ve belgesellerin beğenilen ve beğenilmeyen etkinlikler grubunda yer aldığı görülmektedir. Etkinliklere ilişkin görüşlerini;

Ö1 “Etkinlikler güzeldi ama kağıtlar sıkıcıydı. Balık kılçığı güzeldi. Değirmen takvim (fotoğraflı tarih şeridi) ilginçti.”

Ö2 “ Hepsini beğendim. Bize faydalıydı hepsi. Aşık Veysel’in ‘Kara Toprak’ şiirini dinledik güzeldi. Sanal gezintide müzeleri gezdik. Müzedekiler ilginçti, tarihte şartların aynı olmadığını anladım”

Ö10 “Uygulama sürecinde yapılan etkinlikleri beğendim. Çünkü eğlenceliydi, konuları algılamamda yardımcı oldular. En çok belgeselleri beğendim.”

Ö13 “Beğendim çünkü etkinliklerin yarısı oyundandı ve tarihi daha iyi öğrendik. Belgeseller güzeldi fakat kart eşleştirme zordu (loncalar çözülüyor). Aşık Veysel’in türküsü zihnimi dinlendirdi.”

Ö20 “Hepsini beğendim. Drama, belgeseller ve Sanayi İnkılabı etkinliği daha somut ve anlaşılır olduğu için en beğendiklerim arasında.”

Ö14 “Orta dereceydi. Beğenmeme sebepim slaytların olması yani slaytları sevmemenden dolayı. Diğerleri çok zevkliydiler. Sanal gezi güzel ve eğlenceliydi. Aynı zamanda belgeseller tarihe götürdü bizi.”

Ö15 “Çok yazı vardı. Azıcık bazı slaytlar uzun olunca dikkatimiz dağılıyor, iyi olmuyor. Fazla ödev (çalışma kağıdı) olunca hemen bitirmek istediğimiz için sallayarak yapıyoruz. Sevdiğim etkinlikler ise rol oynama, merdaneli tarih şeridi (fotoğraflı tarih şeridi) güzeldi. Çok eğlendim, materyaller ilgi çekiciydi” şeklinde ifade etmiştir.

3.2.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Tarihsel Empatiye Dayalı Etkinliklerin Tarih Konularında Kullanılmasını İsteme Durumu

Öğrencilerin tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin tarih konularında kullanılmasını isteme durumlarına ilişkin görüşleri alınmış ve elde edilen bulgular Tablo 21’de ifade edilmiştir.

Tablo 21

Etkinliklerin Tarih Konularında Kullanılmasını İsteme Durumuna İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	f	Kod	Tekrar Eden Öğrenciler	f
Olumlu Düşünceler	18	Tarihi ve tarihi şahsiyetleri anlama	ö3, ö7, ö9, ö13, ö15, ö17, ö18, ö19	8
		Derslerin eğlenceli ve güzel geçmesi.	ö1, ö2, ö3, ö8, ö10, ö14, ö21	7
		Derslerin iyi, yararlı ve eğitici geçmesi.	ö4, ö6, ö8	3
		Karşımızdaki insanı daha iyi anlama.	ö5	1
		Öğrenilenlerin kalıcı olması	ö20	1
Olumsuz Düşünceler	3	Anlama becerisini düşürme.	ö12	1
		Daha az bilgi öğrenme.	ö11	1
		Sosyal bilgiler dersini sevmeme.	ö16	1

Öğrencilere ikinci olarak sorduğumuz “Sosyal bilgiler dersindeki tarih konularının tarihsel empatiye yönelik etkinliklerle işlenmesini ister misiniz? Nedenleri ile açıklayınız.” sorusudur. Bu soruya, öğrencilerin 18 tanesi olumlu düşüncelere sahip iken, 3 tanesi olumsuz düşüncelere sahiptir (Tablo 21). Olumlu düşünceye sahip 18 öğrenci bu konuda 5 ayrı neden üzerinde durmuştur. Bu nedenler arasında “*Tarihi ve tarihteki kişileri daha iyi anlama.*” “*Derslerin eğlenceli ve güzel geçmesi.*” “*Derslerin iyi, yararlı ve eğitici geçmesi*” “*Karşımızdaki insanı daha iyi anlama.*” ve “*Öğrenilenlerin kalıcı olması.*” kodları yer almaktadır. Belirlenen bu kodlara ilişkin görüşlerini;

Ö3 “İsterdim. Hem eğlenceli olurdu hem de tarihi şeyler öğrenirdik. Tarihteki kişileri anlardık daha iyi.”

Ö17 ise “Evet. Çünkü tarihte empati olması güzel. Tarihi daha iyi anlıyoruz.”

Ö8 “Evet. Dersler daha iyi ve güzel geçer. Eğlenerek öğreniriz. Her şekilde bizim için faydalı ve eğitici olur.”

Ö5 “Evet. Empatiyle karşımızdaki insanı daha iyi anlayabiliriz. Bundan dolayı önyargılı olmadan tarihteki olaylara yaklaşabiliriz

Ö20 “İsterdim. Daha kolay öğrendim ve öğrendiklerimi unutmuyorum. Öğrendiklerim daha iyi aklımda kaldı. Bilgileri hatırlamakta zorlanmıyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Olumsuz düşünceye sahip 3 öğrenci ise 3 ayrı neden üzerinde durmuştur. Bu nedenler, “Anlama becerisini düşürme.” “Daha az bilgi öğrenme.” ve “Sosyal bilgiler dersini sevmeme.” şeklinde kodlarla belirtilmiştir. Bu kodlara ilişkin görüşlerini;

Ö11 “İstemem. Çünkü normal anlatımla daha çok bilgi öğreniyoruz.”

Ö12 “Hayır istemiyorum. Çünkü hep etkinlik olması anlama becerimizi biraz düşürebilir. Bu yüzden istemem.”

Ö16 ise “İstemem. Çünkü Sosyal bilgileri sevmiyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin uygulanan etkinlikleri genel itibarıyla beğendiği ve sosyal bilgiler dersi içeriğindeki tüm tarih konularında tarihsel empati etkinliklerinin kullanılmasını istedikleri görülmektedir.

3.2.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Tarihsel Empatiye Dayalı Etkinliklerin Öğrenci Öğrenmeleri Üzerindeki Etkisi

Öğrencilerin tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin kendi öğrenmeleri üzerindeki etkilerine ilişkin görüşleri alınmış ve elde edilen bulgular Tablo 22’de ifade edilmiştir.

Tablo 22

Etkinliklerin Öğrenci Öğrenmeleri Üzerindeki Etkisine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	f	Kod	Tekrar Eden Öğrenciler	f
Düşünüyorum	19	Zevkli ve eğlenceli	ö3, ö5, ö7, ö8, ö12, ö13, ö14	7
		Bilgide kalıcılık	ö1, ö12, ö15, ö17	4
		Öğreticilik	ö4, ö7, ö21	3
		Konuları pekiştirme	ö2, ö10, ö19	3
		İlgi ve dikkat	ö6, ö18, ö9, ö20	4
		Somut etkinlikler	ö1	1
		Derse katılım	ö9	1
Düşünmüyorum	2	Kolaylaştırmadı	ö11	1
		Dersi dinlememe	ö16	1

Öğrencilere üçüncü olarak sorduğumuz “Yapılan etkinliklerin konuyu öğrenmenizi kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz? Nedenleri ile açıklayınız.” sorusudur. Bu soruya, öğrencilerin 19 tanesi düşünüyorum, 2 tanesi düşünmüyorum şeklinde cevap vermiştir (Tablo 22). Düşünüyorum cevabını veren 19 öğrenci bu konuda 7 ayrı neden üzerinde durmuştur. Bu nedenler “Zevkli ve eğlenceli” “Bilgide kalıcılık” “Konuları pekiştirme” “Öğreticilik” “ilgi ve dikkat” “Somut etkinlikler” ve “Derse katılım” şeklinde kodlara ayrılmışlardır. Belirlenen bu kodlara yönelik görüşlerini;

Ö6 “*Düşünüyorum. Etkinlikler anlamamızı kolaylaştırıyor. İlgimizi çektiği için daha iyi dinledik dersleri.*”

Ö8 “*Evet. Bazı etkinliklerde iyi anladım. Bazılarında zorlandım ama derste sıkılmadım. Eğlenceliydi.*”

Ö12 “*Bütün etkinlikler dersi kolaylaştırdı. Bazıları ilgi çekici bazıları eğlenceliydi. Onları beğendim. Öğrendiklerimi unutmadım daha rahat hatırlayabiliyorum.*”

Ö13 “*Evet. Çünkü bazı etkinlikler oyun gibi gelince konu çok güzel olmaya başladığı için anladım. Eğlenceliydi.*”

Ö18 “Evet düşünüyorum. Etkinlikler ilgimi çektiği için dersi daha çok dinledim. Daha iyi anladım.” şeklinde ifade etmiştir.

Düşünmüyorum cevabını veren 2 öğrenci ise görüşlerinde “kolaylaştırmadı” “dersi dinlememe” kodları üzerinde durmuştur. Belirlenen bu kodlara yönelik ifadeler;

Ö11 “Öğrenmemi kolaylaştırmadı. Ama aklımda kalmasını sağladı.”

Ö16 “Hayır düşünmüyorum. Çünkü dersi dinlemedim.” şeklindedir.

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin büyük bir kısmı tarihsel empati etkinliklerinin kendi öğrenmeleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görüşünde birleşmektedirler. Olumsuz görüşlerin ise dersi dinlememekten kaynaklandığı görülmektedir.

3.2.4. Sosyal Bilgiler Dersinde Gerçekleştirilen Tarihsel Empatiye Dayalı Etkinliklerde Zorlanılan Kısımlar ve Çözüm Önerileri

Öğrencilerin tarihsel empatiye dayalı etkinliklerde zorlanılan kısımlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri alınmış ve elde edilen bulgular Tablo 23’de ifade edilmiştir.

Tablo 23

Etkinliklerde Zorlanılan Kısımlar ve Çözüm Önerilerine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	Tekrar Eden Öğrenci	f	Kod	Tekrar Eden Öğrenci	f
Ev ödevleri	ö5, ö8 ö9, ö10, ö11, ö14	6	Yorucu ve zaman alıcı olmayan ödevler verilebilir.	ö9, ö10, ö11	3
			Daha kolay bilgilere yer verilebilir.	ö1	2
Tarihsel empati günlüğü	ö1, ö3, ö4, ö5	4	Daha yakın tarihe yönelik günlük tutulabilir.	ö5	1
			Daha az tarih olabilir.	ö4	1
Loncalar çözülüyor	ö9, ö13, ö14	3	Daha kısa sürede yapılabilecek zorlukta olabilir.	ö13, ö14	1
Zorlanmadım	ö15, ö16, ö17, ö18, ö19, ö20, ö21, ö6, ö7, ö2, ö12	11	–		

Öğrencilere dördüncü olarak sorduğumuz “Uygulama sürecinde etkinlikleri yaparken en çok hangi kısımlarda zorlandınız? Bu etkinliklerdeki

sorunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?” sorusudur. Bu soruya 11 öğrenci etkinliklerde zorlanmadıkları cevabını vermiş, 10 öğrenci ise zorlandıkları kısımlar hakkında görüşlerini belirtmiştir (Tablo 23). Öğrencilerin zorlandıkları kısımlar “*Ev ödevleri*” “*Tarihsel empati günlüğü.*” “*Loncalar çözülüyor*” “*Zorlanmadım*” şeklinde kategorilere ayrılmıştır. Zorlandıkları kısımları belirten öğrenciler içerisinde 8 öğrenci ise zorlandıkları kısımlara çözüm önerileri getirmişlerdir. “Tarihsel empati günlüğü” kategorisine ilişkin görüşlerini;

Ö1 “*Günlük yazmada zorlandım. Bu yüzden zamanımı aldı çok. Kısa sürede yapabileceğimiz düzeyde olabilirdi. Tarihi araştırmamız gerektiğinden uzun sürdü.*”

Ö3 “*Bir konuda zorlandım. Empati günlüklerinde. Tarihteki gibi düşünmek zor. O dönemde yaşamadığımız için bilgilerde yanılabiliriz.*” şeklinde ifade etmiştir. “Ev ödevleri” kategorisine ilişkin görüşlerini;

Ö11 “*Ev ödevlerini yaparken zorlandım. Daha az ve yorucu olmayan ödevler verilebilir*”

Ö10 “*Öğretmenim bu etkinlikleri yaparken zorlandığım olmuştur. Eve verilen ödevlerde zorlandım galiba. Zaman alıcı ve yorucu olmayan ödevler verilmeli.*” şeklinde ifade etmiştir. “Loncalar çözülüyor” kategorisine ilişkin görüşlerini;

Ö13 “*Kart eşleştirmede zorlandım. Çözüm önerim daha kolay olsun. Kartlardaki nedenler ve sonuçlar zordu. Bilgiler daha kolay olmalıydı.*” şeklinde ifade etmiştir. “Zorlanmadım” kategorisine ilişkin görüşlerini;

Ö20 “*Zorlanmadım. Hepsi zevkli ve kolaydı.*”

Ö18 “*Hiçbirinde zorlanmadım. Bütün etkinlikler yapabileceğimiz düzeydeydi.*” şeklinde ifade etmiştir.

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin en çok, verilen ev ödevlerinde zorlandığı görülmektedir. Tarihsel empati günlüğü, diğer görüşme sorularından elde edilen verilere göre beğenilen etkinliklerde yer almışken, zorlanılan etkinliklerde de ifade edilmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin etkinliği beğendikleri fakat tarihsel döneme inememekten kaynaklı zorluk yaşadıkları görülmektedir.

3. 2.5. Uygulamayı Geliştirecek Öneriler

Öğrencilerin yapılan uygulamayı geliştirecek önerilere ilişkin görüşleri alınmış ve elde edilen bulgular Tablo 24’de ifade edilmiştir.

Tablo 24

Uygulamayı Geliştirecek Önerilere İlişkin Öğrenci Görüşleri

Kategori	Kod	Tekrar Eden Öğrenciler	f
Öneride Bulunanlar	Eğitsel oyunlar	ö2, ö12, ö20	3
	Daha fazla maket ve karton etkinlik	ö4, ö5	2
	Resim, afiş/poster	ö3, ö18	2
	Sınıf dışı etkinlik	ö8, ö10	2
	Daha fazla rol oynama	ö21	1
	Daha fazla müzik	ö9	1
Öneride Bulunmayanlar	Ders daha ciddi anlatılmalı.	ö11	1
	Etkinlikler yeterli	ö1, ö6, ö13, ö14, ö19, ö,15, ö16, ö7, ö17	9

Öğrencilere beşinci olarak sorduğumuz “Sizce ders nasıl etkinliklerle yürütülseydi daha etkili ve eğlenceli olabilirdi? Düşüncelerinizi yazınız.” sorusudur. Uygulamayı geliştirme noktasında öneride bulunan öğrenci görüşlerinden elde edilen bulgularla “Eğitsel oyunlar” “Daha fazla maket ve karton etkinlik” “Resim, afiş/poster” “Sınıf dışı etkinlik” “Daha fazla rol oynama” “Daha fazla müzik” “Ders daha ciddi anlatılmalı” kodları oluşturulmuştur (Tablo 24). Bu kodlara yönelik görüşlerini;

Ö2 “Oyunlar fazla olsa daha eğlenceli olabilirdi. Ama sıkıcı da değildi hiçbiri. Oyunlar derse karşı motivasyonu arttırıyor.”

Ö3 “Bence hepsi güzeldi. Hem ders hem etkinlikler güzel oldu. Resim ve afiş de olsa daha iyi olurdu.”

Ö8 “Dersi dışarıda işleseydik daha eğlenceli olurdu. Temiz havada zihnimiz açılır uykumuz gelmez.”

Ö4 “Drama, karton etkinlikler daha eğlenceli olur bence. Maketler daha somut olduğu için daha anlaşılır. Daha çok yer verilmeliydi.”

Ö9 “Aşık Veysel’in Kara Toprak türküsü çok güzeldi. Keşke her derste müzik olsa.”

Ö11 “Benim için ders ciddi bir şekilde anlatılmalı. Yani eğlenceli olması bence güzel değil. Ama bazı değişik materyallerle eğlenceli hale getirilebilir. Örneğin rol oynama yapılarak.” şeklinde ifade etmiştir. “Etkinlikler yeterli” koduna ilişkin görüşlerini ise;

Ö1 “Bence böyle iyiydi. Değişikliğe gerek yok.”

Ö6 “Yapılan etkinlikler gayet güzeldi. Bence yeterli oldu bizler için.”

Ö13 “İşlenildiği gibi daha güzel olurdu.” şeklinde ifade etmiştir.

Bu bulgulara göre, öğrencilerin en çok eğitsel oyunlar ile yürütülen dersleri daha etkili ve eğlenceli bulduğu sonucuna varılmıştır. Bununla beraber görsel ve işitsel materyallerin öğrenciler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Tartışma ve Sonuç

Bu bölümde, çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde araştırmanın tartışma ve sonuçları yer almaktadır. Aynı zamanda ulaşılan sonuçlardan yola çıkarak tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin kullanımına ve yapılacak olan araştırmalara ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Akademik Başarı ve Öğrenme Kalıcılığına Yönelik Tartışma ve Sonuç

Deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesi “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanına ilişkin akademik başarı testi puanları arasında fark olup olmadığının belirlenmesi için bağımsız gruplar t-testi yapılarak ortaya çıkan fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Deney ve kontrol grubunun akademik yönden benzerlik göstermesi deneysel işlem öncesinde araştırma sonucunu etkileyecek bir başarı farkının bulunmadığını göstermektedir.

Birbirlerine denk olan iki grupta yürütülen dersler sonunda, uygulanmış olan son test sonuçlarına göre, her iki grubunda ön test puanlarına göre başarı sağladığı gözlemlenmiştir. Deney ve kontrol gruplarının son testte sağladıkları başarıların arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için, grupların son test puanları bağımsız gruplar t-testi ile karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda, tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin uygulandığı deney grubu öğrencileri ile öğretim faaliyetlerine müdahale yapılmayan kontrol grubu öğrencilerinin başarı puanları arasındaki farkın deney grubu lehine anlamlı farklılık içerdiği sonucuna varılmıştır. ($t_{(40)}=2.227$; $p<.05$). Literatüre bakıldığında Aysal (2012) araştırmasına göre tarihsel empatiye dayalı rol oynama yönteminin uygulandığı her iki deney grubunun da akademik başarısı kontrol gruplarına göre daha yüksek çıkmıştır. Bununla beraber Karabağ (2003) çalışmasında tarihi empati uygulamasının yapıldığı sınıftaki öğrencilerin tarihi empati düzeyleri ile geleneksel öğretim yapılan sınıftaki öğrencilerin tarihi empati düzeylerini karşılaştırmıştır. Sonuç olarak deney grubu öğrencileri daha yüksek tarihi empati

düzeyine ulaşmış verdikleri cevaplar tarihi kanıtlara ve bilgilere dayanmaktayken kontrol grubu öğrencilerinin vermiş oldukları cevaplar daha sınırlı bir bilgiyi içermiştir.

Tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yer alan konuların öğretiminde kalıcı öğrenmeler oluşturup oluşturmadığını belirlemek için akademik başarı son test uygulamasından 5 hafta sonra akademik başarı kalıcılık testi uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubuna uygulanan akademik başarı kalıcılık testi sonuçları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı bağımsız gruplar t-testi ile incelenmiştir. İki grubun akademik başarı kalıcılık testinden aldıkları puanlar karşılaştırıldığında deney grubu lehine istatistiksel manada anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir ($t_{(40)}=2.888$; $p<.05$). Elde edilen bulgulara göre deney grubu öğrencilerinin 5 hafta sonra yapılan kalıcılık testinde son teste yakın puanlar aldığı ve akademik başarı son test ile kalıcılık testi arasında unutmanın az olduğu sonucuna varılmaktadır. Çalışkan (2008) çalışmasında, veri toplama aracı olarak öğrencilerin empati kurarak yazdıkları "sefer günlükleri" adı verilen günlük yazılarını kullanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin Mısır seferini nedenleri ve sonuçlarını etkili bir şekilde anladıkları, olayları ve durumları yazdıkları günlüklere çok iyi bir şekilde yansıtılabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir deyişle deney grubu öğrencileri kontrol grubu öğrencilerine oranla, bilgileri daha iyi hatırlamış ve kullanmışlardır. Shemilt (1984)'e göre tarihsel empati, bilgiyi bulma, hatırlama ve kullanma becerilerini, problem çözme, karar verme ve eleştirel düşünme becerilerini, analiz, sentez ve değerlendirme becerilerini teşvik eder.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, deney grubu öğrencilerinin akademik başarı açısından kontrol grubu öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde bir başarı gösterdiği, bu noktada deney grubuna uygulanan tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin akademik başarıyı artırmada katkı sağladığı söylenebilir. Deney grubu öğrencilerinden elde edilen görüşler de araştırmanın bu sonucunu desteklemektedir. Tarihsel empati etkinliklerinin öğrenci öğrenmeleri üzerindeki etkisine ilişkin verilen yanıtlar incelendiğinde, öğrencilerin yarısından fazlası tarihsel empatiye dayalı sosyal bilgiler öğretiminin konuyu öğrenmeyi

kolaylaştırdığını ve öğrenilen bilgilerde kalıcılık sağladığını belirtmişlerdir. Bu sonucun elde edilmesine neden olarak; somut etkinlik ve materyallerle dersin eğlenceli hale getirilmesi, etkinlikler sonunda verilen pekiştireçler ile öğrencilerde öğrenme isteğinin uyandırılması ve öğrencilere yönlendirilen sorularla öğrencilerin derste aktif bir şekilde söz sahibi olması öne sürülebilir. İlgili literatür gözden geçirildiğinde de tarihsel empatinin öğrencilerin akademik başarılarının geliştirilmesinde olumlu bir rol oynadığı açık bir şekilde ortaya konulmuştur.

Derse Karşı Öğrenci Tutumlarına Yönelik Tartışma ve Sonuç

Deney ve kontrol gruplarının uygulama öncesi sosyal bilgiler dersi tutum puanları arasında fark olup olmadığının belirlenmesi için bağımsız gruplar t-testi yapılarak ortaya çıkan fark istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Deney ve kontrol grubunun derse karşı tutum yönünden benzerlik göstermesi deneysel işlem öncesinde araştırma sonucunu etkileyecek farkın bulunmadığını göstermektedir.

Tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin uygulandığı deney grubunda yer alan öğrencilerin son test sosyal bilgiler dersi tutum puanlarının kontrol grubu öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi tutum puanlarından yüksek olduğu görülmektedir. Ancak tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin uygulandığı deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinden elde edilen bulgulara göre son test sosyal bilgiler dersi tutum puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık elde edilmemiştir ($p(.255) > .05$). Gruplar arasında yapılan karşılaştırma sonuçlarına göre, deney grubunun derse karşı tutum ilerleme puanı kontrol grubunun ilerleme puanına göre daha yüksek olmasına rağmen bu farklılığın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür. Daha açık bir ifade ile deney grubunda uygulanmış olan tarihsel empatiye dayalı etkinliklerin öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı tutumlarına olumlu yönde etki ettiği fakat gruplar arasında yapılan karşılaştırma neticesinde deney grubu son test tutum puanlarının kontrol grubuna göre anlamlı farklılık oluşturamadığı söylenebilir. Bu sonucun elde edilmesine neden olarak; kontrol grubu öğrencilerinin başlangıçtaki ön test sosyal bilgiler dersi tutum puanlarının mevcut öğretim sonunda artış göstermesi öne sürülebilir.

İlgili literatür incelendiğinde, Savaş ve Arslan (2014) çalışmasında, öğrenciler “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” dersinde tarih içerikli filmlerin kullanımı ile tarihi bilgiye sahip olmanın yanında tarihsel empati kurarak geçmiş

dönemde yaşanan sorunları görmüşlerdir. Bununla beraber gerçekleştirilen öğretim sürecine dair öğrencilerin olumlu görüşlere sahip olduklarına ulaşılmıştır.

Öğrenci Görüşlerine Yönelik Tartışma ve Sonuç

Sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen tarihsel empatiye dayalı etkinliklere yönelik öğrenci görüşleri alınmıştır. Öğrenciler görüşme formundaki sorulara genellikle olumlu cevaplar vermiş, kısmen de olsa olumsuz cevaplar belirten öğrenciler de olmuştur. Etkinliklerin beğenilme durumuna ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrenciler tarafından beğenilen etkinliklerin daha çok olduğu görülmektedir. Öğrencilerin beğendikleri etkinlikler sıralamasında ilk sırada sanal gezi yer almaktadır. Tarihsel empati sürecinde karşılaşılan zengin kanıt kullanımı için zaman ve mekan sınırlılığı sanal müze gezisi etkinliğiyle bertaraf edilmeye çalışılmıştır. Zengin kanıtları barındıran müzeler sanal olarak öğrenciye sunulmuştur. Bu sıralamayı rol oynama, belgesel, fotoğraflı tarih şeridi, Osmanlı esnafı eşleştirme, ben kimim?, Yazılı/Görsel Kanıtlar(Döneme ilişkin kitap ve fotoğraflar.), görüş geliştirme, Aşık Veysel, powerpoint, Balık kılıçığı ve 6 şapka etkinlikleri izlemektedir. Bu bulgulara göre öğrencilerin görsel, işitsel ve somut materyalleri içeren etkinlikleri beğenme durumlarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Literatürde yer alan çalışmalar elde edilen sonuçları destekler niteliktedir. Şentuna (2014)'ya göre, birincil ve ikincil kaynaklar (el yazmaları, sözlü tarih, günlükler, mektuplar, fotoğraflar, röportajlar, haritalar, görüntü ve ses kayıtları, müzik eserleri) kendi başlarına oldukça yetersiz kalsalar da araştırılan konu veya olaya farklı bir bakış açısı ve değerlendirmeye bakabilmeyi sağlayan, geçmiş döneme ilişkin belgeler olarak görülür ve tarihi anlamayı kolaylaştırır. Bu sayede de öğrencileri öğrenme sürecine katarak bilgilerin hafızada kalıcı olmasını, öğrencilerin tarihsel düşünme ve eleştirel becerilerinin geliştirilmesini sağlar. Türker ve Arslan (2008)'ın yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre görsel ve işitsel materyal kullanımı, öğrencilerin akademik başarılarını artırmıştır. Ayrıca öğretim sürecine ilişkin deney grubundaki öğrencilerinin olumlu görüşlere ifadelerinde yer vermeleri uygulanan öğretimin sürecinin etkili olduğunu göstermektedir. Öztaşkın (2013) ise çalışmasında, Sosyal Bilgiler derslerinde belgesel film kullanılan deney grubunun

akademik başarı düzeyi açısından kontrol grubuna göre daha başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Beğenilmeyen etkinliklerde ise öğrenciler powerpoint, T. Empati çalışma yaprağı, loncalar çözüyor, ev ödevleri ve belgesel etkinliklerine görüşlerinde yer vermişlerdir. Bu bulgulara göre, powerpoint, T. Empati çalışma yaprakları ve belgesellerin beğenilen ve beğenilmeyen etkinlikler grubunun her ikisinde yer aldığı görülmektedir. Belgesel etkinliğinde olumlu görüşler ağır basmakta iken çalışma yaprakları ve powerpoint sunularında olumsuz görüşler ağır basmaktadır. Powerpoint sunularında öğrencilerin pasif konuma düşeceği göz önünde bulundurularak bu sunulara öğrenciyi aktif kılacak fotoğraflara yönelik tarihsel empati soruları yerleştirilmiştir. Soruların önemi noktasında Şentuna (2014)'nın çalışmasına göre birincil kaynak kullanımında sorulardan ziyade cevapların önemi ortaya çıkmakta ve amaca hizmet eden soruların sorulması, öğrencilerin derse yönelimini arttırmaktadır.

Etkinliklerin tarih konularında kullanılmasını isteme durumuna ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde sorulan soruya öğrencilerin 18 tanesi olumlu, 3 tanesi olumsuz görüş belirttiği görülmektedir. Bu bulguya göre öğrencilerin büyük bir kısmının Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati etkinliklerinin kullanılmasında istekli oldukları söylenebilir. Olumlu düşünceye sahip olan 18 öğrenci görüşlerini açıklarken *“Tarihi ve tarihteki kişileri daha iyi anlama.”* *“Derslerin eğlenceli ve güzel geçmesi”* *“Derslerin iyi, yararlı ve eğitici geçmesi”* *“Karşımızdaki insanı daha iyi anlama”* ve *“Öğrenilenlerin kalıcı olması”* kodlarına görüşlerinde yer vermişlerdir. Öğrencilerin bu etkinliklerle tarihi ve tarihteki kişileri daha iyi anladıklarına daha çok değindikleri göz önünde bulundurulursa hazırlanan etkinliklerin tarihsel empati becerisini kazandırmada etkili olduğu söylenebilir. Olumsuz düşünceye sahip olan 3 öğrenci ise görüşlerini *“Anlama becerisini düşürme”* *“Daha az bilgi öğrenme”* ve *“Sosyal bilgiler dersini sevmeme”* kodlarıyla belirtmişlerdir. Bu bulgulara göre, 1 öğrencinin sosyal bilgiler dersini sevmemesinden kaynaklı yapılan etkinliklere de bu yönde yaklaştığı görülmektedir. Bununla beraber yapılan etkinliklerin asıl amacının yoğun bilgi aktarımı olmadığı bunun aksine öğrencilerin verilen bilgileri tarihi anlamada doğru bir şekilde kullanmasının amaçlandığı söylenebilir. Bundan

dolayı öğrencilerin bu etkinliklerle daha az bilgi öğrendikleri görüşünü belirtmiş olabileceği düşünülmektedir. Elde edilen bulguları destekler nitelikte olan Aysal (2012)'ın çalışmasının nitel bulguları incelendiğinde öğrencilerin büyük bir kısmının Tarihsel empatiye dayalı rol oynama yöntemi kullanımının Sosyal Bilgiler Dersine uygun olduğunu söylemişlerdir. Öğrenciler Sosyal Bilgiler Dersi içerisinde yer alan tarih konularının da bu şekilde işlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Etkinliklerin öğrenci öğrenmeleri üzerindeki etkisine ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde sorulan soruya öğrencilerin 19 tanesi düşünüyorum, 2 tanesi ise düşünmüyorum şeklinde cevap verdiği görülmektedir. Düşünüyorum cevabını veren 19 öğrenci ifadelerinde *“Zevkli ve eğlenceli” “Bilgide kalıcılık” “Konuları pekiştirme” “Öğreticilik” “Bilgide kalıcılık.” “İlgi ve dikkat” “Somut etkinlikler”* ve *“Derse katılım”* kodlarına yer vermişlerdir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin genel olarak tarihsel empatiye dayalı hazırlanan etkinlikleri beğendikleri tespit edilmiştir. Aysal (2012) yaptığı araştırmada öğrencilerin daha önce öğrenemedikleri veya çok kolay unuttukları bazı konuları çok kolay öğrendikleri sonucuna varmıştır. Olumsuz görüş bildiren öğrencilerin ise olumsuz görüşlerinin temelinde sosyal bilgiler dersini sevmemekten kaynaklı dersi dinlememe görüşü ön plana çıkmaktadır. Bununla beraber yapılan etkinliklerin anlamayı kolaylaştırmadığını fakat akılda kalmayı sağladığını belirtmişlerdir.

Etkinliklerde zorlanılan kısımlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde sorulan soruya 11 öğrenci etkinliklerde zorlanmadıkları cevabını vermiş, 10 öğrenci ise zorlandıkları kısımlar hakkında görüşlerini belirtmiştir. Bu doğrultuda öğrenciler zorlandıkları kısımlarda *“Ev ödevleri” “Tarihsel empati günlüğü.” “Loncalar çözülüyor”* ve *“Zorlanmadım”* kategorilerine ifadelerinde yer vermişlerdir. Bulgulara göre, kuramsal çerçevede değinilen çocukların yetişkinlerin dünyasını anlama zorluğu ve bugünün bakış açısından ve önyargısından sıyrılamama gibi tarihsel empatinin sınırlılıkları arasında yer alan hususlarda öğrencilerin tarihsel empati günlüklerinde zorlandıkları söylenebilir. Bununla beraber öğrencilerin tarihsel empati günlüğü yazmada süreyi kısıtlı buldukları tespit edilmiştir. Öğrencilerin Loncalar çözülüyor eşleştirme kartlarında zorlanmasının sebebi olarak ise kartlarda yer alan

nedenlerin birden fazla sonuçla eşleşebiliyor olması düşünülmektedir. Zorlandıkları kısımları belirten 10 öğrenci içerisinde 7 öğrenci zorlandıkları kısımlara yorucu ve zaman alıcı olmayan ödevler verilebilir, daha yakın tarihe yönelik günlük tutulabilir, daha kısa sürede yapılabilecek zorlukta olabilir ve daha kolay bilgilere yer verilebilir şeklinde çözüm önerilerinde bulunmuşlardır.

Uygulamayı geliştirecek önerilere ilişkin öğrenci görüşleri incelendiğinde öğrenciler ifadelerinde “Eğitsel oyunlar” “Daha fazla maket ve karton etkinlik” “Resim, afiş/poster” “Sınıf dışı etkinlik” “Daha fazla rol oynama” “Daha fazla müzik” “Ders daha ciddi anlatılmalı” kodlarına yer vermişlerdir. Buna göre, öğrencilerin en çok eğitsel oyunlar ile yürütülen dersleri daha etkili ve eğlenceli bulduğu sonucuna varılmıştır. Bununla beraber görsel ve işitsel somut materyallerin öğrenciler üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu söylenebilir. 9 öğrenci ise yapılan etkinliklerin yeterli olduğunu belirtip herhangi bir öneride bulunmamıştır. Ders daha ciddi anlatılmalı görüşünün altında yatan sebebin öğrenme stillerinin farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öğrencilerin bulunmuş olduğu önerilerde genelde yapılan etkinliklerin daha fazla yapılmasını istemesi, tarihsel empati etkinliklerini beğendikleri ve daha fazla yapılması yönünde istekli olduklarını göstermektedir. Altınbulak, Emir ve Avcı (2006) çalışmasında, eğitsel oyunların yer aldığı deney grubunun akademik başarı testi ve kalıcılık testi puanları ortalaması ile öğretim sürecinde geleneksel yöntemlerin uygulandığı kontrol grubunun akademik başarı testi ve kalıcılık testi puanlarının ortalaması anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. Deveci ve Bayır (2011) çalışmasından elde edilen bulgulara göre öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştireceklerini hayal ettikleri etkinlikler arasında eğitsel oyunlar, grup çalışmaları yapma, geziye gitme, çalışmaları yapma gibi etkinlikler yer almaktadır.

Öneriler

İlköğretim 7.sınıf sosyal bilgiler dersinde tarihsel empati etkinliklerinin uygulanmasının akademik başarı, kalıcılık ve derse karşı tutuma etkisinin araştırıldığı bu çalışmanın bulgularından yola çıkılarak aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler

1. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar göz önünde bulundurulduğunda tarihsel empati destekli etkinliklerin öğrencilerin derse karşı tutumlarını ve akademik başarılarını artırmada etkili oldukları ve öğrenci öğrenmelerini kolaylaştırdığı görülmektedir. Nitel sonuçlardan da hareketle tarihsel empati destekli etkinliklerin derse karşı tutumu ve güdülenmeyi olumlu bir şekilde etkilediği söylenebilir. Bu doğrultuda tarihsel empati destekli etkinliklerle öğretimin farklı sınıf düzeylerinde ve sosyal bilgiler dersindeki farklı ünitelerde de uygulanması önerilmektedir.

2. Tarihsel Empati destekli uygulamalara başlamadan önce zamanı etkinlikler için iyi bir şekilde planlamak büyük önem arz etmektedir. Bu noktada öğrencilerde oluşan zamanın yetersiz geleceği tedirginliği onların verilen görevleri hızlı ve özensiz yapmasına bundan dolayı da istenilen amaca ulaşmaya engel olmaktadır.

3. Tarihsel empati gelişiminde öğretmenler, önemli bir role sahiptir. Öğretmenin yapacağı etkinlikler, soracağı sorular, vereceği ödevler öğrencide tarihsel empati gelişimini büyük ölçüde etkileyecektir. Bu yönde bir deneyime sahip olmayan bir öğretmenin, buna yönelik eğitim vermesi zordur. Bundan dolayı tarihsel empati becerisinin geliştirilmesi için öğretmenlerin de bu beceriyi geliştirmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Tarihsel empati destekli ders planları ve etkinlikler yalnızca sosyal bilgiler dersine yöneliktir. Bu tarzda planlanan uygulamalar farklı sınıf seviyeleri ve diğer dersler için de geliştirilerek değerlendirilmelidir.

2. Tarihsel empati destekli etkinliklerle öğretim öğrencilere farklı konularda da uygulanarak etkililiği araştırılabilir.

3. Tarihsel empati destekli etkinliklerle öğretimin akademik başarı ve tutum değişkenleri üzerine etkisi araştırılmıştır. Diğer yapılacak çalışmalarda farklı değişkenler (eleştirel düşünme becerileri, motivasyon) üzerine etkileri araştırılabilir.

4. Öğrencilerin öğrenme stillerinin birbirinden farklı olması, tarihsel empati destekli uygulamaların etkisini farklılaştırabileceği düşünülmektedir. Bu

nedenle yapılacak çalışmalarda, tarihsel empati destekli uygulamaların öğrenme stillerinin farklı olduğu öğrenciler üzerindeki etkileri incelenebilir.

5. Tarihsel empati destekli etkinliklerle gerçekleştirilen öğretimin öğrenci motivasyonu üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların olmadığı görülmüştür. Tarihsel empati destekli etkinliklerle gerçekleştirilen öğretimin öğrenci motivasyonu üzerinde olan etkisini ortaya koyan çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akdağ, H.(2009). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye’deki yeri. Turan., Sünbül, A.M. ve Akdağ, H.(Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-1* içinde(s.1-24). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akıncı, B. A. G. & Dilek, D. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde temsili resim kullanımıyla tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36, 5-23.
- Altıkulaç, A. & Gökkaya, A.K.(2014). Tarih öğretiminde hatıratların kullanımının tarihsel empati becerisine etkisi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(1), 21-35.
- Altınbulak, D., Emir, S., & Avcı, C. (2006). Sosyal bilgiler öğretiminde eğitsel oyunların erişime ve kalıcılığa etkisi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi: Journal of Education*, 3(2), 35-51.
- Artan, A., Tokdemir, M.A. & Güner, F. (2012). Vakıflar. H. Köksal, (Ed.), *Yenilikçi tarih öğretimi etkinlik örnekleri içinde (s. 169-185)*. Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Aslan, E. (2015). Empatiyi geliştirmek: öğretim yöntemleri. Y. Kabapınar, (Ed.), *Empatiyle gelişmek empatiyi geliştirmek: çocuk ve empati içinde (s.323-345)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ata, B.(2006). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk, (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi içinde (71-83)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık..
- Ata, B. & Keçe, M.(2014). Öğrencilerin tarih okuryazarlığı düzeylerini etkileyen faktörler: öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 3 (2), 1-23.
- Ataş, M.S. (2014). *Ortaöğretim tarih öğretiminde karşılaşılan problemler ve çözüm önerileri* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Aysal, A. (2012). *İlköğretim 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde tarihsel empatiye dayalı rol oynama yönteminin akademik başarıya etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.

- Ayva, Ö. (2010). Sosyal bilgiler dersi öğrenme öğretme süreci ile ilgili öğrenci görüşleri. *In International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, 11-13.
- Baki, A. & Gökçek, T. (2012). Karma yöntem araştırmalarına genel bir bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(42), 1-21.
- Bal, M. S. (2011). Türkiye’de tarih öğretiminin sorunları ve çözüm yolları konusunda öğretmen adayları ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması/A comparison of views of in-service and pre-service teachers on problems of history teaching and solutions for these problems. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 371-387.
- Barton, K. C. & Levstik L. S. (2004). *Teaching history for the common good*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Berberoğlu, O. E. & Berberoğlu, B. (2015) Çanakkale savaşları ve anzak günü kapsamında Türkiye ve Yeni Zelanda eğitim programlarında ‘Tarihsel empati ve küresel vatandaşlık kavramlarının karşılaştırması. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 13(18), 657-666.
- Bilgili, A.S.(2008). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A. S. Bilgili, (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 1-34). Pegem A Yayıncılık.
- Boltz, L. O. (2017). “Like hearing from them in the past”: the cognitive-affective model of historical empathy in videogame play. *International Journal of Gaming and Computer-Mediated Simulations (IJGCMS)*, 9(4), 1-18.
- Brooks, S. (2009). Historical empathy in the social studies classroom: a review of the literature. *Journal of Social Studies Research*, 33(2), 2013-234.
- Budak, S. (2009). Psikoloji sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Deneysel desenler: öntest-sontest kontrol grubu desen ve veri analizi*. (1. Baskı), Ankara, Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Karadeniz, Ş., Akgün, Ö. E., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cairns, J. (2018). Tarihte empati üzerine bazı düşünceler (Çev. H. İncidelen) *Toplumsal Tarih Dergisi*, 291, 54-60.

- Can, A. (2014). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (3. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Carr, E.H. (1996). *Tarih nedir?* (Çev. M.G. Gürtürk), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çalışkan, H.(2008). Sosyal bilgiler dersinde tarihsel empatinin kullanılmasına yönelik örnek bir uygulama: sefer günlükleri. *Proceedings of International Conference on Educational Science*, s.478-482.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim araştırmaları* (Çev. H. Ekşi). İstanbul: Edam Yayıncılık.
- D'Adamo, L. & Fallace, T. (2011). The multigenre research project: an approach to developing historical empathy. *Social Studies Research and Practice* <http://www.socstrp.org>, 6 (1).
- Davison, M. (2012). "It is really hard being their shoes.": *Developing historical empathy in secondary school students*. Unpublished Doctoral Dissertation, The University of Auckland, Auckland, New Zealand.
- Demir, A. G. S. B. & Akengin, H. (2010). Sosyal bilgiler dersine yönelik bir tutum ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-40.
- Deveci, H. & Bayır, Ö. G. (2011). Hayallerdeki sosyal bilgiler: ilköğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin algıları. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 2(4), 9-28.
- Dilek, D. (2002). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünme gelişimi* (2.Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi* (3. Baskı). İstanbul: Nobel Yayınları.
- Doğan, Y.(2007). Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıtların kullanımı (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Doppen, F. H. (2000). Teaching and learning multiple perspectives: The atomic bomb. *The Social Studies*, 91(4), 159-169.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 21(1-2), 155-190.

- Dökmen, Ü. (2002). *İletişim çatışmaları ve empati* (18. Baskı). Ankara: SistemYayıncılık.
- Drake, F. D. & Brown, S. D. (2013). Çeviri: öğrencilerin tarihsel düşüncelerinin gelişimine dair sistematik bir yaklaşım (Çev. Işık, H.) *Tuhed-Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 2(1), 166-190.
- Dulberg, N.R. (1998). *Perspective-taking and empathy in history and social studies: a study of fifth grade students' thinking*, Berkeley: University of California.
- Endacott, J. & Brooks, S.(2013). An updated theoretical and practical model for promoting historical empathy. *Social Studies Research and Practice* www.socstrp.org, Volume 8 Number 1.
- Endacott, J. L. & Pelekanos, C. (2015). Slaves, women, and war! Engaging middle school students in historical empathy for enduring understanding. *The Social Studies*, 106(1), 1-7.
- Eroğlu, N.(1995). *Empatik eğilim düzeyleri farklı annelerin çocuklarının uyum ve başarı düzeyleri* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Foster, S. (1999). Using historical empathy to excite students about the study of history: can you empathize with neville chamberlain?, *The Social Studies*, 90 (1), 18-24.
- Foster, S. J., & Yeager, E. A. (1998). The role of empathy in the development of historical understanding. *International Journal of Social Education*, 13(1), 1-7.
- Gorell, N. (2000). Teaching empathy through ephrastic poetry: entering a curriculum of peace, *English Journal*, 89 (5), 1-11.
- Gökçek, T. (2016). Karma yöntem araştırması. M. Metin, (Ed.), *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri içinde* (s.375-408). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gökkaya, A. K. & Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 483-506.

- Greenberg, L. S. (2002). Integrating an emotion-focused approach to treatment into psychotherapy integration. *Journal of Psychotherapy integration*, 12(2), 154.
- Hickson, J. (1985). Psychological research on empathy: In search of an elusive phenomenon. *Psychological reports*, 57(1), 91-94.
- Husbands, C. (1996) *What is history teaching?*, Buckingham: Open Universty Press.
- Jensen, J. (2008). Developing historical empathy through debate: an action research study. *Social Studies Research and Practice* .www.socstrp.org, 3 (1).
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, algı, iletişim* (5. Baskı). İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.
- Kabapınar, Y. (2005). Uygulama ve değerlendirme ölçütleriyle hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilir olacak öğretim yöntemi olarak empati, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (9), 119-142.
- Kabapınar, Y. (2007). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (1. Baskı). Ankara: Maya Akademi.
- Kasatura, İ. (1998). *Okul başarısından hayat başarısına başarıyı yaratan ya da engelleyen etkenler*, Ankara: Nobel Yayınları
- Karabağ, Ş. G.(2003). Öğretilebilir ve bilişsel bir beceri olarak tarihi empati (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Karapınar, A. (2011). *Biyoloji dersi kapsamında empati uygulamalarının bilimsel yöntem ve bilim insanı imajı üzerine etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Kaya, N. B. (2015). Sosyal bilimlerle ilintili derslerin öğretim programları ve empati becerisi. Y. Kabapınar, (Ed.), *Empatiyle gelişmek empatiyi geliştirmek: çocuk ve empati içinde* (s.254-278). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Keskin, Y. (2002). *Türkiye’de 2. meşrutiyetten günümüze kadar uygulanmış olan sosyal bilgiler öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması* (

- Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Keskin, C. S.(2007). Sosyal bilgiler derslerinde empati becerilerine dayalı öğretim tekniklerinin kullanılması (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Kılıçoğlu, G.(2009). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. Mustafa Safran(Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi içinde*(s.1-16).
- Knight, P. (1989) Empaty: concept, confusion and consequences in a national curriculum, *Oxford Rewiew of Education*, 15 (1), 41-53.
- Köksal, A. (1997). Müzik eğitimi alan ve almayan ergenlerin empatik becerilerinin ve uyum düzeylerinin incelenmesi (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Leur, T., Van Boxtel, C., & Wilschut, A. (2017). 'I saw angry people and broken statues': historical empathy in secondary history education. *British Journal of Educational Studies*, 65(3), 331-352.
- McCormick, T. (2004). Letters from trenton, 1776: teaching with primary sources. *Social Studies and the Young Learner*, 17(2), 5-12.
- MEB, (2005). Sosyal bilgiler öğretim programı. Web: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72> adresinden 15.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- MEB (2007). İlköğretim sosyal bilgiler (6 ve 7. sınıflar) dersi öğretim programının 7. sınıfına ait kısmında değişiklik yapılması. http://ttkb.meb.gov.tr/kurul_kararlari2.aspx?ilk=1&aranan=Sosyal%20Bilgiler%20&tarihi=2007-__-__&kararno=%&sayfa=1 adresinden 15.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2018). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar). <http://ttkb.meb.gov.tr> adresinden 15.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Metzger, S. A. (2012). The borders of historical empathy: students encounter the holocaust through film. *Journal of Social Studies Research*, 36(4), 387-410.

- Meydan, A. & Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (Çev. S. Akbaba Altun & A. Ersoy) Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ocak, G.(2008). Yöntem ve teknikler. G. Ocak, (Ed.), *Öğretim ilke ve yöntemleri* içinde (s.)Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Oruç, Ş. & Ulusoy, K. (2008). Sosyal bilgiler öğretimi alanında yapılan tez çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 121-132.
- Öztaş, S. (2007) Tarih öğretimi ve filmler: tarih öğretiminde film kullanımının öğrenci başarısına etkisi (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Öztaşkın, B. Ö. (2013). Sosyal bilgiler derslerinde belgesel film kullanımının akademik başarıya ve bilinçli farkındalık düzeylerine etkisi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi-Journal of Educational Sciences Research*, 3(2), 147-162.
- Öztürk, C.(2009). Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış. C. Öztürk, (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* içinde (s.1-33).Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C. & Deveci, H.(2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk, (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s.1-11). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Perikleous, L. (2011). Why did they treat their children like this?: a case study of 9–12 year-old greek cypriot students' ideas of historical empathy. *The Future of the Past: Why History Education Matters*.
- Rantala, J.(2011). Assessing historical empathy through simulation – How do Finnish teacher students achieve contextual historical empathy?. *Journal Of Humanities And Social Science Education*: 1,58-76.
- Rogers, C. R. (1983). Empatik olmak değeri anlaşılmamış bir varoluş şeklidir (Çev. F. Akkoyun), *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16, 103-124.

- Safran, M. & Ata, B. (1998) Okul dışı tarih öğretimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 87-94.
- Safran, M. (2002). Orta öğretim kurumlarında tarih öğretiminin yapı ve sorunlarına ilişkin bir araştırma. *Türk Yurdu Dergisi*, 22, 175, s. 73-79.
- Savaş, B. & Arslan, Ö. (2014). TC İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde filmlerin kullanımına ilişkin öğrenci görüşleri. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 3(8), 129-147.
- Seixas, P. (2014). Historical understanding among adolescents in a multicultural setting. *Published online: <http://www.tandfonline.com>* ,Pages 301-327.
- Shemilt, D. (1984). Beauty and the philosopher: empathy in history and classroom, *Learning History* (Ed. A. K. Dickinson, P. J. Lee . & P. J. Rogers), Londra: Heinemann Educational Books, 39-84.
- Sönmez, V.(1994). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Personel Geliştirme Merkezi, Yayın no: 11: Ankara
- Şeker, K. (2010). Tarih ve sosyal bilgiler öğretiminde empati. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, s.91-105.
- Şentuna, D. A. (2014). Uncovering our history, teaching primary sources (Tarihimizi keşfetme, birincil kaynaklarla öğretim)-Susan H. Veccia. *Turkish History Education Journal*, 3(1), 90-101.
- Şimşek, A. (2006). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde tarihsel hikâyeye yönelik öğrenci görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1).
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi* (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tekin, H. (1996). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme*. Ankara: Mars Matbaası.
- Thompson, F. (1983). Empathy: an aim and a skill to be developed. *Teaching History*, (37), 22.
- Tural, G. (2012). Esnaflık zor zanaat. H. Köksal, (Ed.), *Yenilikçi tarih öğretimi etkinlik örnekleri içinde* (s. 169-185). Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.
- Türker, H. & Arslan, Ö. (2008). İlköğretim 8. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretiminde belgesel filmlerin kullanımını. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (24).

- Yarema, A. E. (2002). A decade of debate: Improving content and interest in history education. *The History Teacher*, 35(3), 389-398.
- Yavuzer, H. (2002). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna çocuk psikolojisi* (22. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldırım, A. & Şimsek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldız, Ö. (2003). Türkiye’de tarih öğretiminin sorunları ve çağdaş çözüm önerileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), s. 181-190.
- Yılmaz, A. (2003). Empati eğitim programının ilköğretim öğrencilerinin empatik becerilerine etkisi (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, K. & Koca, F.(2012). Tarihsel empati üzerine nitel bir araştırma: tarih öğretmenlerinin algı, görüş ve deneyimlerinin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3):855 -879.

EKLER

EK-1: MEB Uygulama İzni

T.C.
RİZE VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 57774812-605.01-E.8011348
Konu : Tez Çalışması İzni

20.04.2018

RECEP TAYYİP ERDOĞAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

- İlgi : a) Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü
22.08.2017 tarihli ve 12607291 sayılı yazı. (Genelge No:2017/25)
b) Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı
06.04.2018 tarihli ve 651 sayılı yazı.
c) Rize Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü 19.04.2018 tarihli ve 7961608 sayılı olur.

Üniversiteniz, Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programı 152724007 numaralı öğrencisi Sebahat ÇORAPÇI'nın, "Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Empati Becerisine Dayalı Öğretim Uygulamalarının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi" adlı tez çalışması kapsamında ilimiz Çayeli ilçesinde bulunan Merkez Atatürk Ortaokulu 7. sınıf öğrencilerine uygulamak istediği veri toplama araçlarını, öğrencilerin kimlik bilgilerinin kayıt altına alınmaması ve "Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği" içerisinde yer alan Adı/Soyadı bölümünün kaldırılması şartı ile 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı içerisinde uygulaması ile ilgili olur ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

Ahmet Hamdi YILMAZ
Millî Eğitim Müdürü

EKLER:

- 1- Olur (1 sayfa)
- 2- Araştırma Değerlendirme Formu (1 sayfa)

Güvenli Elektronik İmzalı

Adres: Valilik Hizmet Binası Kat:3 Merkez/RİZE
Elektronik Ağ: www.rize.meb.gov.tr
e-posta: spor53@meb.gov.tr

Bilgi için: Şef Hasan ESİR
Tel: 0 (464) 280 53 33
Faks: 0 (464) 280 53 16

EK-2: Akademik Başarı Testi

7.SINIF EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT ÜNİTESİ BAŞARI TESTİ

Değerli Öğrenciler,

Bu test, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanı hakkında var olan bilgilerinizi tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Test ile elde edilecek sonuçlar, Sosyal Bilgiler Eğitiminin kalitesini arttırmak amacıyla kullanılacaktır. Araştırmada sağlıklı bir sonuca ulaşmak ancak sizin özveriniz ve sorulara içtenlikle vereceğiniz cevaplarla mümkündür. Bu yüzden lütfen, sorulara; not kaygısı gütmeyen, içten, samimi cevaplar veriniz.

Not: Cevaplarınız hiç kimseye paylaşılmayacaktır. Lütfen, size göre en uygun seçeneği işaretleyiniz. Katkılarınızdan dolayı şimdiden teşekkürler.

Sebahat ÇORAPÇI

RTE Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi

1. Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen, Selçuklu Devleti’nde toprak sistemi ile ilgili şu bilgileri vermiştir. Bu sistem sayesinde;

- Merkez ordusu güçlenmiştir.
- Topraklardaki üretim denetim altına girmiştir.
- Devletin önemli giderleri karşılanmıştır.

Öğretmenin hakkında bilgi verdiği sistem aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) İktâ Sistemi B) İltizam Sistemi C) Derebeylik Sistemi D) Müsadere Sistemi

2. Aşağıdaki vakıf kuruluşlarından hangisinin gösterdiği faaliyet alanı yanlış eşleştirilmiştir?

Kuruluş	Faaliyet Alanı
A) Bimarhane	Sağlık
B) İmarethane	Din
C) Medrese	Eğitim
D) Kervansaray	Ticaret

3. Sanayi İnkılabı’nın belki de en önemli sonucu ham madde ve pazar ihtiyacıdır.

Bu anlatıma göre aşağıda Sanayi İnkılabı’nın Osmanlı’ya etkisini anlatan seçeneklerden hangisi yukarıda verilen durumun sonucudur?

- A) Küçük atölyeler ve fabrikalar arasında rekabet artmıştır.
B) Osmanlı Devleti’nin Avrupa’ya ekonomik alanda bağımlılığı artmıştır.
C) İhracat azalırken ithalat oranları artmıştır.
D) Avrupalı devletler Osmanlı topraklarına göz dikmişlerdir.

4. Ben ki İstanbul'un fatihi, aciz bir kul olan Fatih Sultan Mehmet, alın terim ile kazandığım akçelerimle satın aldığım İstanbul'un Taşlık mevkiinde bulunan 136 dükkânımı aşağıdaki şartlar dâhilinde vakfeyletim...

Buna göre aşağıdaki yargılarından hangisine ulaşamaz?

- A) Vakıf giderlerini artırmada Padişahlar da etkin rol almıştır.
B) Kişiler şahsi mallarını vakfa bağışlayabilirler.
C) Vakıfların faaliyet alanı sınırlandırılmıştır.
D) Vakfeyleyen kişiler belli şartlar öne sürebilir.

5. Aşağıdakilerden hangisi Enderun, ahilik ve medrese eğitim kurumlarının ortak özellikleri arasında bulunmaktadır?

- A) Eğitimde herhangi yaş sınırlaması yoktur.
B) İlk olarak Ahi Evran tarafından kurulmuştur.
C) Osmanlı Devleti'ne idari kadrolar yetiştirilmiştir.
D) Eğitim faaliyetleri vakıflar aracılığıyla yürütülürdü.

6. Osmanlı Devleti döneminde fetihler yoluyla ele geçirilen topraklar, devlete ait olan miri arazi içerisinde yer alırdı. Ailelere kullanım hakkının verildiği bu topraklara "çift" adı verilirdi. Çift alan aile, her yıl vergisini ödemek zorundaydı. Toprağını nedensiz olarak üç yıl işlemeyen aileden toprağı alınarak başka ailelere verilirdi.

Buna göre böyle bir uygulamanın amacı aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Topraksız kalan aileleri topraklandırmak
B) Üretimde devamlılığı sağlamak
C) Devlet hazinesini güçlendirmek
D) Vergi adaletini sağlamak

7. Bir öğretmen, okulda öğrencilerine eğitim vererek bir hizmet üretiyor. O, ekmeği için buğday yetiştirecek çiftçiye, onu işleyecek fabrika işçisine ve pişirecek fırıncıya, hasta olduğunda doktora, bir yere gideceğinde de otobüs şoförüne muhtaçtır. Nasıl biz insanlar birbirimizin ürettiklerini satın alıp ihtiyaçlarımızı karşılamadan yaşayamazsak ülkeler de kendi kendilerine yaşayamazlar.

Metne göre bu durumun sonucu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ticari ilişkilerin gelişmesi ve ticari yolların oluşması
B) Hizmet sektörünün önem kazanması
C) Üretim ve tüketimin artması
D) Büyük fabrikaların kurulması

8. Türk - İslam medeniyetinde vakıfların kuruluş amacı aşağıdaki seçeneklerden hangisidir?

- A) Toplumda sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak.
- B) Devlet hazinesine doğrudan gelir sağlamak.
- C) Devlet kademelerine memur yetiştirmek.
- D) Toplumda dinî eğitimi yaygınlaştırmak.

9. Osmanlıda medrese içerisinde verilecek dersler, ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak yetiştirilmesi amaçlanan meslek grupları doğrultusunda kararlaştırılırdı. Genellikle medreselerde İslami ilimler, geometri, mantık, matematik, tıp, felsefe, fizik, tarih, coğrafya, kimya vb. öğretilirdi.

Yukarıda verilenlere göre medreselerle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

- A) Medrese eğitimi alan kişiler devletin idari kadrolarında görev yapardı.
- B) İslami bilimlerin yanında pozitif bilimler de okutulmuştur.
- C) Mezun olanlar medrese hocası (müderris) olurdu.
- D) Uygulamalı meslek elemanı yetiştiren kurumlardır.

10. Yeni Çağ'da;

- I. Vasko Da Gama'nın Hint Deniz Yolu'nu bulması
- II. Kristof Kolomb'un Amerika kıtasını keşfetmesi
- III. Macellan ve Del Kano'nun dünyayı dolaşması

Yukarıdaki gelişmelere zemin hazırlayan olay aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Pusulanın geliştirilmesi
- B) Rönesans hareketlerinin başlaması
- C) Baharat Yolu'nun önemini kaybetmesi
- D) Akdeniz limanlarının önem kazanması

11. Orta Çağ'da Avrupa'da üretimde temel bir faktör olan toprak birçok derebeyleri ile bölüşülmüştür. Kralın rakiplerine karşı tek dayanağı olan ve ekonomik gücün ellerinde olduğu derebeyleri, gerekirse zor kullanarak kendi iradelerini krala, kabul ettirebilecek bir güce sahiptir. Orta Çağ'da Avrupa'da uygulanan bu sisteme - - - - adı verilmiştir.

Yukarıda verilen metinde boş bırakılan bölüme aşağıdaki kavramlardan hangisi getirilmelidir?

- A) feodalite
- B) mültezim
- C) iltizam
- D) ikta

12. Ben bir iş adamıyım. Gurbet elde uzun yıllar boyunca biriktirdiğim parayla köyümde bir fabrika kurdum. Köylülerin hayvanlarından elde ettiği sütleri fabrikamda işleyerek onlardan süt, peynir ve yağ gibi ürünler elde ettim. Onları marketlere satarak gelir elde ettim. Fabrika şehre uzak olduğu için ürün maliyeti fazlaydı. Bu yüzden diğer ürünlerle rekabet edemedim. Bu da fabrikanın zarar etmesine neden oldu.

Buna göre Mehmet Bey ticarete çok önemli olan hangi etkeni göz önünde bulundurmamıştır?

- A) Pazara yakınlık
B) Ulaşımında yer şekillerinin etkisi
C) Ham madde kaynakları
D) Haksız rekabet

13. Aşağıdaki seçeneklerden hangisi Sanayi İnkılabı sonrası gelişmelere örnek verilebilir?

- A) Matbaalarda basım tekniğinin kalıplarla ve insan gücüyle yapılması.
B) Tezgâhlarda kumaş üretiminin yapılması.
C) Tarımda makinelerin ve yapay gübrelerin kullanılması.
D) Ulaşımın atla sağlanması

14. Türkler tarih boyunca, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren teşkilatlar ve vakıflar kurmuşlardır.

Aşağıdakilerden hangisi bu vakıf ve teşkilatlardan biri değildir?

- A) Himayietfal Cemiyeti
B) Çocuk Esirgeme Kurumu
C) Dünya Sağlık Örgütü
D) Kadınlar Halk Fırkası

15. Osmanlı Devleti'nde, her esnaf kendi ticari ürünlerini istedikleri fiyatta satıp kazanç sağlayamazdı. Ürünlerin fiyatları lonca teşkilatı tarafından belirlenirdi.

Bu uygulamayla aşağıdaki seçeneklerden hangisi amaçlanmıştır?

- A) Ürünlerin kalitesini artırmak
B) Haksız rekabeti önlemek
C) Ağır vergileri önlemek
D) Üretimi ve tüketimi artırmak

16. Ben Osmanlı Devleti sultanı Osman Gazi Han, tımar sahibinin ölümü halinde arazinin bu kimsenin oğluna verilmesini buyuruyorum.

Yukarıda Osman Gazi'nin verdiği olduğu buyruğun asıl amacı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tımar sahibinin oğullarına ayrıcalık tanımak
B) Tımar topraklarında veraset sistemi oluşturmak
C) Tımarların sebepsiz yere sahiplerinden geri alınmasını önlemek
D) Vergi toplanmasında kolaylık sağlamak

17. I. Kral Yolu'nun önemli bir yerinde kurulan Lidya uygarlığının bilim, sanat, kültür ve ticaret alanında ilerlemeler kaydetmesi.

II. İpek Yolu üzerinde bulunan Tebriz'de dünyanın çeşitli yerlerinden yörelerinden gelen tüccarların mal satmak amacıyla buraya uğraması.

III. Coğrafi Keşifler'le beraber yeni ticaret yollarının keşfedilmesiyle Osmanlı Devleti'nin ekonomik yönden güç kaybına uğraması
Yukarıdaki durumlar göz önüne alındığında aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Ticaret yolları devletlerin gelişmesinde etkilidir.
- B) Baharat Yolu en önemli ticaret yoludur.
- C) İpek Yolu Anadolu üzerinden geçmektedir.
- D) Yeni keşifler her devleti eşit şekilde etkilemiştir.

18. Sanayi İnkılabı, Avrupa ülkelerini derinden etkiledi. Kurulan fabrikalar geleneksel üretim şekilleriyle birlikte insanların refah seviyelerini de değiştirdi. Artan şehir nüfusu ile birlikte toplumda yeni sosyal problemler baş gösterdi. Yetişkin erkeklere göre daha düşük ücret ödenen kadın ve çocuk işçilerin çalıştırılması yaygınlaştı.

Metne göre aşağıdaki çıkarımlardan hangisine ulaşamaz?

- A) Sanayi İnkılabı sadece toplumsal sorunlara yol açtı.
- B) Üretim şekillerinde değişimler meydana geldi.
- C) Kadın ve çocuklar çalışma hayatında ön plana çıktı.
- D) Sanayi İnkılabı ile şehirleşme arttı.

19. Ahilik teşkilatı ilkeleri arasında, helal kazanç için çalışmak, ilim sahibi olmak, güzel ahlak sahibi olmak, namazları vaktinde kılmak, haramlardan kaçınmak, yalan söylememek, iyi arkadaş seçmek ve bir meslek sahibi olmak vardır.

Metne göre Ahilik teşkilatı ile ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisine ulaşılabilir?

- A) Öncelikli amacı kaliteli mal üretilmesidir.
- B) Devlet adamları teşkilata girmeyi onur saymışlardır.
- C) Önemli olan husus sanat öğrenmektir.
- D) Üstün ahlaki değerlere sahip bireyler yetiştirmek de önemlidir.

20. Gerçekleştirdiği Sanayi İnkılabı ile “dünyanın atölyesi” adını alan ülke aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Fransa
- B) İngiltere
- C) Hollanda
- D) ABD

21. Aşağıdakilerden hangisi 18. y.y. sonundan itibaren bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmelerin olumlu sonuçlarından biri değildir?

- A) Ekonomik ve toplumsal koşullarda gelişmeler.

- B) Ticaret ve reklamcılığın gelişmesi.
C) Gelişen sanayinin çevre kirliliğini beraberinde getirmesi.
D) Bilişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak yeni meslek alanlarının açılması.

22. Toplumlar, zamanla verimli topraklara sahip olma ya da sahip oldukları toprakları genişletme çabası içine girmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi, bu durumun birincil sebeplerinden biri olamaz?

- A) Geniş topraklara sahip devletlerin güçlü olması
B) Toprağın başlıca üretim ve geçim kaynağı olması
C) Toprağın üretimde olduğu kadar yönetimde de önemli olması
D) Göçlerin ve savaşların devamlılığını sağlaması

23. Selçuklularda tarım yapılan topraklar belirli bölümlere ayrılmıştı. Bu bölümler maaş ve hizmet karşılığında belli bir süre devlet adamlarına, komutanlara ve askerlere verilirdi. Bu topraklar has, ikta ve haraci olmak üzere üçe ayrılmaktaydı. Has topraklardan elde edilen gelir Sultanın ailesine verilirken İkta sahipleri toprakları işlemeye karşılık olarak belli sayıda asker besliyor ve bu askerler savaş söz konusu olduğunda orduya katılıyorlardı. Haraci topraklardan elde edilen gelir ise doğrudan devlet hazinesine ekleniyordu.

Yukarıda verilen bilgilere göre aşağıdakilerden hangisine ulaşamaz?

- A) Selçuklularda ülke yönetimi için toprak sistemi uygulanmıştır.
B) Devlet görevlilerinin maaşları devlete yük olmadan temin edilmiştir.
C) Toprak bölümleri içinde en değerlileri ikta toprakları olmuştur.
D) Toprak bölümlerinden sağlanan gelirlerin aktarılacağı yerler belirlenmiştir.

24. Hindistan'dan başlayarak İran Körfezi ve Irak üzerinden Suriye limanlarına veya Kızıldeniz yoluyla İskenderiye'ye ulaşan yoldur.

Yukarıda bahsedilen Uzak Doğu'yu Batı'ya bağlayan ticaret yolu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Baharat Yolu   B) Seyir Yolu   C) İpek Yolu   D) Kürk Yolu

25. Tarihi süreç içerisinde toplumsal dayanışma ve yardımlaşma Türkler için büyük bir önem taşımıştır. Vakıflar, Selçuklu Döneminde gelişme göstermiş Osmanlı Döneminde ise üst düzeye çıkmıştır. Vakıfların toplumda var olan sosyal, kültürel ve ekonomik hayata büyük bir ölçüde katkı sağlamış olduğu söylenebilir.

Buna göre vakıflar için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Vakıf sistemi birçok Türk devletinde görülmüştür.
B) Vakıfların faaliyet alanları çok geniştir.
C) Vakıflar askerî harcamalarda devletlere yardımcı olmuştur.
D) Tarihsel süreçte vakıfların önemi artırarak devam ettirmiştir.

26. Avrupa'da Sanayi İnkılâbı'yla birlikte küçük atölyeler yerlerini büyük fabrikalara bırakmış ve bu durum üretimin artmasına neden olmuştur. Üretimin artması ile ham madde ve pazar ihtiyacı zamanla artmıştır.

Bu durum, aşağıdaki gelişmelerden hangisine neden olmuştur?

- A) İpek ve Baharat Yolları önem kazanmıştır.
- B) Dış ticaret dengesi bozulmuştur.
- C) İşçi ve işveren arasında sorunlar yaşanmıştır.
- D) Sömürgecilik rekabeti hızlanmıştır.

27. Ahi Evran'ın yaşadığı dönemde, Kırşehir'de Hatice Hatun adında bir kadın, kunduracılar çarşısındaki Hasan Usta'nın dükkânından oğluna pabuç satın alır. Daha sonra pabuçtaki dikişler sökülmeğe başlar. Hatice hatun Hatun pabucu alarak şehrin kethüdasına gider. Bunun üzerine beraber Ahmet Usta'nın dükkânına giderler. Kethüda, Ahmet Usta'yı ikaz eder. Yeni bir pabuç verilerek Hatice Hatun'un oğluna giydirilir. Kethüda, dikişleri sökülmüş pabucu dama atar. Çarşı esnafı, damdaki pabuçtan Hasan Usta'nın ayıplı mal sattığını anlar.

Yukarıda anlatılan Ahilik teşkilatı ile ilgili drama oyununda İlhan Kethüda'yı canlandırmıştır. Buna göre İlhan'ın canlandırdığı görevli, günümüzde aşağıdakilerden hangisine denk sayılmaktadır?

- A) Belediye Başkanı
- B) Esnaf Teşkilatı Başkan Yardımcısı
- C) Kaymakam
- D) Komiser

Değerlendirme Testini bitirdiniz.
Yanıtlarınızı kontrol etmeyi unutmayınız. ☺

EK-3: Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Cinsiyeti:

1. Anne ve babanızın öğrenim durumu nedir?

	<u>Anne</u>	<u>Baba</u>
a. Okuma-yazma bilmiyor	( )	( )
b. Herhangi bir okul mezunu değil	( )	( )
c. İlkokul mezunu	( )	( )
d. Ortaokul mezunu	( )	( )
e. Lise mezunu	( )	( )
f. Yüksekokul ya da fakülte mezunu	( )	( )

2. Anne ve babanızın mesleği nedir?

Anne.....

Baba.....

3. Ailenizin ortalama aylık geliri nedir?

( ) 500 TL ve daha az

( ) 500- 1000 TL arası

( ) 1000-1500 TL arası

( ) 1500 TL ve yukarısı

4. Yedinci sınıf birinci dönem karnenizde Sosyal Bilgiler dersinden hangi notu aldınız?

( ) 1

( ) 2

( ) 3

( ) 4

( ) 5

5. Evinizde bilgisayar mevcut mu?

( ) Evet

( ) Hayır

( ) Yok ama akrabamdan temin

ediyorum.

6. Evinizde internet kullanıyor musunuz?

( ) Evet

( ) Hayır

( ) Yok ama akrabamdan temin

ediyorum.

EK-4: Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıdaki her bir cümleyi okuduktan sonra size en uygun sadece tek bir seçeneği (X) şeklinde işaretleyin. Bu bir sınav değildir ve cümlelerin hiçbirinin kesin olarak doğru cevabı yoktur. Bize ayırdığınız değerli zamanınız ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Boyutlar	Maddeler	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen katılmıyorum
1.BOYUT	1-Sosyal Bilgiler dersinde zilin nasıl çaldığını anlamıyorum.					
	2-Sosyal Bilgiler dersinden nefret ediyorum.					
	3-Sosyal Bilgiler dersi yerine başka bir derse girmeyi tercih ederim.					
	4-Mecbur olmasam Sosyal Bilgiler dersine girmem.					
	5-Keşke her ders Sosyal Bilgiler olsa...					
	6-Bence Sosyal Bilgiler dersine ayrılan sürenin azaltılması gerekir.					
	7-Ah Ah keşke Sosyal Bilgiler olmasa...					
2.BOYUT	8-Sosyal Bilgiler dersinin konuları bana çok eğlenceli geliyor.					
	9-Sosyal Bilgiler dersinde yeni konuları öğrenmek bana heyecan veriyor.					
	10 Sosyal Bilgiler dersi bende güzel duygular uyandırıyor.					
	11-Sosyal Bilgiler dersini iple çekiyorum.					
	12-Sosyal Bilgiler sevdiğim dersler arasındadır.					
	13-Mümkün olsa boş derslerimde Sosyal Bilgiler dersine girmek isterim.					
	14-Tarihi hikâyeleri dinlemek bana zevk verir.					
15-Boş zamanlarımda Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili kitapları okurum.						
3.BOYUT	16-Sosyal Bilgiler öğretmenimiz beni Sosyal Bilgiler dersinden soğuttu.					
	17-Sosyal Bilgiler öğretmeni yüzünden Sosyal Bilgiler kelimesini bile duymak istemiyorum.					
	18-Sosyal Bilgiler öğretmeninden nefret ediyorum.					
	19-Sosyal Bilgiler dersinde asla başarılı olamam.					
	20-Sosyal Bilgiler öğretmenim bana Sosyal Bilgiler dersini sevdirdi.					
21- Sosyal Bilgiler dersine çalışmam gerektiği zaman kendimi yorgun hissediyorum.						
4.BOYUT	22-Hata yapmaktan korktuğum için Sosyal Bilgiler dersinde konuşmam.					
	23-Sosyal Bilgiler dersine asla iyi bir not alamam.					
	24-Sosyal Bilgiler dersi olmasaydı, okulu daha çok severdim.					
	25-Sosyal Bilgiler dersi zaman kaybıdır.					
	26-Sosyal Bilgiler dersinde canım çok sıkılıyor.					

EK-4.1: Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği Kullanım İzni

SEBAHAT ÇORAPÇI <sebahat_corapci16@erdogan.edu.tr>

TUTUM ÖLÇEĞİ İZİN İSTEĞİ

SEBAHAT ÇORAPÇI <sebahat_corapci16@erdogan.edu.tr>
Alıcı: HAMZA AKENGİN <hakengin@marmara.edu.tr>

28 Kasım 2017 23:19

Teşekkür ederim hocam

27 Kasım 2017 22:09 tarihinde HAMZA AKENGİN <hakengin@marmara.edu.tr> yazdı:

Sebahat,

Etik kurallara uyarak tüm ölçeğini araştırmanızda kullanabilirsiniz.

Çalışmanızda kolaylıklar dileği ile.

Merhaba Hocam, Ben Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim dalında yüksek lisans yapmaktayım. Danışman hocam Doç. Dr. İlhan TURAN ile birlikte " Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihsel Empati Becerisine Dayalı Öğretim Uygulamalarının Öğrencilerin Akademik Başarı ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi" konulu tez çalışmasını yürütmekteyiz. Bu aşamada belirlemiş olduğumuz 7. sınıf öğrencilerinden oluşan araştırma grubuna geliştirmiş olduğunuz "Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" ni uygulayıp, çalışmamızda kullanabilir miyiz?

SEBAHAT ÇORAPÇI <sebahat_corapci16@erdogan.edu.tr>

TUTUM ÖLÇEĞİ İZİN İSTEĞİ

SEBAHAT ÇORAPÇI <sebahat_corapci16@erdogan.edu.tr>
Alıcı: "Dr. Selçuk Beşir DEMİR" <sbesdem@hotmail.com>

28 Kasım 2017 23:19

Teşekkür ederim hocam

27 Kasım 2017 20:38 tarihinde Dr. Selçuk Beşir DEMİR <sbesdem@hotmail.com> yazdı:

Tabi ki kullanın başarılar dilerim

Yrd. Doç. Dr. Selçuk Beşir DEMİR (Ph.D. in Education)
Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
sbesdem@hotmail.com
sbdemir@cumhuriyet.edu.tr
+905058585672

EK-5: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Sevgili Öğrenciler,

Uygulama sürecinde beş hafta boyunca tarihsel empatiye dayalı etkinlikler yapıldı. Yapılan bu etkinlikler ile ilgili olarak sizinle görüşmeler yapmak istiyorum. Amacım sizin tarihsel empati uygulamalarına ilişkin görüşlerinizi belirlemektir. Araştırmaya olan katkınızdan dolayı hepinize teşekkür ediyorum.

Sebahat ÇORAPÇI
RTEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

- 1- Uygulama sürecinde yapılan etkinliklerden beğendiğiniz ve beğenmediğiniz etkinlikleri nedenlerini de açıklayarak belirtiniz?
- 2- Sosyal bilgiler dersindeki tarih konularının tarihsel empatiye yönelik etkinliklerle işlenmesini ister misiniz? Nedenleri ile açıklayınız.
- 3- Yapılan etkinliklerin konuyu öğrenmenizi kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz? Nedenleri ile açıklayınız.
- 4- Uygulama sürecinde etkinlikleri yaparken en çok hangi kısımlarda zorlandınız? Bunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?
- 5- Sizce dersi nasıl işleseydik daha etkili ve eğlenceli olabilirdi? Düşüncelerinizi yazınız.

EK-5.1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Öğrenci Cevaplarından Örnekler

1- Uygulama sürecinde yapılan etkinliklerden beğendiğiniz ve beğenmediğiniz etkinlikleri nedenlerini de açıklayarak belirtiniz?

Hepsini beğendim. Drama, Belgeseller ve Söngü inkılabı etkinliği en beğendiklerim arasında. Daha somut ve anlaşılır olduğu için. Bazı slaytlar vardı (Tarih şeridi)

2- Sosyal bilgiler dersindeki tarih konularının tarihsel empatiye yönelik etkinliklerle işlenmesini ister misiniz? Nedenleri ile açıklayınız.

İsterim. Daha kolay öğrendim ve öğrendiklerimi unutmuyorum. Öğrendiklerim daha iyi aklımda kaldı. Bilgileri hatırlamakta zorlanmıyorum.

3- Yapılan etkinliklerin konuyu öğrenmenizi kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz? Nedenleri ile açıklayınız.

Evet. Daha dikkatim dağılmadan dersi dinlediğim için daha kolay öğrendim.

4- Uygulama sürecinde etkinlikleri yaparken en çok hangi kısımlarda zorlandınız? Bunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

Zorlanmadım. Hepsi zevkli ve kolaydı.

Sizce ders nasıl etkinliklerle yürütülseydi daha etkili ve eğlenceli olabilirdi? Düşüncelerinizi yazınız.

Böyle gayet güzel geçti dersler ama biraz daha oyunlar oynatılrsa daha güzel olur.

Uygulama sürecinde yapılan etkinliklerden beğendiğiniz ve beğenmediğiniz etkinlikleri nedenlerini de açıklayarak belirtiniz?

beğendim çünkü etkinliklerin yarısı oyundandı ve tarihi daha iyi öğrendik. Belgeseller güzel fakat kart eşleştirme vardı (konular güzel gör) ama videosun türkçe zihnimi dinlendirdi.

2- Sosyal bilgiler dersindeki tarih konularının tarihsel empatiye yönelik etkinliklerle işlenmesini ister misiniz? Nedenleri ile açıklayınız.

evet çünkü bu tür konuları öğrenmek ve yapmak istiyorum. Tarihi daha iyi anlıyorum.

3- Yapılan etkinliklerin konuyu öğrenmenizi kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz? Nedenleri ile açıklayınız.

evet çünkü bazı etkinlikler oyun gibi gelince konu çok güzel olmaya başlamaya başladığı için anladım. Eğlenceliydi.

4- Uygulama sürecinde etkinlikleri yaparken en çok hangi kısımlarda zorlandınız? Bunlara yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?

Kart eşleştirme çözüm önerim daha kolay olsun. Kartlardaki nedenler ve sonuçlar zordu. Bilgiler daha kolay olmalı.

5- Sizce ders nasıl etkinliklerle yürütülseydi daha etkili ve eğlenceli olabilirdi? Düşüncelerinizi yazınız.

işlenildiği gibi daha güzel olurdu.

EK-6: Örnek Ders Planları

Dersin Adı:	Sosyal Bilgiler
Sınıf:	7
Öğrenme Alanı-Konu:	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Süre:	40+40+40
Öğrenme-Öğretme Strateji ve Yöntemi:	Soru-cevap, tartışma, beyin fırtınası, rol oynama, sanal gezi
Kazanımlar:	Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.
Kavramlar:	Bütçe, Ekonomi, Ekonomik faaliyet, Tüketim, Üretim, Vergi, Yönetim
Kaynak Kitaplar:	7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç gereçler ve materyaller:	Akıllı tahta, mektup, nüfus grafiği
Ders İçi İlişkilendirme:	
Diğer Derslerle İlişkilendirme:	
Ara disiplinlerle ilişkilendirme:	Müze ile Eğitim
Atatürkçülükle ilişkilendirme:	
Öğrenme-Öğretme Süreci:	<p>1.Aşama: Ek-1'deki "Şef Seattle'ın mektubu" ile derse başlanır.</p> <p>Sizce Şef Seattle topraklarını neden satmak istemiyor olabilir?</p> <p>Siz Şef Seattle'nin yerinde olsaydınız toprak satmanız için yapılan öneriyi nasıl karşıladınız? Sorularıyla öğrencilerin empati kurmaları sağlanır. Verimli tarım topraklarına sahip olmanın ülkeler için önemine değinmeleri istenir. Aşık Veysel'in "Kara Toprak" şiiri öğrencilere dinletilir "Aşık Veysel için toprağın önemi nedir?" sorusu yönlendirilir.</p> <p>2.Aşama: Günümüzde devletimizin tarımı desteklemesi ve toprak yönetimi ile ilgili projelerini kavramalarına yönelik sorular yönelterek onlardan günümüz tarım faaliyetlerini yönetim açısından değerlendirmeleri istenir. Tablolar yardımıyla(TÜİK verileri) geçmişten günümüze doğru geldikçe tarımsal nüfus oranının düşüş gösterdiğini bulmaları sağlanır. Tarihte farklı devletlerin toprak sistemlerinden bahsedilir. Tarihten günümüze değin yaşanan gelişmelerin tarım alanında değişime yol açtığından ve dönem şartlarına göre toprak sisteminin şekillendiğinden bahsedilir. Ödev olarak, öğrencilerden geçmişten günümüze tarımın gelişimi konulu tarih şeridi oluşturmaları istenir. (Görsellerle zenginleştirilir.)</p> <p>3.Aşama: Turizm ve Kültür bakanlığı sitesinden çeşitli illerin arkeoloji müzelerine ve Anadolu medeniyetler müzesine sanal gezi düzenlenir. Öğrencilerin toprağın önemine kanıtlar bulmaları istenir.</p> <p>"Zaman Gezini" adlı rol oynama etkinliği yapılır. Bu</p>

	<p>etkinlikten sonra;</p> <p>1-Hammurabi veya Hattuşili yerinde siz olsaydınız o dönem şartlarında ülkenizin topraklarını nasıl yönetirdiniz?</p> <p>2-Osmanlı'da devlet adamı olsaydınız üretimde verimliliği ve devamı sağlamak için neler yapardınız? Soruları sorulur. Öğrencilerin Osmanlı 'da yapılan fetihlerin tımar sistemi açısından önemini değerlendirmeleri istenir.</p> <p>4.Aşama: Osmanlı devletinde uygulanan toprak sistemi ile günümüz toprak sistemi karşılaştırması (Günümüzde devlete ait topraklar olmakla birlikte, büyük bir kısmının mülkiyeti kişilere aittir vs.) için "Beyin Fırtınası Tekniği" uygulanır(Sizce neden Osmanlı toprak sistemi günümüzde kullanılmıyor?).</p> <p> Sonraki derse hazırlık: İstanbul-Çanakkale Boğazları, Bering boğazı, Cebeli Tarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Panama Kanalı'na ait gazete kupürleri ve haberler araştırılıp sınıfa getirilecek.</p>
--	--

Dersin Adı:	Sosyal Bilgiler
Sınıf:	7
Öğrenme Alanı-Konu:	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Süre:	40+40+40
Öğrenme-Öğretme Strateji ve Yöntemi:	Soru-cevap, anlatım, hayal kurdurma-günlük, tartışma, beyin fırtınası
Kazanımlar:	Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir.
Kavramlar:	İhracat, Kaynak, Okyanus, Ticaret, Ürün
Kaynak Kitaplar:	7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç gereçler ve materyaller:	Tarih ve coğrafya atlasları, dünya ve Türkiye fiziki haritaları, ben kimim materyal etkinliği
Ders İçi İlişkilendirme:	
Diğer Derslerle İlişkilendirme:	
Ara disiplinlerle ilişkilendirme:	
Atatürkçülükle ilişkilendirme:	
Öğrenme-Öğretme Süreci:	<p>1.Aşama: Zihni Derin'in çay öyküsü öğrencilere okunur ve " Rize'de ilk çay fidanlığını kuran Zihni derin çay üretiminin yaygınlaştırılmasını sağlayarak 1947 yılında Rize'de ilk çay fabrikasının kurulmasına ön ayak olmuştur. Eğer siz bir yere fabrika kuracak olsanız öncelikle nelere dikkat ederdiniz?" sorusu sorulur. Verilen cevaplar tahtaya yazılır tartışılır. Ticaret yollarını bu açıdan değerlendirmeleri istenir.</p> <p>2.Aşama: Power point sunusuyla devam edilir. Öğrencilere dilsiz haritalar dağıtılarak " Sizce, Asya ve Avrupa kıtaları üzerinde yapılan ticarete hangi yollar kullanılabilir? Haritaları inceleyerek cevap veriniz. Sorusu yönlendirilir. Daha sonra belirtilen diğer haritaları tüm öğrencilerin görmesi sağlanır. Bu haritalara bakarak;</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İpek yolunda Çin'den başlayan yoldaki mallarla İstanbul'a gelen malların hepsi aynı mıdır? 2. İpek yolunda mal satanlar İstanbul'a kadar geliyorlar mıdır? 3. Çin'den İstanbul'a kadar malların fiyatları değişir mi? 4. İpek ve Baharat yolundaki mallar Avrupa'ya ulaşana kadar kaç el değiştiriyor olabilir? <p>Sorularını yanıtlamaları istenir. Tüm sorular sınıfta tartışılır.</p> <p>"Baharat, Hindistan'dan Avrupa'ya Müslümanlar tarafından ulaştırılıyordu. Cenevizli ve Venedikli tüccarlar Müslümanların aracılığı olmadan bu malları alabilmeleri durumunda büyük kazançlar sağlayabiliyorlardı. Siz Avrupalı tüccarların yerinde olsaydınız bu durum için ne gibi çözümler üretebilirdiniz?" beyin fırtınası yapılır.</p> <p>3.Aşama: İpek Yolu adlı belgesel sınıfta izlenir. Öğrencilere başta İpek yolu olmak üzere tarihte önemli ticaret yolları hakkında bilgi verilir. Coğrafi keşiflerle beraber ticaret yollarının önemini kaybetmesinden ve bu durumun farklı uygarlıklara ve Osmanlı'ya etkilerinden bahsedilir. Diğer haritalar öğrencilere dağıtılır.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. İpek yolu ve Baharat Yolu varken Avrupalılar neden yeni bir yol arama gereği duymuş olabilirler?

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Avrupalıların yeni bir yol bulması ile İpek ve Baharat yolunda ticaret yapanlar nasıl etkilenmiştir? 3. Avrupa neden denizden bir yol bulma ihtiyacı duymuşlardır? 4. Yeni yolların bulunmasıyla İpek ve Baharat yolu üzerinde olan Osmanlı Devleti'nin ekonomisinde nasıl bir değişiklik olmuştur? <p>4.Aşama: Tarihsel empati günlüğü etkinliği ile öğrencilerden kendilerini ipek ve baharat yolunu kullanarak ticaret yapan tüccar ve ya yeni yollar arayışında olan bir denizci yerine koyup tarihsel empati günlükleri yazmaları istenir. Yazılanlar isteğe göre sınıfta okunur. Coğrafi keşiflerin önde gelen kâşiflerine ilişkin materyal destekli “Ben kimim?” etkinliği ile dönemin kâşiflerinin dilinden bilgiler edinilir.</p> <p>Daha sonra öğrencilerin “Geçmişte Kral Yolu, İpek ve Baharat Yolu gibi önemli ticaret yolları vardı. Günümüzde ise önemli ticaret yolları neler olabilir ve bu ticaret yolları hangi güzergâhlardan geçmektedir? Coğrafi konum itibarıyla ülkemizin dünya ticareti üzerindeki önemi nedir?” Sorularına cevap vermeleri istenir. İstanbul-Çanakkale Boğazları, Bering boğazı, Cebeli Tarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Panama Kanalı'na ait görseller öğrencilere gösterilir. Bunlara ait haberler öğrencilerle paylaşılır ve sınıfta okunur</p>
--	--

Dersin Adı:	Sosyal Bilgiler
Sınıf:	7
Öğrenme Alanı-Konu:	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Süre:	40+40+40
Öğrenme-Öğretme Strateji ve Yöntemi:	Anlatım, soru-cevap, 6 şapkalı düşünme tekniği, görüş geliştirme, sanal gezi
Kazanımlar:	Tarihten ve günümüzden örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.
Kavramlar:	Teknoloji, Ulaşım
Kaynak Kitaplar:	7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç gereçler ve materyaller:	Ders kitabı, balık kılıcı, Fotoğraflı tarih şeridi , video, akıllı tahta
Ders İçi İlişkilendirme:	
Diğer Derslerle İlişkilendirme:	
Ara disiplinlerle ilişkilendirme:	Müze İle Eğitim
Atatürkçülükle ilişkilendirme:	
Öğrenme-Öğretme Süreci:	<p>1.Aşama: Öğrencilere “Tarihte yapılan buluş ve icatların hayatımızda ne gibi önemleri vardır? Bu buluş ve icatlar gelişmişlik düzeyimizi nasıl etkilemektedir?” Soruları sorulur.</p> <p>2.Aşama: Sanayi İnkılabı öncesi ve sonrası gelişmeleri içeren fotoğraflı tarih şeridi materyali üzerinden öğrencilerin sebep-sonuç ilişkisini, değişim ve sürekliliği kavramaları sağlanır. Materyalin incelenmesinden sonra öğrencilere; Sanayi İnkılabı ile yapılan icatlar insanların yaşamında ne gibi değişikliklere yol açmış olabilir? Örnek veriniz. Sorusu sorulur.</p> <p>Sanayi İnkılabının sebepleri ve sonuçlarına değinilirken öğrencilerle beraber balık kılıcı tekniği uygulanır.</p> <p>3.Aşama: Öğrencilerle “Sanayi İnkılabı neler getirdi?” önermesinden yola çıkarak 6 şapkalı düşünme tekniği uygulanır. Öğrencilere önceden şapkaların özellikleri hakkında bilgi verilir ve bu doğrultuda cevap vermeleri beklenir.</p> <p>Anadolu Medeniyetler Müzesine sanal gezi düzenlenir. Bununla öğrencilerin “Sanayi İnkılabına kadar insanlar geçimini ilkel araç ve yöntemlerle sağlamıştır.” Bilgisine ulaşması sağlanır. Geçmişten günümüze değişime vurgu yapılır.</p> <p>4.Aşama: “Geçmişten günümüze bilim ve teknolojiadaki değişimler insan hayatını olumsuz etkilemiştir” önermesinden yola çıkarak <i>görüş geliştirme</i> tekniği uygulanır.</p> <p> Sonraki derse hazırlık: Öğrencilerinizden Vakıflar Genel Müdürlüğü’ne ait www.vgm.gov.tr İnternet sitesini ziyaret etmeleri ve bu sitede vakıfların tarihçesi, sosyal yaşamdaki rolleri hakkında bilgi edinmeleri istenir.</p>

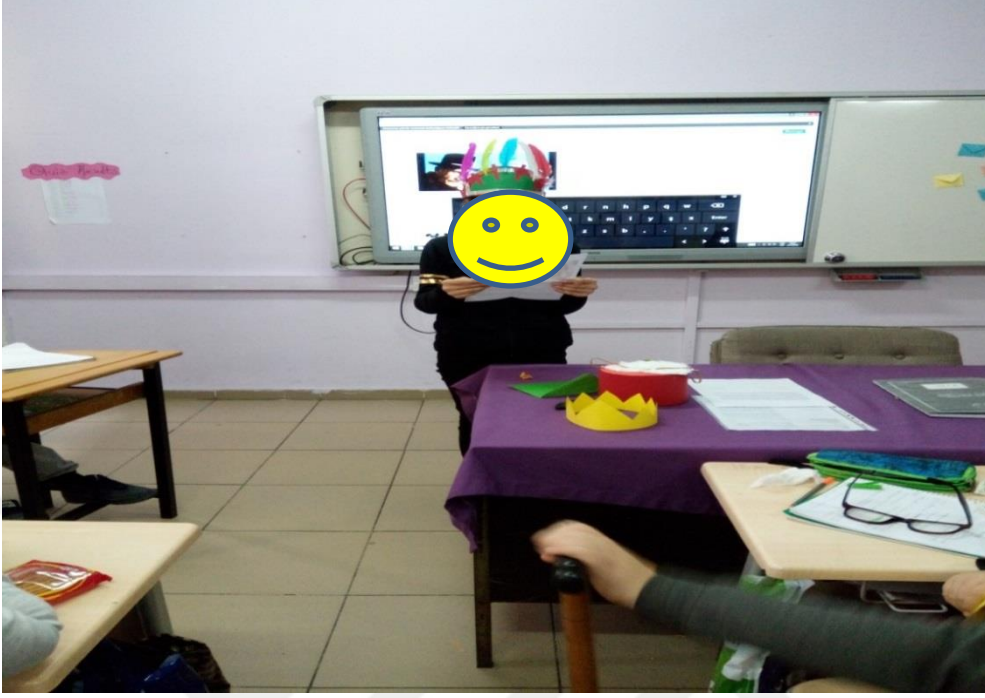
Dersin Adı:	Sosyal Bilgiler
Sınıf:	7
Öğrenme Alanı- Konu:	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Süre:	40+40+40
Öğrenme-Öğretme Strateji ve Yöntemi:	Soru-cevap, tartışma
Kazanımlar:	Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.
Kavramlar:	Sivil toplum kuruluşu, Vakıf
Kaynak Kitaplar:	7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç gereçler ve materyaller:	Powerpoint, çalışma yaprağı,yazılı-görsel kanıtar (TBMM açılış nutku vs.), Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün internet sitesi
Ders İçi İlişkilendirme:	
Diğer Derslerle İlişkilendirme:	
Ara disiplinlerle ilişkilendirme:	
Atatürkçülükle ilişkilendirme:	
Öğrenme-Öğretme Süreci:	<p>1.Aşama: Başvekil İsmet Paşa'ya gelen telgraf sınıfta okunur. Öğrencilere “Sizce telgrafın yazılma amacı nedir?” “Telgrafta hangi şikâyetlerde bulunulmuş ve hangi çözümler istenmiştir?” “Telgrafta bahsedilen eserlerin önemi nedir?” “Sizce bahsedilen kuruluşlar kimler aracılığıyla kurulmuştur?” soruları sorulur.</p> <p>2.Aşama: Vakıfların kuruluş amaçları ve Türk İslam medeniyetinin “vakıf uygarlığı” olması üzerinde durulur. Vakıf kurmanın şartlarından bahsedilir. Bununla beraber vakıflar tarafından açılmış kuruluşlara örnekler verilir, görsellerle desteklenir. Osmanlı Dönemi'nde kurulmuş ilginç vakıflar ve faaliyetlerinden bahsedilerek, İlginç vakıflardan Leylek vakfı ile ilgili sorular sorulur: 1. Vakfın kurulduğu dönemle empati kuracak olursak bu vakıf neden kurulmuş olabilir? 2. Günümüzde leyleklerin sayısı azalmaktadır. Bugün leylek vakfı olsaydı bu duruma nasıl bir etkisi olurdu? Daha sonra “İnce Ruh hikâyesi” sınıfta okunarak “Osmanlı dönemindeki vakıflar hakkında neler söylenebilir?” sorusu sorulur.</p> <p>3.Aşama: Sınıfta örnek bir vakfiye örneği okunur. Öğrencilerin kendilerini Osmanlı devleti döneminde yaşayan bir hayırsever yerine koyarak o dönemin şartlarına uygun bir vakıf kurup “Vakfiye” yazmaları istenir (Bir vakıf kuralım çalışma yaprağı “Yenilikçi Tarih Öğretimi ve Etkinlik Örnekleri” kitabından alınmıştır). Yazılan Vakfiyeler sınıfta okunur. Daha sonra M. Kemal Atatürk'ün TBMM'nin 4. Toplantı yılı açılış konuşması ve TBMM açılış nutku öğrenciler tarafından sınıfta sesli okunur. Öğrencilere; “Mustafa Kemal Atatürk konuşmasında hangi soruna</p>

	<p>değirmiştir?” “Atatürk’e göre vakıflar önemli midir? Neden?” “Osmanlı Devlet’indeki vakıf geleneği cumhuriyetin ilanından sonra da devam etmiş midir?” “Atatürk vakıfların hangi önemi ve rollerine değirmiştir?” soruları sorulur. Günümüzden vakıf dernek gibi sivil toplum kuruluşlarına örnek verilir ve sosyal yaşama katkıları hakkında konuşulur.</p> <p>4.Aşama: Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün internet sitesi öğrencilerle beraber incelenir ve hangi faaliyetlerde bulunduğu ve sosyal yaşamdaki rolü hakkında öğrenci görüşleri alınır. Bununla beraber öğrencilerden işlenen konuyla ilgili serbest şiir çalışması yapmaları istenir.</p> <p> Sonraki derse hazırlık: Diğer üniteye ilişkin öğrencilerin çevresindeki yaşlı bir bireyle röportaj yapmaları istenir. Sorular önceden öğrencilerle beraber hazırlanır. Sorularda esnek davranılır. Öğrencilerden ahilikle ilgili günümüz haberlerinden bulmaları istenir.</p>
--	--

Dersin Adı:	Sosyal Bilgiler
Sınıf:	7
Öğrenme Alanı- Konu:	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Süre:	40+40+40
Öğrenme-Öğretme Strateji ve Yöntemi:	Soru- cevap, tartışma
Kazanımlar:	Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanır.
Kavramlar:	Meslek, Sorumluluk
Kaynak Kitaplar:	7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı
Kullanılan eğitim teknolojileri, araç gereçler ve materyaller:	Çalışma yaprağı, İbni Battuta seyahatnamesi, powerpoint, Osmanlı esnafı ve loncalar çözülüyor materyalleri
Ders İçi İlişkilendirme:	
Diğer Derslerle İlişkilendirme:	
Ara disiplinlerle ilişkilendirme:	
Atatürkçülükle ilişkilendirme:	
Öğrenme-Öğretme Süreci:	<p>1.Aşama: Osmanlı Devleti zamanındaki mimarları gösteren bir minyatür akılı tahta üzerinde öğrencilere gösterilir. Daha sonra “O zamanda yaşayan bir meslek ustası olduğunuzu hayal ediniz. İş yerinize mesleğinizi öğrenmek isteyen bir genç geldi. Çırağınız olmak istediğini söyledi. Mesleğinizin inceliklerini ve ahlakını öğreteceğiniz gence ilk olarak neler söylediniz?” sorusu sorulur.</p> <p>2.Aşama: Osmanlı esnafı-eşleştirme materyal etkinliği öğrencilerle beraber yapılır (“Yenilikçi Tarih Öğretimi ve Etkinlik Örnekleri” kitabındaki çalışma yaprağından faydalanılmıştır). Dönemin esnafını yansıtan fotoğraflar mesleklerle eşleştirilir. “Günümüzde bu mesleklerden hangileri varlığını sürdürüyor?” “Bunlar gibi dönemin birçok meslek grubu aynı eğitimden geçmiş olabilir mi? Neden?” soruları sorulur. Geçmişteki mesleki eğitim kurumlarından bahsedilerek günümüz arasındaki farklılıklar da ortaya konur. “Pabucu dama atılmak” çalışma yaprağı öğrencilerle beraber yapılır. Ahilik denetim mekanizması ile günümüz denetim mekanizmasının benzerlik ve farklılıklarını ele alarak karşılaştırırız? Sorusu sorulur.</p> <p>3.Aşama: İbni Battuta’nın seyahatnamesinden ahilerle ilgili alıntılar öğrencilerle paylaşılır. İbni Battuta “Dünyada Ahilerden daha güzel işler işleyen görmedim” der. Bahsettiği güzel işler neler olabilir? Alıntılardan da yola çıkarak neler söyleyebiliriz? soruları sorulur. Daha sonra bir öğrenci ahi kılığına girip sınıfta ahilik duasını okur.</p> <p>4.Aşama: “Loncalar çözülüyor” kart eşleştirme etkinliği ile neden sonuç ilişkisi kavratılmaya çalışılır (“Yenilikçi Tarih Öğretimi ve Etkinlik Örnekleri” kitabındaki çalışma yaprağından faydalanılmıştır).Öğrencilerin geçmişte ve bugünde meslek ahlakı hususunda önceden yaşlı biriyle yapmış oldukları röportajlar sınıfta okunur ve tartışılır.</p>

EK-7: Etkinliklere İlişkin Görseller

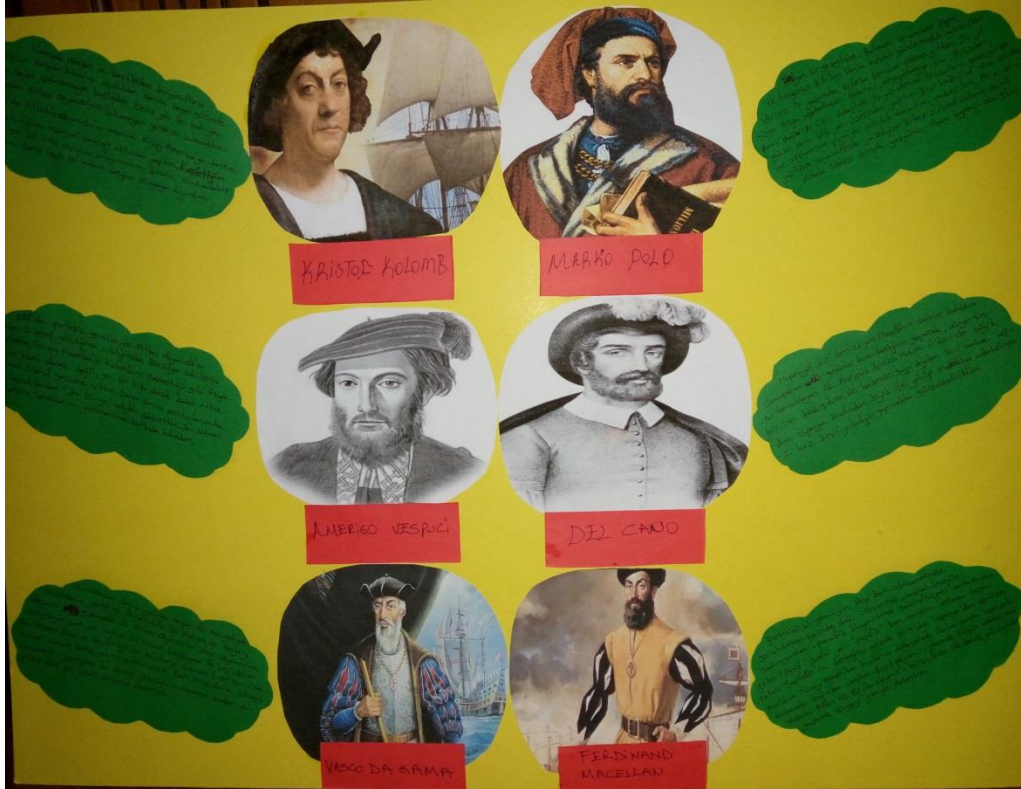
Görsel 1. Toprağın Gücü Konusu Şef Seattle Mektubu Okunurken

Görsel 2. Toprağın Gücü Konusu Rol Oynama Etkinliği

Görsel 3. Toprağın Gücü Konusu TÜİK Verilerinden Çıkarım Yapma

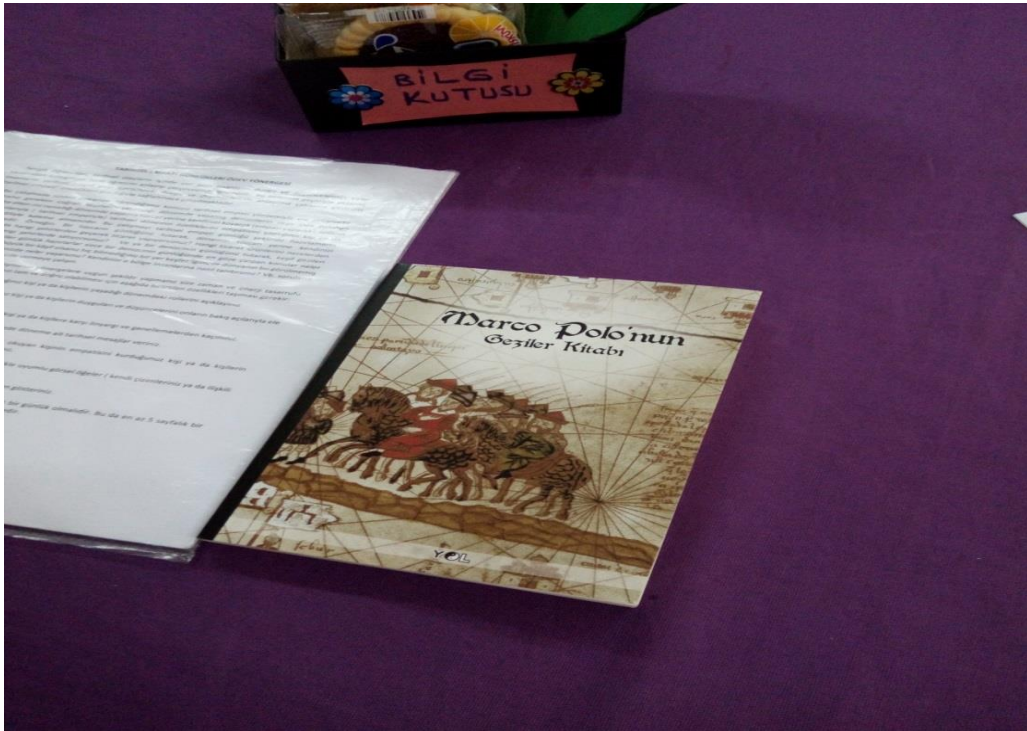

Görsel 4. Devletler Gelişiyor Konusu Ben Kimim Etkinliği

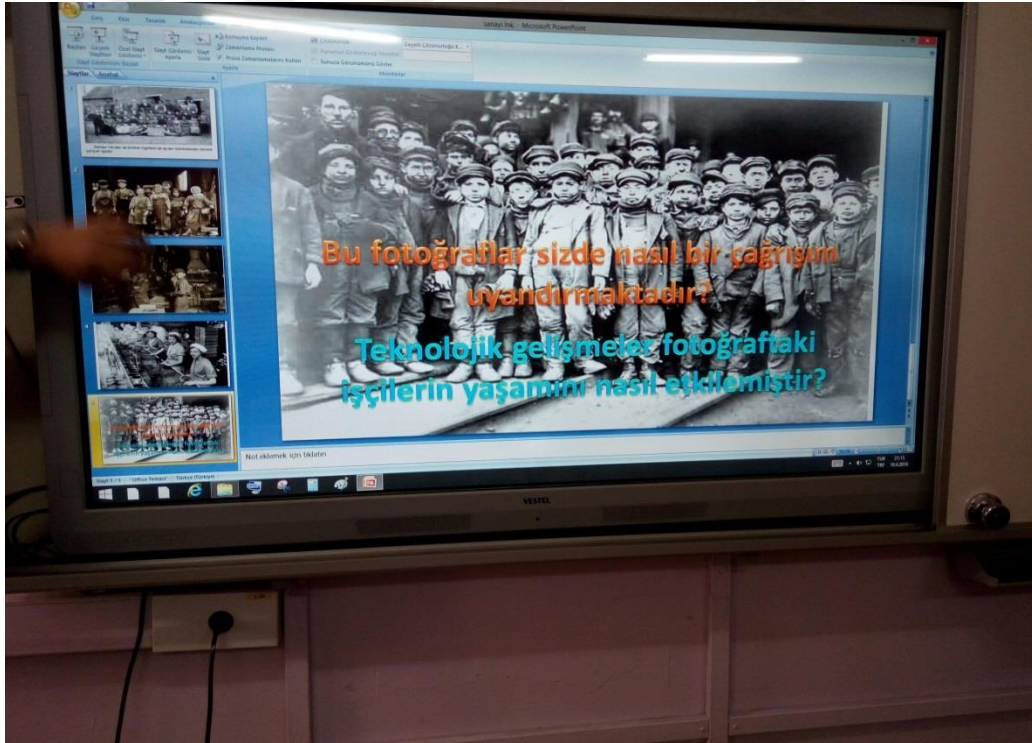
Görsel 5. Devletler Gelişiyor Konusu İpek Yolu Konulu Belgesel

Görsel 6. Devletler Gelişiyor Konusu Kaynak: Marco Polo

Görsel 7. İnsan Gücünden Makineye Konusu Fotoğraflı Tarih Şeridi

Görsel 8. İnsan Gücünden Makineye Konusu Faydalanılan Görsellerden

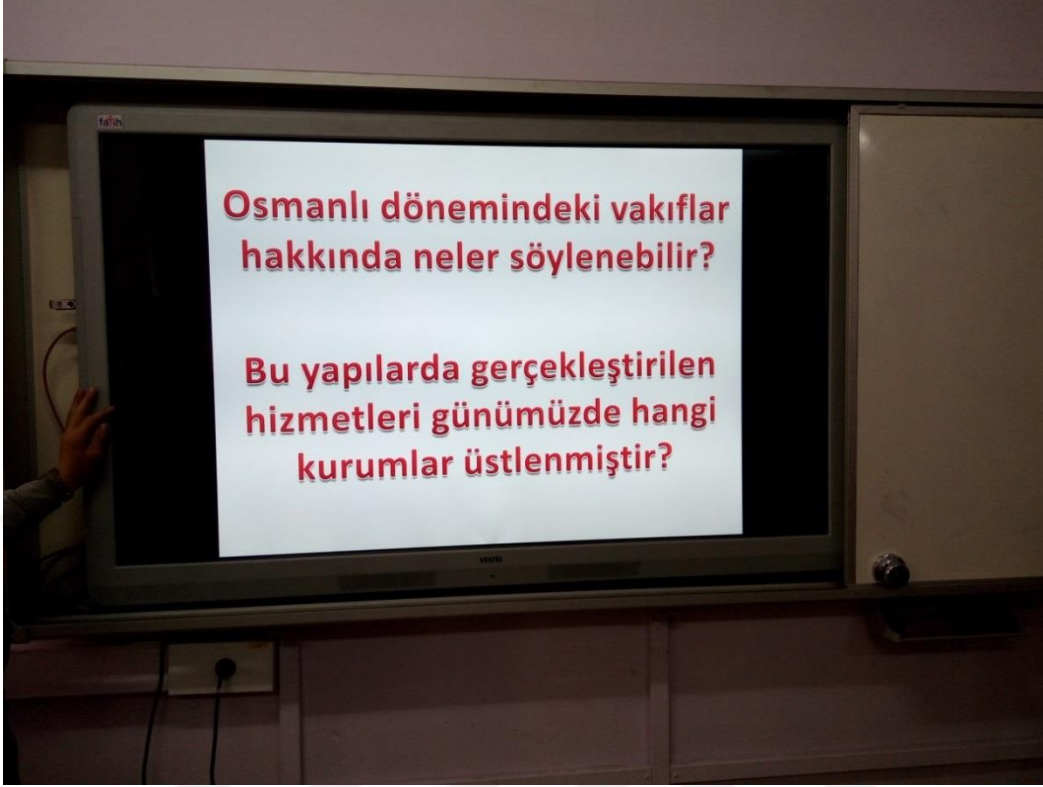

Görsel 9. İnsan Gücünden Makineye Konusu Faydalanılan Görsellerden

Görsel 10. Vakıflar ile İlgili Kaynak Ansiklopedi

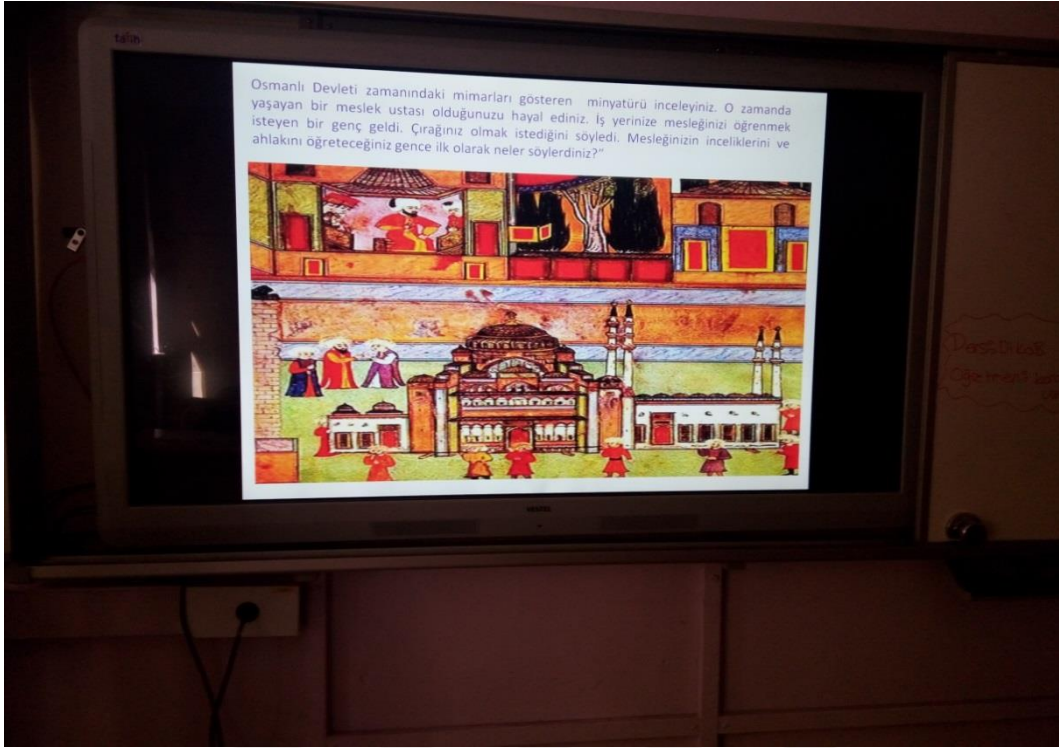

Görsel 11. Sosyal Yaşamda Vakıflar Konusu İle ilgili Sorulardan

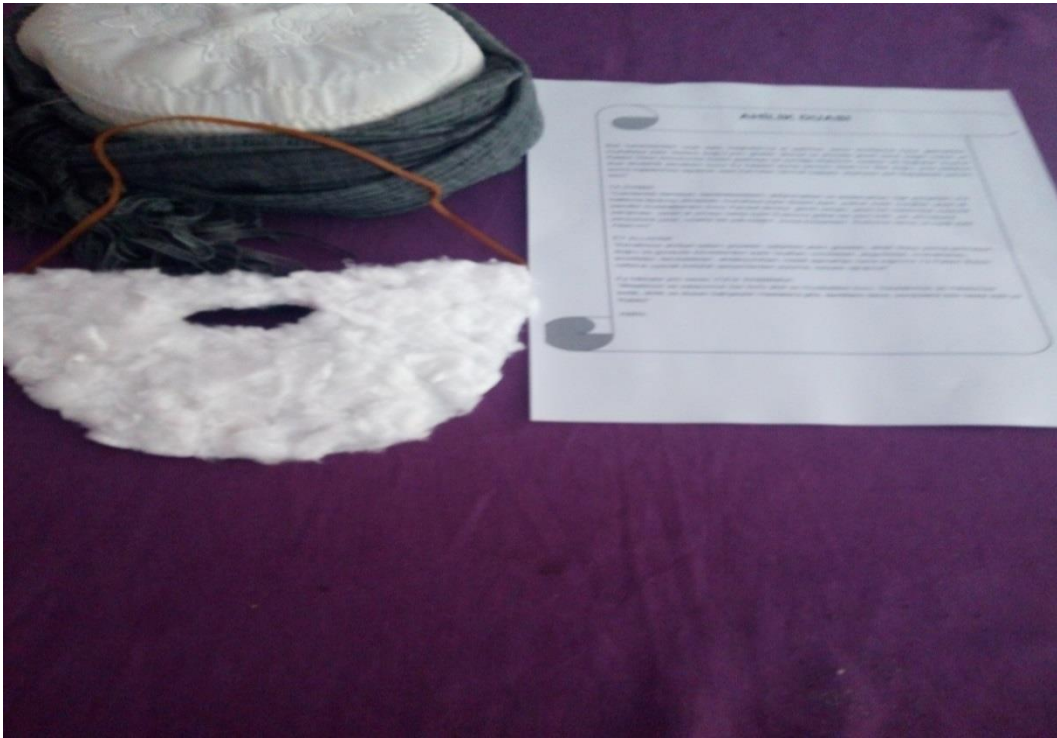

Görsel 12. Sanal Müze Gezisi Etkinliği

Görsel 13. Nasıl Eğitim Gördüler Konusu Powerpoint Sunusundan

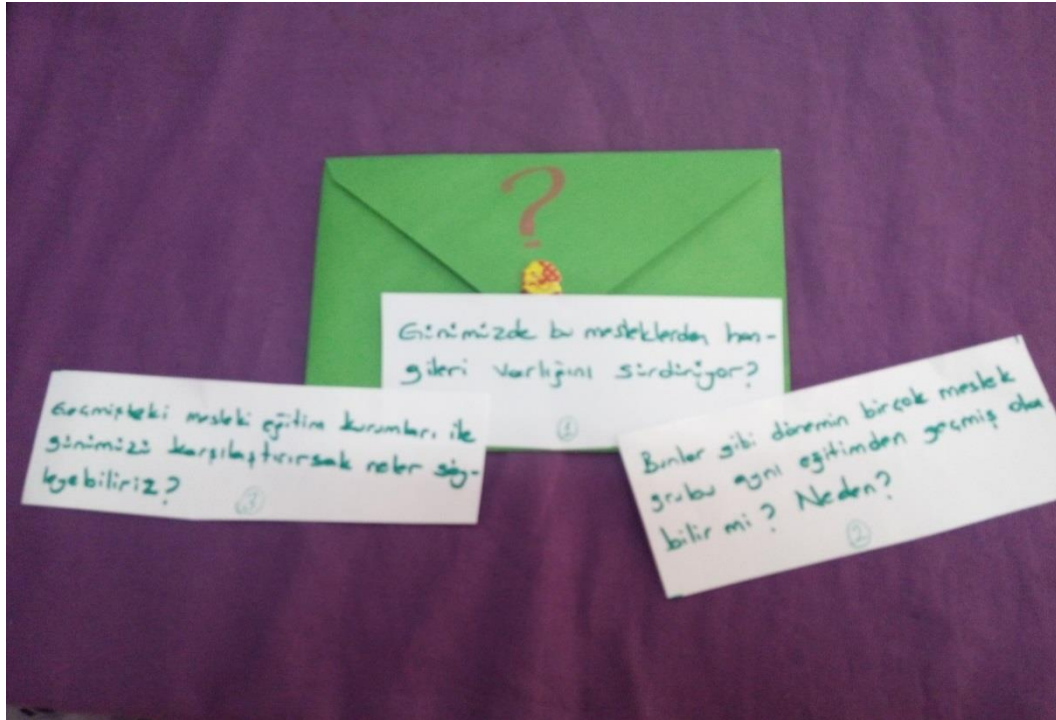

Görsel 14. Nasıl Eğitim Gördüler Konusu Ahilik Duası İlgili Materyaller

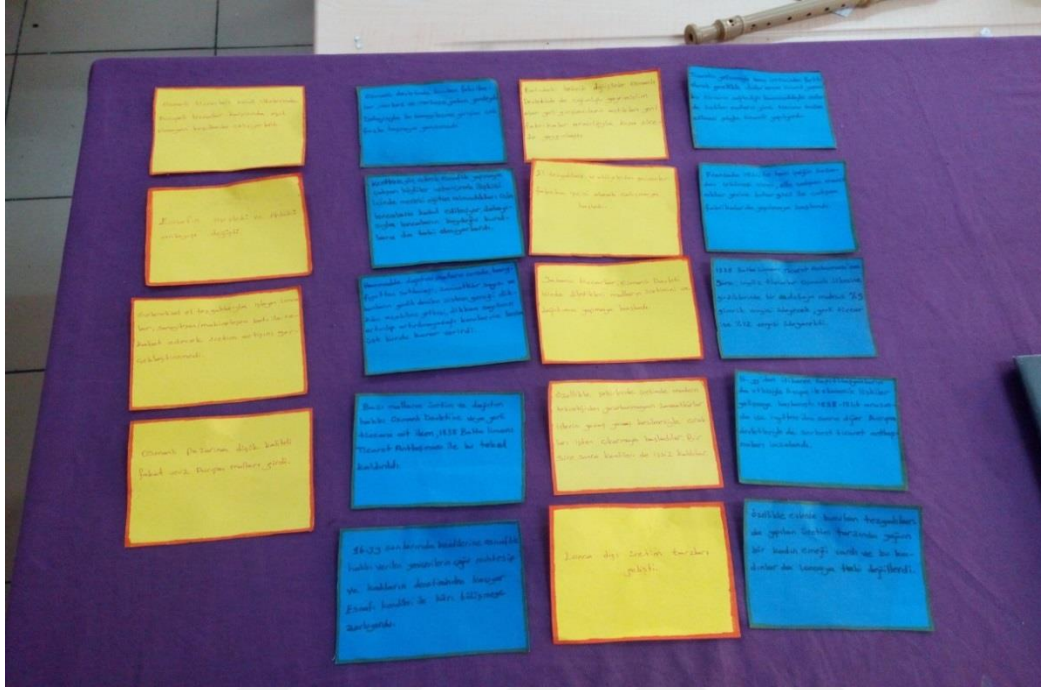

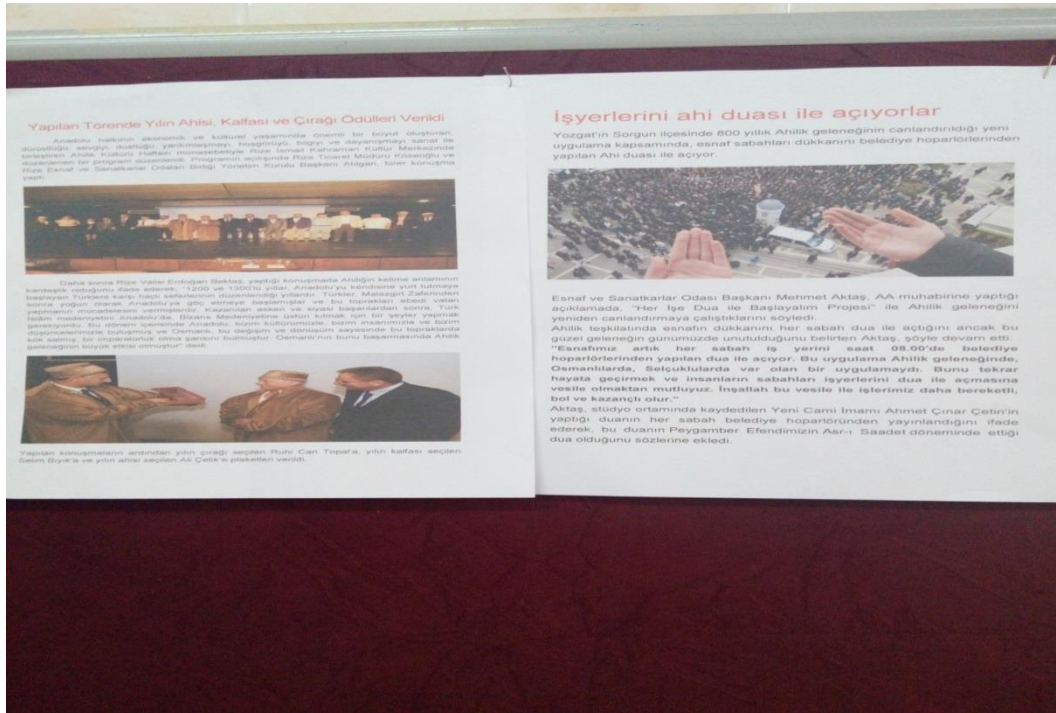
Görsel 15. Nasıl Eğitim Gördüler Konusu Osmanlı Esnafları Etkinliği

Görsel 16. Osmanlı Esnafları Etkinliği Sorular

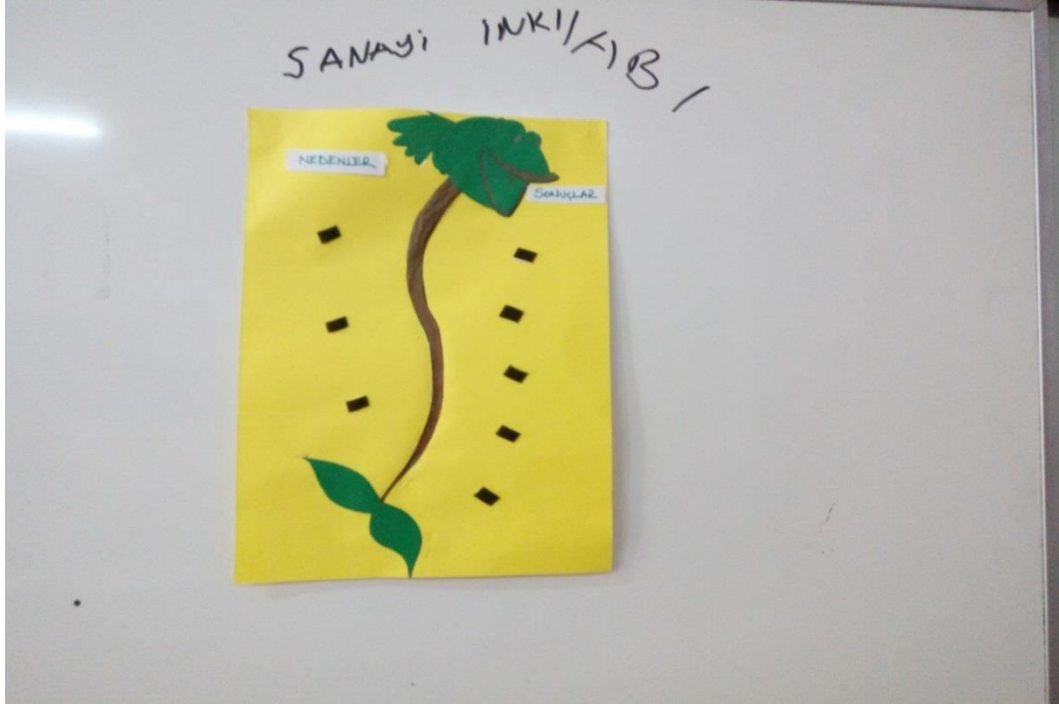
Görsel 17. Nasıl Eğitim Gördüler Konusu Loncalar Çözülüyor Etkinliği

Görsel 18. Nasıl Eğitim Gördüler Konusu Ahilik Haber Köşesi

Görsel 19. İnsan Gücünden Makinaya 6 Şapka Tekniği

Görsel 20. İnsan Gücünden Makinaya Balık Kılıcı Tekniği

ÇİFTÇİ=Ortaçağ'da annem, babam ve 4 kardeşimle birlikte Kuzey Fransa'da bir kasabada kale gibi bir şatoda yaşıyoruz. Şatoda değil, çalışanlar için yapmış barakalarda. Şato senyöre ait. Biz sadece onun topraklarında çalışıyoruz. Biz de toprak da senyörün malıyız. Senyör isterse bizi de toprağıyla beraber satar. Çalışmamız karşılığında para kazanıyoruz. Küçük toprak sahibi de olabiliriz. Ancak hep köylü olarak kalacağız. Soyluların, rahipleri doyuruyoruz, onlara biz hizmet ediyoruz. Uzun süredir evlenmeyi düşündüğüm bir genç var ama bu düşüncemi aileme açamıyorum. Babam zaten her aile bireyi için senyöre vergi ödüyor. Ben evlenirsem ayrıca vergi ödemek zorunda. Senyörün ayrıca iş gücü kaybı oluyor ya...

HAMMURABI= Ben de Babil kralı Hammurabi. Koymuş olduğum kanunlara göre bütün toprakların sahibi kraldır. Kral olarak ben bu toprakların kullanım hakkını bağışlayabilirim. "İlku" denilen bu sistemde araziye alan kişi, arazisini evlatlarına miras olarak bırakamaz. Ben bu arazileri, savaşta yararlılık gösteren askerlerime verebilirim. Barış zamanlarında ise askerler bu topraklarda çalışırlar...

TIMAR SAHİBİ= Merhaba benim adım Ali. Osmanlı Devleti'nde yaşayan bir tımar sahibiyim. Savaşta gösterdiğim hizmet karşılığında bu toprakları işletme hakkı bana verilmiştir. Hizmet karşılığında bana verilen bu dirliklerin asıl sahibi ise devlettir. Ben bu topraklarda sadece kiracıyım. Biz dirlik sahipleri bu yerlerin vergilerini toplar, topladığımız bu vergilerle de birçok asker besleriz. Daha sonra gerektiğinde ise bu askerlerle savaşa katılırız. Ancak bizim biraderin başına geldiği gibi sefere mazeretsiz olarak katılmayan sipahilerin elinden tımarları alınır...

HATTUŞİLİ= Merhaba ben Hitit kralı Hattuşili. İlk Çağ'da Anadolu'da yaşayan uygarlığında ekilip biçilen araziler saraya ve tapınağa aittir. Tarlalara çok miktarda arpa ve buğday ekilir. Hasatta elde edilen ürünler çiftçiler tarafından sarayda ve tapınaklarda bulunan veya sarayın yakınındaki ambarlara taşınır, burada da ürünler sıkı denetim altında korunur. Tahıllar önemli ve değerli bir hazinedir, çünkü insanlar genellikle bununla beslenir. En önemli tüketim maddesi ise tahıldır... Çalışan işçilere de maaş olarak tahlil verilir...

TIMAR SAHİBİ= Merhaba benim adım Ali. Osmanlı Devleti'nde yaşayan bir tımar sahibiyim. Savaşta gösterdiğim hizmet karşılığında bu toprakları işletme hakkı bana verilmiştir. Hizmet karşılığında bana verilen bu dirliklerin asıl sahibi ise devlettir. Ben bu topraklarda sadece kiracıyım. Biz dirlik sahipleri bu yerlerin vergilerini toplar, topladığımız bu vergilerle de birçok asker besleriz. Daha sonra gerektiğinde ise bu askerlerle savaşa katılırız. Ancak bizim biraderin başına geldiği gibi sefere mazeretsiz olarak katılmayan sipahilerin elinden tımarları alınır...

HATTUŞİLİ= Merhaba ben Hitit kralı Hattuşili. İlk Çağ'da Anadolu'da yaşayan uygarlığında ekilip biçilen araziler saraya ve tapınağa aittir. Tarlalara çok miktarda arpa ve buğday ekilir. Hasatta elde edilen ürünler çiftçiler tarafından sarayda ve tapınaklarda bulunan veya sarayın yakınındaki ambarlara taşınır, burada da ürünler sıkı denetim altında korunur. Tahıllar önemli ve değerli bir hazinedir, çünkü insanlar genellikle bununla beslenir. En önemli tüketim maddesi ise tahıldır... Çalışan işçilere de maaş olarak tahlil verilir...

Görsel 23. Zaman Gezgini Rol Kartları

EK-8: Çalışma Yapraklarından Örnekler

TOPRAK, EKONOMİ, ORDU

Osmanlıdaki toprak düzeni ile günümüzdeki toprak sistemi arasındaki benzerlikler ve farklılıklar nelerdir?

BENZERLİKLER	FARKLILIKLAR
- Vergiler toplanıyordu.	Timar sisteminde asker yetiştirme vardı.
- Alım - Satım vardı.	Coğni müslim ve müsliman arasında şeri vergiler vardı.
- Sebze ve tahıl ziraatçıların topraklarına el koyulmuştu.	Timar sisteminde devlete aitti, günümüzde fahiş bir yer vardı.

Örnek 1. (Toprağın Gücü Konusu) Toprak, Ekonomi, Ordu

NELER YAPABİLİRSİNİZ?

Ülkemizin Tarım ve Köy İşleri Bakanı olduğunuzu hayal ediniz. Ülkemizin topraklarından daha iyi faydalanabilmek için hangi alanlarda ne tür değişiklikler yapardınız? Bunları ilk sütunda maddeler halinde sıralayınız. Bu düzenlemelerin gerekçelerini ise ikinci sütunda açıklayınız.

Yapacağım Değişiklikler	Değişiklik İçin Gerekçelerim
Çiftçilere belirli bir Para veririm.	Tarım gelişsin diye
Vergileri kaldırıyorum	Bazılarının tarım iyi olmayıp Para kazanmadığı için
Çiftçilere toprak Satabilirim	Kendine ait bir yeri olsun diye

Örnek 2. (Toprağın Gücü Konusu) Neler Yapabilirsiniz?

Ben ipek satan bir tüccarım. Her zaman ipek satmaya başka ülkelere giderim. Bugün ipekleri devlere atmış yola çıkıyorduk. Çin'de yasıyordum. Ben Çin'den Avrupa'ya ticaret yapan bir tüccarım. Devlere sırtlayıp Avrupa'ya gitmeye başladık. Çok zor zamanlar geçirdik. Kimi susadı, kimi bizimle yarı yolda kadar geldi. Böyle devam ettik. Yolculuğumuz 2 ay geçti. En sonunda Avrupa'ya vardık. İpeklerimizi sattık. İpeklerimizi sattığımız tüccarlardan belli bir para aldık. Geri dönmeğe yola çıktık. Fakat Çin'e geri döndük.

Örnek 3. (Devletler Gelişiyor Konusu) T. Empati Günlüğü

4. Osmanlı dönemi şartlarında yaşamış olsaydınız nasıl bir vakıf kurardınız. Okuduğunuz "İbrahim Ağa Vakfiyesinden" de faydalanarak kendi kurmuş olduğunuz vakfın işleyişini yansıtan uygun bir vakfiye yazınız.

Daruşifa

Yapımına başlamak istediğim daruşıfa, bütün muayene bedava olacaktır, ilaçları enza ucuzlaştıralım alacaksınız.

Doktora 25 akçe, Hemşireye 20 akçe,
Hemşire 20, Tıbbi yardım araçları toplam 300 akçedir.

Örnek 4. (Sosyal Yaşamda Vakıflar Konusu) Vakfiye Yazma

HABERİ NASIL YAZARDINIZ?

1769'da İngiltere'de yaşayan bir gazete muhabiri olduğunuzu düşünün. Geliştirilen buhar makinesi ile ilgili haber yazmanız istendi. Neler yazdınız? Başlığınız ne olurdu? Aşağıdaki bölüme haberinizi yazınız.

çok çok şok şok İngiltere Gelişiyor

NEWS

Buharlı makine

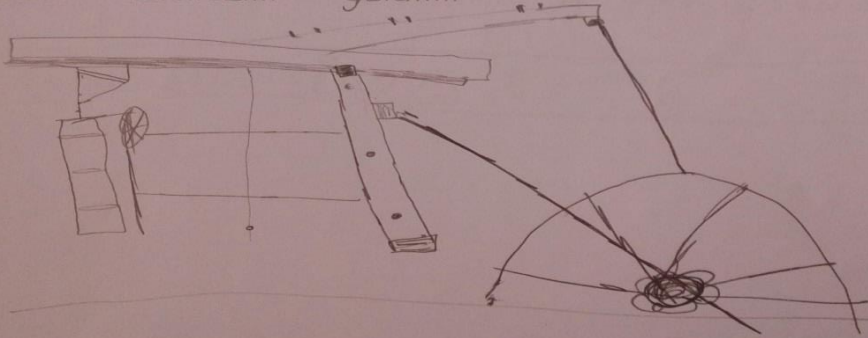
James Watt'in icadı olan Buharlı makine yeni buluşlar ortaya çıkardı James Watt'in geliştirdiği Buharlı makine Sanayi inkişabına yol açtı. Uzmanlar yakında Buharlı makineler yüzünde dünya savaşı çıkabileceğini açıkladı.

James Watt
Buharlı makineyi
geliştiren bilim
adamı.

HABERİ NASIL YAZARDINIZ?

1769'da İngiltere'de yaşayan bir gazete muhabiri olduğunuzu düşünün. Geliştirilen buhar makinesi ile ilgili haber yazmanız istendi. Neler yazdınız? Başlığınız ne olurdu? Aşağıdaki bölüme haberinizi yazınız.

Evet sizin seçtiğiniz, şimdi haberimiz İngiltere'de yaşayan James Watt beğenilen buhar makinesini yapmak için çok uğraşmış. Bugün fabrikadaki deneyiminde başarılı olmuştuk. Dünyada ilk buharlı çalışan makineyi icat etmiş ve mucit olmuş. Şimdi de James Watt'in buhar makinesini görelim.

Örnek 5. (İnsan Gücünden Makineye Konusu) Haberi Nasıl Yazdınız?

OSMANLI'DA VAKIF KURMAK

Kendinizi Osmanlı döneminde yaşayan bir Vakıf veya Mütevellî yerine koyarak empati kurmanız istenmektedir. O dönemin şartlarında nasıl bir vakıf kurmak veya yönetmek isterdiniz? "Vakfiye" örneğini göz önünde bulundurarak çalışmayı yapınız.

Vakıf: Vakfeden kişiye denir.

Mütevellî: Vakıf yöneticisine denir.

VAKFIN ADI: Maksütiye , ergelleri kaldır.

Hangi Alanda Hizmet Edeceği: Ergelli olan çocukların eğitim görmesi için kurubcak

Tahmini Giderleri: 500 akçe Çünkü sesitli tekdarlık vb araçlar alınacak.

Vakfın Gelirleri: 700 akçe Gelirler az çünkü burada tamamen gönüllü öğretmenler olacak

Vakıf Çalışma Ayrıntıları: Bu vakıfta olan çocukların kimisi görme, kimisi duyma engelli o yüzden o çocuklara bu vakıfta yardım edilecek sesitli araçlarla onlara bir şeyler öğretilerek. Bu vakıfta gönü benin yardıma muhta kişiler maddi manevi yardım yapacak. Ayrıca isteyen çocuk bir buraya gitmiş gibi kabılacak. Bu kişilere ait ayın eğlence alanları da yapılacaktır.

Kendinizi Osmanlı döneminde yaşayan bir Vakıf veya Mütevellî yerine koyarak empati kurmanız istenmektedir. O dönemin şartlarında nasıl bir vakıf kurmak veya yönetmek isterdiniz? "Vakfiye" örneğini göz önünde bulundurarak çalışmayı yapınız.

Vakıf: Vakfeden kişiye denir.

Mütevellî: Vakıf yöneticisine denir.

VAKFIN ADI: Hayvanları Koruma Vakfı HKV

Hangi Alanda Hizmet Edeceği: Hayvanlara yem ve su verilecek

Tahmini Giderleri: Aylık yem ve suya 2000 akçe

Vakfın Gelirleri: 6.000 , 8.000 akçesi bağış 4.000 akçe yem ve su

Vakıf Çalışma Ayrıntıları:

Her sokakta yem ve sular olacak.
Hayvanları koruyacağız.

Örnek 6. (Sosyal Yaşamda Vakıflar Konusu) Osmanlı'da Vakıf Kurmak

PABUCU DAMA ATILMAK

Osmanlılar döneminde esnaf teşkilatı, Ahilik geleneğinin uzantısı olarak belli bir düzen içerisinde ve çok sağlıklı işlemiştir. Her esnaf teşkilatının bir kethüdası bulunur ve kethüda o meslek dalının inceliklerini, kanunlarını, yönetim biçimini iyi bilir; esnafın çalışma düzeni ve dürüstlüğü denetlenmiştir. Esnaf ve kethüda arasında "yiğitbaşı" denilen bilirkşi konumunda bir esnaf temsilcisi bulunurmuş. Sanatında hile yapanlar olursa bunlar, yiğitbaşı tarafından tespit edilerek kethüdaya bildirilir ve gerekli cezai işlemler başlatılmıştır. Bu bir tür, şimdiki Türk Standartları Enstitüsü kontrolörlüğü demektir. Herkesin meslek ahlakı ilkeleriyle çalıştığı o dönemlerde, bir zanaatkârın yaptığı işte ihmâl veya hileye sapsması, nadir görülen hadiselerdendir. Çabucak bozulan, yırtılan veya çürüyen mallarda bir hile aranır; bulunursa kethüdaya şikâyet edilerek o kişinin cezalandırılması istenir.

Ayakkabı imalatı bu tür şikâyetlere açık bir meslektir. Kısa sürede eskiyen ayakkabılar dolayısıyla kethüda sık sık çarıkcılar yiğitbaşısını çağırıp tahkikat yaptırır olmuş. Eğer bir imalat hilesi söz konusu ise ilgili usta çağırılır, esnafın ileri gelenleri, yiğitbaşı ve diğer meslek temsilcileri huzurunda kethüda tarafından takdir edilir, aldığı ücretin müşteriye iadesi sağlanır, dava konusu olan ayakkabı dama atılmıştır. Bir esnafın yaptığı ayakkabının dama atılması, o usta için en büyük ayıp olup ustanın meslekteki şeref ve itibarını sıfırlar ve müşterisinin azalmasına yol açar. Böylece esnafın bu titizlikle iş görmesi sağlanmıştır.

Aşağıdaki soruları metinden yararlanarak cevaplandırınız.

1- Esnaf kethüdasının çalışmaları, esnaf-müşteri ilişkilerini nasıl etkilemiştir?

Esnaf kethüdası, hep müşterinin yanında durmuş hileleri hep bildirmiştir. Esnafın işe işini titizlikle yapmasını sağlanmıştır.

2- Alınan eşyada hile olduğunun anlaşılması durumunda, esnafa karşı nasıl davranılırdı?

Akın eşyada hile olduğu anlaşılırsa, esnafa cesa verilir, esnaf cezalandırılır. Pabucu dama atılır onun küçük düşmesi sağlanır.

3- Esnafın pabucunun dama atılması esnafın mesleki hayatında nelere yol açabilir?

Esnafın pabucunun dama atılması onun meslekteki şerefini ve itibarını sıfırlayıp müşterilerinin azalmasına yol açar.

4- Alınan eşyada hile olduğunun anlaşılması durumunda esnaf ağır bir şekilde cezalandırılırdı. Siz o dönemlerde yaşayan bir esnaf olsaydınız çalışma ilkelerinizi nasıl belirlerdiniz?

Ben o dönemlerde yaşayan bir esnaf olsaydım eğer eşyada hile olsaydı, onlardan özür dileyip, bir daha olmayacağına söz verirdim ve o eşyaya hilesiz olarak ona (müşteriye) verirdim.

PABUCU DAMA ATILMAK

Osmanlılar döneminde esnaf teşkilatı, Ahilik geleneğinin uzantısı olarak belli bir düzen içerisinde ve çok sağlıklı işlemiştir. Her esnaf teşkilatının bir kethüdası bulunur ve kethüda o meslek dalının inceliklerini, kanunlarını, yönetim biçimini iyi bilir; esnafın çalışma düzeni ve dürüstlüğü denetlenmiştir. Esnaf ve kethüda arasında "yiğitbaşı" denilen bilirkşi konumunda bir esnaf temsilcisi bulunurmuş. Sanatında hile yapanlar olursa bunlar, yiğitbaşı tarafından tespit edilerek kethüdaya bildirilir ve gerekli cezai işlemler başlatılmıştır. Bu bir tür, şimdiki Türk Standartları Enstitüsü kontrolörlüğü demektir. Herkesin meslek ahlakı ilkeleriyle çalıştığı o dönemlerde, bir zanaatkârın yaptığı işte ihmâl veya hileye sapsması, nadir görülen hadiselerdendir. Çabucak bozulan, yırtılan veya çürüyen mallarda bir hile aranır; bulunursa kethüdaya şikâyet edilerek o kişinin cezalandırılması istenir.

Ayakkabı imalatı bu tür şikâyetlere açık bir meslektir. Kısa sürede eskiyen ayakkabılar dolayısıyla kethüda sık sık çarıkcılar yiğitbaşısını çağırıp tahkikat yaptırır olmuş. Eğer bir imalat hilesi söz konusu ise ilgili usta çağırılır, esnafın ileri gelenleri, yiğitbaşı ve diğer meslek temsilcileri huzurunda kethüda tarafından takdir edilir, aldığı ücretin müşteriye iadesi sağlanır, dava konusu olan ayakkabı dama atılmıştır. Bir esnafın yaptığı ayakkabının dama atılması, o usta için en büyük ayıp olup ustanın meslekteki şeref ve itibarını sıfırlar ve müşterisinin azalmasına yol açar. Böylece esnafın bu titizlikle iş görmesi sağlanmıştır.

Aşağıdaki soruları metinden yararlanarak cevaplandırınız.

1- Esnaf kethüdasının çalışmaları, esnaf-müşteri ilişkilerini nasıl etkilemiştir?

Sanatında hile yapıp milleti kandıran kethüda'ya karşı binevi "yiğitbaşı" na bildirilip cezalandırılır.

2- Alınan eşyada hile olduğunun anlaşılması durumunda, esnafa karşı nasıl davranılırdı?

Ayrımcılık yapılmadan cezalandırılması istenmiştir. Hile yapanlar kethüda ve diğer kimseler önünde takdir edilerek aldığı ücretin müşteriye iadesi sağlanır.

3- Esnafın pabucunun dama atılması esnafın mesleki hayatında nelere yol açabilir?

Müşterilerini kaybetmesi ve meslekteki şeref ve itibarının sıfıra inmesi.

4- Alınan eşyada hile olduğunun anlaşılması durumunda esnaf ağır bir şekilde cezalandırılırdı. Siz o dönemlerde yaşayan bir esnaf olsaydınız çalışma ilkelerinizi nasıl belirlerdiniz?

İnsanları döndürmeye çalışmadım onlar bu eşyaları kullanacakları için onların konforunu sağladım. Diğer esnaf gibi de hile gördüğüm takdirde onu uyarırdım, yapmaması üzerine eğer tekrarlar da kethüda'ya şikâyetle bulunacağımı belirlerdim.

Örnek 7. (Nasıl Eğitim Gördüler Konusu) Pabucu Dama Atılmak

Geçmiş ve Bugünde Meslekler ve Meslek Ahlakı

Sevgili öğrenciler, sizden yörenizdeki en yaşlı büyüğünüzden geçmişte nasıl meslek öğrenildiğini, meslek sahiplerinin ticaretle nasıl davrandığını, nelerin nasıl üretildiğiyle ilgili görüşme yapmanız istenmektedir. Öncelikle görüşme sırasında soracağımız soruları belirleyip büyüğünüze sorularını sorunuz. Büyüğünüzün verdiği yanıtları aşağıdaki boşluklara yazınız.

Görüşme Yapılanın Adı Soyadı: [Redacted]

Görüşme Yapılanın Adı Soyadı: [Redacted]

Sevgili [Redacted] sizinle gençliğinizdeki meslekler ve meslek ahlakı hakkında görüşme yapmak istiyorum. Bu konuda size bazı sorular soracağım. Verdiğiniz yanıtları da izinizle özetleyerek yazacağım.

Soru 1: Mesleğiniz nedir? Mesleğinizin öğrenmek için nasıl bir eğitim aldınız?

Mesleği çiftçilik olarak tarlada çalışarak eğitim aldım.

Soru 2: İşin dışında nelere dikkat edersiniz?

Temizliğe, diyetinize dikkat ederim.

Soru 3: Hangi ekonomik araçları kullanıyorsunuz?

Çiftçilik alanında çalışıyorum.

Soru 4: Mesleğiniz nasıl yapıyor?

Sebze, meyve ekerek yapıyorum.

Çıkaradığınız Sonuçlar

Yörenizdeki en yaşlı büyüklerinizden dinlediğiniz meslekleri, meslek eğitimi ve ahlakını düşünün. Bunun yanında günümüzdeki meslekleri de düşünerek geçmiş ile günümüz arasında ne gibi değişimler olmuştur. Yazınız.

Geçmişte... Sadece... insanlar... tarlada... çalışıyorlar...
Günümüzde ise... insanlar... şehir hayatına göre... çalışıyorlar...
Yarar... insan... tarlada... çalışarak... Sebze, meyve...
Sadece... gelirlerini... sağlıyorlar...

Örnek 8. (Nasıl Eğitim Gördüler Konusu) Geçmiş ile Günümüzde Meslekler ve Meslek Ahlakı

ÖZ GEÇMİŞ		
Adı, Soyadı	Sebahat ÇORAPÇI	
Doğum Yeri ve Yılı	RİZE/Çayeli, 1992	
Medeni Durumu	Bekar	
Bildiği Yabancı Dil ve Düzeyi	İngilizce, Orta	
Öğrenim Durumu	Başlama – Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lisans	2010	2014
	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü	
Yüksek Lisans	2016	2019
	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı	
Çalıştığı Kurumlar		Başlama – Ayrılma Yılı
1. Veliköy Uzun Mustafa Kopuz Ortaokulu		2015
		2016
Yayımlar	<p>Delihasan, S., Çorapçı, S., Ersoy, S., Beldağ, A.(2016). Değerler Eğitimi Uygulamaları: 6. Ve 7. Sınıf Öğrencileri İçin Etkinlik Örnekleri. <i>VI. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi</i>. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 13-15 Ekim. Rize.</p> <p>Turan, İ., Çorapçı, S.(2016). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Eğitim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı Dersinin Etkililiğinin İncelenmesi. <i>VI. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi</i>. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 13-15 Ekim. Rize.</p> <p>Geçit, Y., Çorapçı, S., Şahin, S.(2017). Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerilerinin Farklı Değişkenler Açısından Analizi. <i>IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi</i>. Ordu Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 11-14 Mayıs. Ordu.</p> <p>Geçit, Y., Yahşi, İ., Tokdemir, M.A., Çorapçı, S. ve Şahin, S.(2017). Eğitim Fakültesindeki Farklı Bölüm Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin İncelenmesi. <i>VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu</i>. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi. 4-6 Mayıs. Eskişehir.</p> <p>Turan, İ., Çorapçı, S.(2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Öğretim Teknolojileri Ve Materyal Tasarımı Dersinin Etkililiğinin İncelenmesi. <i>Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic</i> Volume 12/18, p. 671-686, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number:http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12050</p>	
İletişim (e- posta)	sebahat_corapci16@erdogan.edu.tr	